

Afstuderen

Tecchnische Universiteit Delft

Faculteit Bouwkunde

Real Estate & Housing

Foyers in Nederland

Nieuwe vormen van begeleid wonen voor jongeren

Foyers in Nederland

Nieuwe vormen van begeleid wonen voor jongeren

Marja Langenberg
Van Beverningkstraat 284
2582 VN Den Haag
tel 070-3541617
marja@langenbergadvies.nl
studienummer 1133128

Mentoren: prof. ing. A.F. Thomsen, mr. dr. F.A.M. Hobma,
drs. A. Mulder (vanaf 2e peiling), prof.dr.ir. H. Priemus (t/m 1e peiling)
Technische Universiteit Delft, Faculteit Bouwkunde
Real Estate & Housing

30 augustus 2006

Samenvatting

Een Foyer is een voor Nederland nieuw concept voor het begeleid wonen van jongeren, dat als een mogelijke oplossing wordt gezien voor de problematiek van en met moeilijke groepen jongeren. Wonen in een Foyer helpt de jongeren op weg naar zelfstandigheid en volwassenheid. In een Foyer werken gemeentelijke diensten, een woningbeheerder, instellingen voor zorg, welzijn of reclassering, onderwijsinstellingen en het lokale bedrijfsleven met elkaar samen. Bij een grote Foyer kunnen zeker twintig partijen betrokken zijn. Deze studie richt zich op Foyers in de vorm van gebouwen (complexen) die een combinatie van wonen, begeleiding en andere daarmee samenhangende voorzieningen aanbieden op één locatie, bestemd voor ten minste twintig jongeren in de leeftijdsgroep van 18 tot 25 jaar. De bewonersgroep is óf een combinatie van pupillen van de begeleidende organisaties, óf een 'magic mix' van zoveel mogelijk verschillende jongeren die elkaar kunnen stimuleren, leidend tot een levendige jeugdcultuur, óf een afspiegeling van bevolking in de stad of de regio.

In het buitenland, met name in Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk, is het Foyer-concept al breed ingevoerd en geworteld. Daar zijn in een periode van 50, respectievelijk 20 jaar al vele honderden Foyers gerealiseerd. Ondanks de inzet van een groep voortrekkers en het gegroeide politieke draagvlak komen Foyers in Nederland moeizaam van de grond. De inspanningen in de afgelopen tien jaar hebben geleid tot nog geen tien functionerende Foyers. Daarom is het van belang te onderzoeken in hoeverre het Foyer-concept relevant is voor de oplossing van de problemen van de jongerendoelgroep en onder welke voorwaarden het concept goed toepasbaar is. Het ontwikkelen van Foyers speelt zich af op projectniveau en is (bijna) altijd een zaak van 'learning by doing'.

Methodeontwikkeling en onderzoek vinden plaats vanuit de optiek van hulpverlening en zorg. Wil de opmars van Foyers doorzetten, dan is het gewenst meer aan bouwkundig en bedrijfsmatig onderzoek en theorievorming te doen.

Allochtone jongeren zijn ruim vertegenwoordigd in de beoogde jongerendoelgroep en zijn vaak in de meerderheid in een Foyer. Antilliaanse probleemjongeren hebben bovendien te kampen met specifieke problemen, zoals een zwervend bestaan en veel voorkomend tienermoederschap. Direkshon!, een landelijk programma voor de huisvesting en begeleiding van deze Antilliaanse jongeren, heeft de ontwikkeling van Foyers in Nederland momen-

tum gegeven. Daardoor vormen de Antilliaanse jongeren de grootste groep Foyerbewoners, en richt dit onderzoek zich ook op hun specifieke wensen.

De probleemstelling is:

Welke bijdrage kan het Foyerconcept leveren aan het oplossen van de problemen in de woon- en leefsituatie van jongeren en aan welke specifieke eisen moeten programma, ontwikkeling en beheer van het huisvestingsaanbod bij begeleid wonen van (allochtone, in het bijzonder Antilliaanse) jongeren in een Foyer voldoen?

De probleemstelling valt uiteen in zes onderzoeksvragen:

- 1 *Wat houdt het Foyerconcept in (1a) en voor welke doelgroepen biedt het perspectief (1b)?*
- 2 *Welke specifieke eisen stellen jongeren aan huisvesting in een begeleid wonen project?*
- 3 *Welke specifieke eisen stellen begeleiders en andere belanghebbenden aan huisvesting in een begeleid wonen project?*
- 4 *Welk fysiek aanbod van woningen, woonomgeving en voorzieningen is gewenst voor de huisvesting van de beoogde doelgroep en wat betekent dat voor het programma van eisen voor de ontwikkeling?*
- 5 *Aan welke specifieke eisen moet het beheer van een Foyer voldoen en wat betekent dat voor het programma van eisen voor het beheer?*
- 6 *Wat kunnen wij hiervan leren?*

Dit onderzoek is een explorerend onderzoek. Het merendeel van alle informatie is afkomstig van initiatiefnemers, overheidsvertegenwoordigers, beheerders en begeleiders, minder van bewoners of beoogde bewoners. De beschrijving van de woonwensen van de jongerendoelgroep is gebaseerd op gesprekken met bewoners, journalistieke publicaties, evaluatiemateriaal van SEV en Direkshon!, beschikbare enquêtes en afgeleide informatie. De onderzoeksmethode is een combinatie van bronnenonderzoek, empirie en analyse. Het bronnenonderzoek bestaat uit literatuur, internetbronnen en halfgestructureerde interviews. De empirische dataverzameling bestaat uit onderzoek in case studies in Nederland, Frankrijk, Engeland, Curaçao en Aruba.

Beschouwing van het concept, de brede praktijk in het buitenland en op deelaspecten vergelijkbare woonvormen zoals WOZOCO's, woonhotels en studentenhuisvesting bevestigen de mogelijkheden voor Foyers in Nederland. Belangrijke aandachtspunten

punten (en potentiële valkuilen) hierbij zijn het ingewikkelde besluitvormingsproces, de schaal-grootte, de spanning tussen de vrijheid en zelf-standigheid van de jongeren enerzijds en de Foyerorganisatie anderzijds, het imago en het na-traject. De bewonerskeuze en de groepssamenstel-ling bepalen in hoge mate het karakter van een Foyer. Het realiseren van een magic mix is moeilijk. Meestal leidt de aanbodsturing vanuit de begelei-dende organisaties en de bijbehorende financiering tot een eenzijdige groepssamenstelling. De grote vertegenwoordiging van Antilliaanse jongeren leidt niet tot aandacht voor hun specifieke situatie. De voorlopige resultaten van het Direktshon!programma voor de Antilliaanse Foyerbewoners zijn positief, maar geven geen aanleiding voor een structurele verlenging of uitbreiding naar andere allochtone jongerengroepen.

Bij de jongeren maakt het verschil of zij wel of niet zelf kunnen kiezen voor het wonen in een Foyer. Jongeren die worden geplaatst via een begeleidende instelling hebben geen alternatief, het aanbod aan begeleiding is voor hen doorslaggevend. Studenten en werkende jongeren kunnen vergelijken met studentenhuisvesting of HAT-eenheden, waarvoor zij ook in aanmerking kunnen komen. Een Foyer is voor hen aantrekkelijk vanwege een bijzondere locatie en de aanwezigheid van bijzondere voor-zieningen. Ook de samenstelling van de bewoners-groep speelt mee. De functionele analyse van de woon- en gebruikwensen van de jongeren enerzijds en van de begeleiders en beheerders van de Foyer anderzijds hebben veel overeenkomsten en een paar verschillen. Jongeren wonen liever niet in een te grote groep of een te grote Foyer, begeleiding en beheer vinden het juist belangrijk dat jongeren leren omgaan met verschillende mensen en leggen het verband tussen grootte en exploitatiemogelijk-heden. Jongeren wonen graag in het centrum en hebben het liefst gelegenheden om uit te gaan op de Foyer, de begeleiding vindt dit ongewenst. Belangrijke randvoorwaarden voor de jongeren zijn de betaalbaarheid en de gelegenheid door te stromen na afloop van het Foyertraject. Voor het beheer belangrijke bouwkundige aspecten zijn flexibiliteit, multifunctionaliteit en differentiatie in het aanbod. In Nederland lukt het niet om meer voorzieningen dan een enkele gemeenschappelijke ruimte te reali-seren.

Voor een Foyer belangrijke en onderscheidende aspecten van beheer zijn de organisatie, de wet- en regelgeving, het financieel beheer en het sociaal beheer. In het geval van een grotere Foyer is het wenselijk om één Foyerorganisatie met beslissings-bevoegdheid op te richten. Dit versnelt het besluit-vormingsproces met de vele samenwerkings-

partners. Bewoners van een Foyer hebben twee contracten, een huurcontract en een zorgcontract. De keuze welke leidend is, heeft verstrekken-de gevolgen voor huurbescherming, huurtoeslag en exploitatie. Voor de ontwikkeling van Foyers zijn relatief ruime mogelijkheden. De exploitatie berust op huuropbrengsten en herallocatie van reguliere middelen. In Nederland is het (nog) niet gelukt om een sluitende exploitatie te realiseren. In het buiten-land is een sluitende exploitatie wel mogelijk door de combinatie met commerciële activiteiten. De huurprijzen voor de bewoners zijn hoog, ook met huursubsidie. Dit leidt tot betalingsproblemen en het belemmert de instroom van gewone jongeren. Een goede relatie met de buurt is belangrijk en moet vanaf het begin op de agenda staan.

Randvoorwaarden voor het succes van een Foyer die in programma, ontwikkeling en beheer samen-komen zijn:

- Het tegengaan van eenzijdige instroom en domi-nantie van moeilijke groepen.
- Rekening houden met Antilliaanse en andere categorale groepen.
- Variatie in woon- en voorzieningenaanbod.
- Doorstroom mogelijkheden tijdens en na afloop van het Foyertraject.
- Zorgvuldige locatiekeuze.
- Afweging voor nieuwbouw of voor herbestem-ming bestaand gebouw of complex.
- Oprichten van één Foyerorganisatie.
- Tijdens de ontwikkeling al vooruitlopen op de reguliere financiële exploitatie.
- Voor jongeren haalbare huurprijzen.

Evaluatie van de ervaringen in Foyer Crabbehof in Dordrecht geven de volgende leerpunten:

- Er is een grens aan de maximale omvang van een Foyer, gerelateerd aan de locatie en imago en aan het aanbod van voorzieningen. Marktonderzoek kan die grens vooraf aangeven.
- Het moeilijkste onderdeel van het creëren van een magic mix is het aantrekken van gewone jongeren.
- Speciale aandacht voor bijzondere (i.c. Antilliaanse) groepen loont.
- Ombouwen van bestaande portiekflats is organi-satorisch en financieel aantrekkelijk, maar biedt weinig flexibiliteit en mogelijkheid tot differen-tiatie in woonvormen.
- Een groeimodel met meer dan twintig partijen kost veel tijd en inspanning. Zo snel mogelijk overgaan tot één Foyerorganisatie met een (bouwkundige en financieel) plan voor de lange termijn is eenvoudiger en kan de zichzelf in stand houdende combinatie van te weinig jonge-ren, ontbreken van voorzieningen en exploitatie-tekort voorkomen.

Het overzicht van de Nederlandse Foyers en de buitenlandse voorgangers geven in ieder geval de volgende -schetsmatige - succes- en faalfactoren: Bij Foyers in de problemen spelen altijd meerdere van de volgende factoren, in samenhang:

- Partijen haken af, zijn niet gecommitteerd of ontbreken.
- De bewonersgroep is eenzijdige en/of te problematisch.
- Verkeerde locatie (problemen met de buurt, weinig voorzieningen, niet aantrekkelijk voor jongeren, te weinig jongeren in het verzorgingsgebied).
- Financieel optimisme over de exploitatie van (beoogde) voorzieningen.

Foyers die het goed lopen zijn klein in omvang en in complexiteit. Bewoners en begeleiding zijn tevreden, maar het verschil met begeleid wonen zonder meer ontbreekt.

Foyers zijn niet de door optimistische bestuurders en instanties gedachte oplossing van alle maatschappelijke problemen van en met jongeren, maar zij kunnen zeker een zinvolle bijdrage leveren aan de ontwikkeling van deze jongerendoelgroep door hen de kans te geven te leven in een op hen toegesneden woon-, werk- en leeromgeving.

Inhoud

Voorwoord	5
1 Onderzoeksveld en onderzoeksoptzet	7
1.1 Aanleiding	7
— Voorgeschiedenis	7
— Maatschappelijke relevantie	7
— Doel van het onderzoek	8
— Leeswijzer	9
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen	9
— Jongeren in het nauw	9
— Allochtone jongeren	9
— Antilliaanse jongeren	10
— Begeleid wonen in Foyers	10
— Belanghebbenden	10
— Woon- en gebruikswensen	10
— Doelstelling	11
— Probleemstelling en onderzoeksvragen	11
1.3 Onderzoeksveld	11
— Foyers en vergelijkbare woonvormen	11
— Doelgroepen	13
— Functionele kwaliteit, programma van eisen, functionele analyse	13
— Ontwikkeling en beheer	14
— Toets theorie en praktijk	14
1.4 Werkwijze	14
— Schema	15
2 Foyers, concept en praktijk (vraag 1a)	17
2.1 Definitie, doelstellingen, kenmerken	17
— Foyer concept	17
— Doelstellingen	17
— Kenmerken	17
2.2 Ervaringen in het buitenland	18
— Frankrijk	18
— Verenigd Koninkrijk	20
— Ander buitenland	20
2.3 Ervaringen in Nederland	21
— Maatschappelijk draagvlak	21
— Gerealiseerde Foyers	22
— Kamers met Kansen	25
— Soortgelijke projecten	26
— Direkshon! Projecten	27
2.4 Begeleid wonen op Curaçao en Aruba	28
2.5 Conclusie	31

3	Doelgroepen (vraag 1b)	33
3.1	Bewoners	33
—	Toelatingscriteria Foyer	33
—	Omvang en samenstelling van de bewonersgroep	33
—	Conclusie	34
—	Bijzondere groepen: allochtone jongeren	34
—	Samen of apart	35
—	Antilliaanse jongeren	36
—	Conclusie	36
3.2	Begeleiders en gebruikers van de Foyer	37
—	Begeleiding en ondersteuning	37
—	Beheer	37
—	Voorzieningen en Activiteiten	37
—	Conclusie	38
3.3	Externe belanghebbenden	38
4	Functionele analyse	41
4.1	Woonwensen Jongeren (vraag 2)	41
4.1.1	Activiteiten wonen	42
—	Slapen	42
—	Verblijven	42
—	Koken en eten	43
—	Wassen en douchen	43
—	Studeren	43
—	Speciale voorzieningen	43
—	Aankleding en luxe	44
4.1.2	Activiteiten vanuit begeleiding, Foyer-activiteiten	44
—	Begeleiding	44
—	Administratie en beheer	44
—	Onderwijs en training	44
—	Sport, cultuur, groepsactiviteiten	44
—	Kinderopvang	44
4.1.3	Algemene voorwaarden	44
—	Locatie en bereikbaarheid	44
—	Betaalbaarheid	44
—	Grootte, groepssamenstelling	44
—	Veiligheid	45
—	Imago	45
—	Doorstroom	45
4.1.4	Conclusie woonwensen jongeren (vraag 2)	45
4.2	Woonwensen en gebruikswensen vanuit begeleiding en externe belanghebbenden (vraag 3)	46
4.2.1	Activiteiten wonen	46
—	Slapen	46
—	Verblijven, koken, eten	46
—	Wassen en douchen	46
—	Aankleding en luxe	46

4.2.2 Activiteiten vanuit begeleiding, Foyer-activiteiten	47
— Begeleiding, administratie en beheer	47
— Sport, cultuur, groepsactiviteiten	47
— Kinderopvang	47
4.2.3 Algemene voorwaarden	48
— Locatie en bereikbaarheid	48
— Grootte	48
— Veiligheid	48
— Doorstroom	48
— Nieuwbouw of bestaande bouw	49
— Financiële exploitatie	49
— Onderhoud	49
4.2.4 Conclusie woon- en gebruikswensen vanuit begeleiding en externe belanghebbenden (vraag 3)	49
5 Programma van eisen	51
5.1 PvE Bouwkundig/Ontwikkelingsfase (vraag 4)	51
— Eisen, keuzen, criteria	51
5.2 PvE Beheer (vraag 5)	54
5.2.1 Organisatie	54
— Samenwerking, rechtspersoon	54
— Foyerorganisatie	55
5.2.2 Wet- en regelgeving	56
— Locatie en bestemmingsplan	56
— Regelgeving begeleiding	56
— Huur- en begeleidingsovereenkomsten bewoners	56
— Huurcontracten	56
5.2.3 Financieel beheer	56
— Ontwikkelingskosten	56
— Exploitatie	57
— Nieuwbouw of bestaande bouw	58
— Huurprijzen	58
5.2.4 Sociaal beheer	58
— Relatie met de buurt	58
— Huisregels	58
— Doorstroom	58
5.2.5 Conclusie programma van eisen beheer	59
5.3 Synthese (vraag 6)	59
6 Casus Foyer Crabbehof (vraag 6)	63
6.1 Omvang en bewonersgroep	63
— Omvang	63
— Bewonerssamenstelling	64

6.2	Wonen en werken op de Foyer, de bouwkundige aspecten	65
—	Locatie	65
—	Gebouwen, ruimten	65
—	Speciale groepen	66
—	Aankleding en luxe	66
—	Begeleiding, administratie en beheer	66
—	Onderwijs en training, sport, cultuur, groepsactiviteiten	66
—	Kinderopvang	66
—	Buitenruimten	67
—	Veiligheid	67
6.3	Het beheer van de Foyer	67
—	Organisatie	67
—	Wet- en regelgeving	68
—	Financieel beheer, exploitatie	68
—	Financieel beheer, huren	69
—	Sociaal beheerrelatie met de buurt	69
—	Sociaal beheer, doorstroom	69
6.4	Leerpunten, terugblikken en vooruitzien	69
7	Conclusie, discussie, evaluatie, aanbevelingen	71
7.1	Conclusie en discussie	71
—	Terug naar de onderzoeksvragen en de probleemstelling	71
—	Discussie	72
7.2	Evaluatie	71
7.3	Aanbevelingen	73
—	Aanbevelingen voor beleid	73
—	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	74
	Noten	75
	Bijlagen	77
	Bijlage 1: Aandachtspuntenlijst interviews beheer	78
	Bijlage 2: Inhoudsopgave Handboek Foyer Crabbehof	79
	Bijlage 3: Modellen voor woon- en zorgcontracten	80
	Bijlage 4: Fondsen en subsidieregelingen voor de ontwikkeling van Foyers	81
	Bijlage 5: Literatuur	83
	Bijlage 6: Geïnterviewde personen	87
	Bijlage 7: Afkortingen	89

Voorwoord

Mijn eerste kennismaking met Foyers stamt uit 2002, toen ik als consultant betrokken was bij het Antillianenprogramma van de gemeente Dordrecht. Foyers kunnen een toekomstperspectief creëren voor jongeren met een achterstand en een bijdrage leveren aan het oplossen van vraagstukken op het raakvlak van integratie, maatschappelijke ontwikkeling en wonen. Ik had eerder ervaring opgedaan met begeleid wonen en werken en al snel raakte ik geïntrigeerd en geïnspireerd door de mogelijkheden van het concept. Woondrecht bood mij de gelegenheid om mee te werken aan de ontwikkeling van de Foyer Crabbehof en zo kreeg ik de kans om na vele jaren mijn studie bouwkunde af te ronden.

Afstuderen is een eenzaam avontuur, maar ik heb het zeker niet alleen gedaan. Een aantal mensen wil ik met name bedanken. Rob Hagens, Vincent Pechaczek en Ineke Lammers van Woondrecht en Gilbert Isabella van de gemeente Dordrecht, de trekkers van het Foyer project. Hun inzet en elan zijn van grote klasse. Roy Pieters heeft mij op zijn eigen deskundige wijze geïntroduceerd in de wereld van het Antillianenbeleid. De geïnterviewden, de begeleiders en bewoners die ik heb ontmoet bij bezoeken aan de projecten, de mensen die tijd hebben vrijgemaakt, informatie verschaft en ruimhartig hun ervaringen en ideeën hebben gedeeld, allen hartelijk dank.

De steun van mijn mentoren was onmisbaar op het glibberige pad van afstuderen. André Thomsen, Fred Hobma, André Mulder en Hugo Priemus in het eerste afstudeerjaar hebben iedere keer opnieuw veel flexibiliteit en geduld getoond voor de bijzondere verplichtingen en onverwachte handicaps van een werkende afstudeerder. André en Hugo, speciale dank voor het schrijven van brieven, bemiddelen en regelen op de faculteit Bouwkunde. Na jaren van zelfstandig werken ging het mij niet altijd makkelijk af om in het gareel van een strakke onderzoeksopzet te lopen, maar het heeft mijn denken gescherpt en zeker tot een beter resultaat geleid. Ik heb er veel van kunnen leren.

Marja Langenberg
Den Haag, 25 augustus 2006

Foyer Crabbehof, Dordrecht

1 Onderzoeksveld en onderzoeksofzet

1.1 Aanleiding

Voorgeschiedenis

Vier jaar geleden voerde ik samen met een collega een *quick scan* uit naar het Antillianenbeleid in de gemeente Dordrecht. Daardoor kwam ik terecht in een mêlee van vakgebieden, methodes en opvattingen van vele uitvoerende instanties en direct betrokkenen die er met z'n allen hard aan trekken om de maatschappelijke positie van de Antillianen 1) te versterken. Zoals vaker blijkt ook hier het zonder zorgen kunnen wonen de basisvoorwaarde om – letterlijk en figuurlijk – de ruimte te creëren voor het verbeteren van de positie op alle andere terreinen zoals scholing, werk, opvang, gezondheid en integratie.

De gemeente Dordrecht en de woningcorporatie Woondrecht zetten hoog in met het ontwikkelen van een Foyer in de wijk Crabbehof. Een Foyer is een voor Nederland nieuw concept voor het begeleid wonen van jongeren, dat vanaf halverwege de jaren negentig door een kleine groep voortrekkers werd geïntroduceerd als mogelijke oplossing van de problematiek met 'moeilijke' groepen jongeren. De ontwikkeling van deze Foyer in Dordrecht was een innovatief, ambitieus en oplossingsgericht project, waarbij al werkendeweg nog veel vragen moesten worden opgelost. In eerste instantie was het initiatief om te komen tot een Foyer een onderdeel van het gemeentelijke Antillianenbeleid, later werd het een zelfstandig project.

Na afronding van de *quick scan* in opdracht van de gemeente bleef ik actief betrokken bij de ontwikkeling van de Foyer. In opdracht van woningcorporatie Woondrecht en de gemeente Dordrecht heb ik het beheerplan van de Foyer opgesteld. Het experimentele karakter van de Foyer gaf aanleiding tot een langdurend ontwikkelingsproces waarbij de vele betrokken partijen al zoekend, afwegend en overlegend samen tot besluiten over de inrichting moesten komen. Omdat de juridische en organisatorische rolverdeling tussen de deelnemende partijen niet vanaf het begin vaststond, veranderden daarmee ook de gedachten over doel en inhoud van het beheerplan. Uiteindelijk heb ik in mei 2004 het beheerplan kunnen afronden en overgedragen aan Woondrecht en aan de gemeente, die het verder zullen onderhouden. In het beheerplan van de Foyer wordt het beheer verdeeld in een drietal hoofdstukken: het juridische en financiële beheer, het fysieke beheer van woning en woonomgeving en het sociale beheer. Het sociale beheer behelst alle aspecten

van het samenwonen in en rond de Foyer. De integratie van de Antilliaanse bewoners is een aandachtspunt van het sociale beheer. De ervaringen opgedaan bij de ontwikkeling van de Foyer in Dordrecht wil ik gebruiken en verdiepen in dit afstudeerproject in de richting Real Estate & Housing, voorheen Volkshuisvesting, oude stijl.

Maatschappelijk relevantie

Het Foyerconcept is te zien als een exponent van meerdere maatschappelijke en volkshuisvestingsontwikkelingen van het afgelopen decennium: de zorgen om de groeiende groep jongeren die maatschappelijk buiten de boot dreigt te vallen, Nederland als multiculturele samenleving en de problematiek van allochtone jongeren, en de opkomst van nieuwe woonvormen voor niet-traditionele doelgroepen.

Onder de Nederlandse jeugd groeit het aantal 'kansarme jongeren', tegenwoordig zelfs al als 'kansloos' bestempeld. Steeds meer jongeren verlaten de school zonder diploma en vallen daarmee buiten de reguliere arbeidsmarkt. Ook voor opvang, begeleiding en scholing zijn zij moeilijk te bereiken. In die situatie bestaat de kans op verder ontsporen richting drugs, geweld en criminaliteit. Het op het goede spoor houden van deze jongeren kan in principe op twee manieren worden benaderd: óf repressief, dan raakt het jongerenbeleid verweven met veiligheidsbeleid, óf preventief, waarbij de betrokken instanties samen zoeken naar maatregelen die werken. Tegenwoordig wordt in jeugdzorg en hulpverlening bij voorkeur gewerkt met case management, waarbij de verschillende hulpverlenende en andere organisaties rondom een jongere vanuit één organisatie worden aangestuurd. Iedere jongere ofwel 'case' krijgt maatwerk. De combinatie van huisvesting en begeleiding in een Foyer is een goed voorbeeld van deze preventieve en geïntegreerde aanpak. Voor het verblijf in de Foyer wordt een individueel contract op maat met de jongere gesloten.

Op dit moment wonen er 3 miljoen allochtonen in ons land, van wie 2 miljoen afkomstig zijn uit niet-EU-landen of de Verenigde Staten. De Nederlandse samenleving is de laatste decennia rap "verkleurd". In de vier grote steden wonen 43 procent allochtonen, van wie 31 procent niet-westers. De omvang van de allochtone groep neemt toe, zowel absoluut als relatief. Sinds 2003 is deze groei voor het eerst in jaren afgenomen. De grootste groepen niet-westerse allochtonen worden gevormd door de

Turken (352.000), Surinamers (325.000), Marokkanen (306.000) en Antillianen (131.000). (CBS 2004)

De multiculturele samenleving, inburgering, integratie en (problemen met) allochtone jongeren zijn volop onderwerp van maatschappelijk debat. Op alle bewoners, ongeacht hun achtergrond, wordt druk uitgeoefend om samen aan de buurt en aan de stad te werken, en op de allochtone bewoners om te integreren. Integreren wordt tegenwoordig in de eerste plaats gebruikt in de betekenis van aanpassen. In de grote steden vormen de niet-westerse allochtone jongeren al de meerderheid van alle jongeren, zij staan er ook maatschappelijk het slechtste voor. De aandacht kan verschuiven, van Antillianen ("drugkoeriers") naar Marokkaanse jongeren ("moslim-fundamentalisten en potentiële terroristen"), maar in de breedte geven vele Nederlandse leden van minderheden en hun organisaties aan last te hebben van het veranderende klimaat. (OCaN, 2006)

Het toenemende aantal nieuwe Nederlanders leidt tot andere vragen aan de inrichting van de stad en de straat en aan het woningaanbod. In onderzoek naar en beleid voor categorale groepen wordt standaard onderscheid gemaakt naar leefbaarheidsgebieden. (Langenberg e.a., 2002) Wonen staat daarbij als leefbaarheidsgebied op de eerste plaats, want woonzekerheid en een goede leefomgeving zijn basisvoorwaarden voor maatschappelijk en persoonlijk functioneren. Toch lijkt er minder aandacht te zijn voor wonen dan voor werkgelegenheid, educatie of veiligheid. Omdat het wonen niet zo als een probleem ervaren wordt, omdat het geen probleem is, of omdat het bestuurlijk en politiek minder gevoelig ligt? Op het niveau van de stad blijft het bij van tijd tot tijd opkomende ideeën over spreidingsbeleid in de probleemwijken van de grote gemeentes. (Gijssberts e.a. 2005; Kuiper, 2002; SEV, 2004) In het 'multi-cultureel bouwen en wonen' vinden we vooral particuliere initiatieven op het gebied van huisvesting van ouderen, religieuze en culturele gebouwen en instellingen, en commerciële complexen. Ook hebben de gemeenten en corporaties in een aantal steden, waaronder Dordrecht, speciale aandacht voor projecten voor de huisvesting van grote allochtone gezinnen.

De corporaties hebben van oudsher hun maatschappelijke taak ingevuld met het bouwen en beheren van woningen. Nadat de corporaties in 1995 op afstand van de overheid zijn geplaatst en meer dan voorheen zelfstandige organisaties zijn geworden, heeft een toenemend aantal corporaties ervoor gekozen hun maatschappelijke taak te verbreden. De organisaties worden groter en professioneler en gaan samenwerkingsrelaties aan met derde partijen als zorginstellingen. Veel corporaties stellen zich op als maatschappelijk ondernemer en profileren

zich als projectontwikkelaar, makelaar, bouw- en (mede-)eigenaar of beheerder van zorgvoorzieningen of tijdelijke huisvesting op commerciële basis. Er is ook kritiek op de verzakelijking van de corporaties tot commerciële vastgoedbedrijven. In de landelijke politiek komt naar aanleiding van het tekort aan betaalbare huurwoningen de vraag naar voren of de corporaties niet meer woningen moeten bouwen en minder nevenactiviteiten moet verrichten.

De moderne maatschappij kent vele samenlevingsvormen, nog maar een kleine 30 procent van de huishoudens bestaat uit traditionele gezinnen van man, vrouw en een of meer kinderen (CBS, 2006). De corporaties verbreden daarom hun woningaanbod ook naar nieuwe doelgroepen. Samenwerking van corporaties en zorginstellingen bij het gecombineerd aanbieden van wonen en zorg voor ouderen en voor gehandicapten is de Foyer-initiatieven voorgegaan. In Nederland staan nu vele tientallen WoonZorgCombinaties (WOZOCO's). Nieuwe woonvormen leiden ook tot nieuwe vormen van eigendom, exploitatie en beheer.

Veel corporaties voelen zich verantwoordelijk voor de zorg voor de maatschappelijk zwakkere huurders en ondernemen daarom nieuwe activiteiten zoals doorverwijzen naar maatschappelijk werk of budgethulpverlening. Ook Woondrecht heeft maatschappelijk werkers in dienst om huurders te ondersteunen. Het bedrijfsbelang, want het voorkomen van schulden, huisuitzettingen en overlast, en maatschappelijke verantwoordelijkheid komen hier samen. Een corporatie met een breder aanbod aan diensten dan alleen wonen heeft ook de expertise in huis om een Foyer te ontwikkelen.

Doel van het onderzoek

Na een aarzelende start wordt het Foyerconcept nu ook in Nederland omarmd als instrument om maatschappelijke problemen van en met jongeren op te lossen. Het doel van dit afstudeeronderzoek is om te onderzoeken in hoeverre en op welke manier het Foyerconcept zijn ambities het beste kan waarmaken. Het begeleid wonen in een Foyer moet bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling van jongeren in een moeilijke levensfase. De maatschappelijke integratie van niet-Nederlandse en in het bijzonder Antilliaanse jongeren is daarvan een belangrijk onderdeel. De Foyer past zo bij uitstek in de Nederlandse traditie waarin de volkshuisvesting als hulpmiddel wordt ingezet om maatschappelijk gewenste doelen te realiseren.

Het Foyerconcept is groot geworden in de schoot van jeugdzorg, welzijn, stedelijk beleid en veiligheidsbeleid. Deze invalshoeken domineren in de ontwikkeling en daarmee in de inrichting van de Foyers. Dit onderzoek wil een stap verder gaan en

de vraag stellen welke programmatische eisen worden gesteld vanuit de bewoner en de gebruiker aan de invulling van de woon- en leefomgeving en wat dit betekent voor de ontwikkeling en het beheer.

Het is een succes voor alle betrokken partijen als het lukt een beoogde Foyer te realiseren, soms tegen de klippen op. Na een lange aanloop zijn de eerste Foyers gerealiseerd en het aantal plannen voor nieuwe Foyers in Nederland stijgt snel. De Foyer Crabbehof in Dordrecht is een van de eerste in Nederland gerealiseerde Foyers en verreweg de grootste in beoogde omvang. Daarmee kan hij gelden als pionier in de Nederlandse ontwikkeling. De Dordtse ideeën, concepten en praktijkervaringen vormen daarom de geëigende casus om te leren van de praktijk. Dit alles moet leiden tot aanbevelingen voor de vele partijen die hieraan werken, beleidsmakers, opdrachtgevers, corporaties en instellingen op het terrein van de jeugdzorg, onderwijs en minderheden, en niet te vergeten voor degenen die de Foyers tot leven brengen, de bewoners en gebruikers.

Leeswijzer

Dit eerste hoofdstuk van het rapport geeft de maatschappelijke context, de probleemstelling met bijbehorende onderzoeksvragen en het onderzoeksveld. Hierin worden de situatie van de jongerendoelgroep, de vormgeving van begeleid wonen in Nederland, aspecten van programma, ontwikkeling en beheer, en de gevolgde werkwijze beschreven. Het verdere rapport volgt de onderzoeksvragen. In hoofdstuk II volgt de invulling van het Foyerconcept en de praktijkervaringen met Foyers en vergelijkbare woonvormen, in Nederland en in het buitenland, waar Foyers al veel langer bestaansrecht hebben. In hoofdstuk III worden de jongerendoelgroep en andere belanghebbenden bij een Foyer beschreven, gevolgd door hun woon- en gebruikswensen in hoofdstuk IV. Hoofdstuk V bestaat uit de bouwstenen van het programma van eisen van de 'ideale' Foyer, met de bouwkundige aspecten in de ontwikkelingsfase en met voor Foyers specifieke elementen van beheer, en wordt afgesloten met de synthese waarin belangrijke aandachtspunten van programma, ontwikkeling en beheer met elkaar worden geconfronteerd en geïntegreerd. De Foyer Crabbehof in Dordrecht is het onderwerp van hoofdstuk VI. Van de ervaringen in deze casestudy valt veel te leren voor andere nog te ontwikkelen Foyers in Nederland. Het afsluitende hoofdstuk VII beschouwt de opbrengst van dit onderzoek voor probleemstelling en onderzoeksvragen en geeft aanbevelingen voor vervolg.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Jongeren in het nauw

Jongeren zijn veel in het nieuws, en veelal niet positief. Aandacht trekkende problemen zijn voortijdig schoolverlaten, werkloosheid, en afglijden naar geweld, drugs en criminaliteit, vaak in combinatie. Het aantal voortijdige schoolverlaters, jongeren onder de 23 zonder startkwalificatie voor de arbeidsmarkt, daalt langzaam, van 71.000 per jaar in 2002 tot 57.000 per jaar in 2005, maar is nog altijd hoog. Deze daling kan naar verwachting omslaan als de huidige groei van de economie kentert. De jeugdwerkloosheid in 2005 bedraagt 15 procent, tegenover een totale werkloosheid van 6,5 procent. 100.800 Jongeren staan langs de kant. De jeugdcriminaliteit groeit, en begint op steeds jongere leeftijd. (CBS, 2006)

Op alle niveaus, landelijk, gemeentelijk en vanuit lokale organisaties, zijn projecten en initiatieven om jongeren te begeleiden en verder te helpen. Een goed voorbeeld van een landelijk initiatief is de in 2004 opgerichte *Taskforce Jeugdwerkloosheid*, met de opdracht door middel van projecten zoveel mogelijk van deze 'moeilijke' jongeren aan werker-
varing en een baan te helpen. Bij de vorming van de colleges van B&W in 2006 zijn in meerdere steden wethouders met de portefeuille 'Jeugd' geïnstalleerd. De huisvesting van jongeren is nu vaak een onderdeel van het probleem, maar kan ook een deel van de oplossing worden.

Allochtone jongeren

In de grote steden vormen de niet-westerse allochtone jongeren al meer dan de helft van alle jongeren, zij staan er ook maatschappelijk het slechtste voor. De doelgroepen van de meeste projecten gericht op jongeren zijn de facto in meerderheid allochtone jongeren. Integratie en inburgering van allochtonen staan hoog op de politieke agenda. Daarbij is het een keuze tussen een categorale benadering, toegespitst op specifieke doelgroepen, of juist een brede benadering, met als doel zoveel mogelijk groepen te integreren. In de praktijk is de doelgroep vaak de achterblijvende partij bij besluitvorming en uitvoering van allerlei maatregelen die voor hen bedoeld zijn. Op het gebied van wonen en groepswonen is in Nederland de nodige aandacht voor 'multicultureel wonen', met de specifieke woonwensen van de verschillende groepen. Het vertrekpunt hierbij is de bijzondere situatie van ouderen en van de meestal grote gezinnen. In Nederland zijn meerdere complexen voor groepswonen van de 'eigen' Hindoestaanse, Chinese of Turkse ouderen opgericht. Bijna altijd ligt het initiatief in de eigen gemeenschap (SEV, 1998). De categorale benadering van jongeren is doorgedrongen in de hulpverlening

en begeleiding, maar niet in de huisvesting. Het is de vraag of dit gewenst is, vanuit de jongeren zelf, vanuit de begeleidende instanties en beleidsmakers, en vanuit maatschappelijk oogpunt.

Antilliaanse jongeren

Antilliaanse jongeren zijn procentueel oververtegenwoordigd in de groepen zonder werk en startkwalificatie voor de arbeidsmarkt, en in de criminaliteit. (CBS, 2004) De Antilliaanse jongeren staan ook in de publieke en politieke opinie te boek als probleemgroep. Onveiligheid in een aantal landelijk bekende 'probleemwijken' (waaronder Oud-Crispijn in Dordrecht) en de drugsproblematiek geven de groep als geheel een slecht imago. Naar aanleiding van een aantal geweldsincidenten in de jaren negentig zijn landelijk categorale programma's gestart. In vergelijking met andere minderheidsgroepen is veel geld beschikbaar voor Antillianenprogramma's, zowel landelijk als in de zogenaamde "Antillianengemeenten", de 18 gemeenten die de laatste jaren een relatief grote instroom van de doelgroep meemaakten 3). Van oudsher bestaan in Nederland categorale instellingen van en voor Antillianen. Zij zijn vooral actief op het gebied van hulpverlening, scholing en opvang en hebben mede een rol gespeeld in de uitvoering van deze projecten. Een aanzienlijk bedrag vanuit de Antillianenprogramma's is besteed aan het Direkshon! programma voor Antilliaanse jongeren, zie bijlage 4. De Antillianengemeenten mochten in de periode 2002 tot en met 2004 projectplannen indienen, waarbij een samenhangend pakket moet worden aangeboden van tijdelijke huisvesting in combinatie met inburgering, scholing, arbeid en persoonlijke intensieve begeleiding. Direkshon! heeft daarmee een grote impuls gegeven aan de realisatie van de eerste Foyers in Nederland. Als direct gevolg hiervan vormen Antilliaanse jongeren de grootste allochtone groep in deze Foyers.

Begeleid wonen in Foyers

Het Foyer-concept is bezig met een opmars in onze steden. Bestuurders en beleidsmakers hebben de Foyer op de kaart gezet en als wij alle harde plannen en goedwillende voornemens bij elkaar optellen is het de bedoeling dat binnen tien jaar een veertigtal Foyers daadwerkelijk is gerealiseerd en opvang en begeleiding biedt aan een groep jongeren die anders maatschappelijk buiten de boot vallen. (www.kamersmetkansen.nl) Een doorslaggevende groep *stakeholders* met beslissingsmacht is overtuigd van de winst van het werken met Foyers. Maar de vertaling van dit concept in concrete projecten levert iedere keer nog onzekerheden en soms spanningen op. Voor de beoogde bewoners is niet altijd duidelijk waar zij aan beginnen. Het

samenwerken van de verschillende begeleiders en beheerders vanuit hun verschillende professionele achtergronden en belangen gaat niet vanzelf.

De toekomstige "buren", vaak zelf bewoners van achterstandswijken, zien een Foyer als potentiële bron van overlast. In het buitenland, met name in Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk, is het Foyer-concept al breed ingevoerd en geworteld. In Frankrijk zijn in een periode van 50 jaar circa 250 Foyers gerealiseerd. Later is ook in het Verenigd Koninkrijk een sterke Foyer-beweging gegroeid, die heeft geleid tot 130 Foyers. Van deze ervaringen valt veel te leren, al is het altijd geboden om terughoudend te zijn in het zonder meer overnemen van buitenlandse oplossingen in de Nederlandse situatie.

Belanghebbenden

De belanghebbenden bij het oplossen van de jongerenproblematiek zijn allereerst de betrokken jongeren zelf. Bij het plaatsen in Foyers gaat het om die jongeren bij wie de beschikbaarheid van een goede huisvesting de rust en de mogelijkheid moet bieden om te werken aan het op spoor krijgen van hun leven. Soms is de huisvesting alleen al voldoende, bijvoorbeeld voor studenten en werkende jongeren, vaak gaat het om een combinatie van huisvesting en diverse vormen van hulpverlening en begeleiding. De tweede groep belanghebbenden wordt gevormd door de medewerkers van de begeleidende organisaties, de (vastgoed)beheerder en andere organisaties en bedrijven die hun werkplek in de Foyer hebben. De begeleiders van de jongeren zijn verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de Foyer als woon- en werkgemeenschap. De eigenaar van het vastgoed, vaak een corporatie, heeft direct belang bij goed beheer van de Foyer. Diverse activiteiten in een Foyer kunnen op commerciële basis worden uitgevoerd. De betrokken ondernemers zijn dan ook directe gebruikers.

Ook de omgeving heeft belang bij het succes van een Foyer. De lokale overheid, meestal de gemeente, is altijd betrokken bij het initiatief. De Foyer is een instrument in het beleid op het gebied van jongeren, hulpverlening, onderwijs, wijkontwikkeling en veiligheid. De buurt, de omwonenden en andere organisaties in de directe omgeving, zoals onderwijsinstellingen, sportaccommodaties en winkels, hebben elk hun eigen wensen over het functioneren van de Foyer.

Woon- en gebruikswensen

'Jongeren zijn jongeren', en hebben allen de woonwensen die bij de leeftijd horen (...). Maar ook jongeren verschillen in achtergrond en in persoonlijke omstandigheden, en afhankelijk van de soort hulpverlening of begeleiding kunnen de woonwensen uiteenlopen. In het geval van bijzondere groepen

als tienermoeders of gehandicapten is dat voor de hand liggend, maar ook de hulpverlenende en begeleidende organisaties hebben hun eigen wensen aan wonen en woonomgeving, vanuit de aard van behandeling en vanuit de regelgeving die eigen is aan de verschillende sectoren. Naast wonen vragen de activiteiten, nodig voor de begeleiding, het beheer, en de andere activiteiten die plaatsvinden in de Foyer, een toegesneden ruimtegebruik. Tenslotte kunnen vanuit de omgeving (overheid, buurt, derden) eisen worden gesteld aan inrichting en gebruik van een Foyer. Een functionele analyse van de eisen aan wonen en woonomgeving vanuit de bewoners, gebruikers en omgeving is de basis om een globaal programma van eisen voor de ontwikkeling te formuleren. De bewoners, gebruikers en omgeving hebben ook ieder hun eigen wensen om gezamenlijk de Foyer te bewonen en te gebruiken. In een globaal programma van eisen voor een Foyer zouden deze woon- en gebruikswensen in samenhang moeten kunnen worden geformuleerd.

Doelstelling

De betrokken beslissers en uitvoerders van de Foyerprojecten delen zonder uitzondering de veelal impliciete vooronderstelling dat het Foyerconcept de beoogde resultaten ook daadwerkelijk waarmaakt. Als de opmars van de Foyerbeweging in Nederland doorzet, is het gewenst daarvoor meer aan onderzoek en theorievorming te doen, zoals ook is gebeurd met ontwikkelingen voor groepswonen voor ouderen en de combinatie van wonen en zorg. Daarom is het van belang te onderzoeken in hoeverre het Foyer-concept relevant is voor de oplossing van de problemen van de jongerendoelgroep en onder welke voorwaarden het concept goed toepasbaar is. Het streven is om praktisch toepasbare aanbevelingen op het gebied van programma, ontwikkeling en beheer te kunnen opstellen voor alle partijen die een Foyer willen oprichten of al beheren. Initiatiefnemers, bewoners en beheerders van de Foyer in Dordrecht hebben al veel pionierswerk verricht. Met dit onderzoek wordt hopelijk een breder toepasbaar kader gegeven.

Probleemstelling en onderzoeksvragen

De probleemstelling is:

Welke bijdrage kan het Foyerconcept leveren aan het oplossen van de problemen in de woon- en leefsituatie van jongeren en aan welke specifieke eisen moeten programma, ontwikkeling en beheer van het huisvestingsaanbod bij begeleid wonen van (allochtone, in het bijzonder Antilliaanse) jongeren in een Foyer voldoen?

De probleemstelling valt uiteen in zes onderzoeksvragen:

- 1 Wat houdt het Foyerconcept in (1a) en voor welke doelgroepen biedt het perspectief (1b)?

- 2 Welke specifieke eisen stellen jongeren aan huisvesting in een begeleid wonen project?
- 3 Welke specifieke eisen stellen begeleiders en andere belanghebbenden aan huisvesting in een begeleid wonen project?
- 4 Welk fysiek aanbod van woningen, woonomgeving en voorzieningen is gewenst voor de huisvesting van de beoogde doelgroep en wat betekent dat voor het programma van eisen voor de ontwikkeling?
- 5 Aan welke specifieke eisen moet het beheer van een Foyer voldoen en wat betekent dat voor het programma van eisen voor het beheer?
- 6 Wat kunnen wij hiervan leren?

1.3 Onderzoeksveld en onderzoekopzet

Foyers en vergelijkbare woonvormen

Deze studie begint met het in kaart brengen van het Foyerconcept. Wat zijn de kenmerken van een Foyer, wat zijn ervaringen tot nu toe en is er sprake van een overlap met soortgelijke projecten met gedeeltelijk dezelfde kenmerken, zoals de combinatie van wonen met zorg en andere activiteiten, of andere vormen van tijdelijke huisvesting en jongerenhuisvesting?

Sinds 1996 wordt in Nederland gesproken over Foyers, als een mogelijke oplossing van verschillende met jongeren geassocieerde problemen, zoals kamernood, opvang van jongeren uit de jeugdhulpverlening voor wie zelfstandig wonen net een stap te ver is, opvang van jonge vluchtelingen, inburgering van niet-Nederlanders, tegengaan van jeugdcriminaliteit en begeleiding van jongeren die gestimuleerd moeten worden in een leer- of leerwerktraject. De SEV (2002), die de voortrekkersrol gespeeld heeft in het bekend maken en het onderzoeken van Foyers, geeft de volgende definitie: "De Foyer is een woonmodel, dat jongeren naast huisvesting ondersteuning biedt op het gebied van scholing, inburgering en (het vinden van) werk. Het is een voorziening voor jongeren die een steun in de rug nodig hebben bij de eerste stap naar zelfstandig functioneren in de samenleving." Een Foyer, bouwkundig gezien, biedt huisvesting, begeleiding en daarmee samenhangende voorzieningen op één locatie.

In navolging van Foyers voor jongeren worden sinds kort ook Foyers voor daklozen en andere volwassen met een hulpvraag gepropageerd. Een aantal is te vinden in de VS en in het Verenigd Koninkrijk. Zij vormen een onderdeel van dezelfde Foyer beweging en bouwen voort op de ervaringen die zijn opgedaan met Foyers voor jongeren. Ook in Nederland wordt het begrip Foyer al gebruikt als

het gaat om voorzieningen voor daklozen of voor ex-prostituees 4). De laatste jaren zijn in Engeland kleine Foyers voor vier tot zes jongeren opgericht op het platteland, voor jongeren die opvang in de eigen omgeving nodig hebben. Begeleid (kamer)bewonen voor jongeren is al langer gebruikelijk in de Nederlandse jeugdhulpverlening. De jongeren wonen dan zelfstandig of in een kleine groep op kamers of bij elkaar in een huis, met begeleiding op afstand. Ook in het kader van het Direkshon! programma worden nu in Nederland Foyers met vier tot acht plaatsen gerealiseerd. In de praktijk komt dit overeen met begeleid kamer bewonen. Een Foyer biedt meer mogelijkheden van financiering en daarmee realisatie dan begeleid kamer bewonen zonder meer.

Deze studie richt zich op Foyers in de vorm van gebouwen(complexen) die een combinatie van wonen, begeleiding en andere daarmee samenhangende voorzieningen aanbieden op één locatie, bestemd voor jongeren in de leeftijdsgroep van 18 tot 25 jaar. Binnen deze definitie valt ook het zogenaamde Werkhotel in Leiden. Met minder dan twintig jongeren is in het algemeen geen mogelijkheid om begeleiding en voorzieningen aan te bieden op dezelfde locatie. Foyers voor andere doelgroepen dan jongeren en met minder dan 20 plaatsen vallen buiten deze studie.

In Nederland bestaan ook andere woonvormen die een aantal kenmerken delen met Foyers. De combinatie van wonen en zorg, maar dan gericht op ouderen en gehandicapten, wordt aangeboden in de WOZOCO's. Daarnaast is ook onderzoek gedaan. De ervaringen zijn overwegend positief. (Singelenberg 1999, Weekers 2002) Jongerenhuisvesting in de vorm van studentenhuusvesting in speciaal voor deze doelgroep opgerichte complexen, bestaat sinds de wederopbouw. (De Key, 2005).

De combinatie van tijdelijk wonen en voorzieningen is ook te vinden in zogenaamde woonhotels. Woonhotels bieden tijdelijke huisvesting op basis van commerciële verhuur, waar het kan in combinatie met begeleid wonen, aan bijvoorbeeld studenten, werknemers voor de duur van een project of mensen tussen twee woningen in. Zij zijn niet speciaal voor jongeren. De eerste en de grootste is de SSF (Short Stay Facility) in Dordrecht. De door Woondrecht beheerde SSF biedt tijdelijke huisvesting voor 200 bewoners en een gevarieerd aanbod voorzieningen (VWS, 2002). De betrokken partijen hebben hun ervaringen in deze projecten gebruikt bij de inrichting van de eerste Foyers. De corporatie DUWO met veel ervaring in studentenhuusvesting heeft de DUWO-Foyer in Den Haag onder zijn beheer, Woondrecht is de beheerder van de twee Foyers in Dordrecht. De beschikbare gegevens van

deze woonvormen en bijbehorende vormen van beheer zijn goed bruikbaar voor het beschouwen van (deel)aspecten van de eisen die kunnen worden gesteld aan Foyers.

Met Foyers is veel praktische ervaring opgedaan, vooral buiten Nederland, maar het is nog geen onderwerp van systematisch wetenschappelijk bouwkundig of volkshuisvestingsonderzoek. Van verschillende Foyers, met name in Engeland zijn evaluaties uitgevoerd. Zij zijn uitgevoerd vanuit de invalshoek van de hulpverlening, waarbij de nadruk ligt op de gebruikte agogische methoden en op de bereikte resultaten met de jongeren. (Foyer Federation 2000, 2001, 2003)) Er is nauwelijks onderzoek naar verschillende woon- en beheervormen. Vanwege cultuurverschillen en afwijkende regelgeving en financieringsvormen zijn de leervoorwaarden van buitenlandse projecten ook niet één-op-één te vertalen naar de Nederlandse situatie.

Al met al is in Nederland met de ontwikkeling en het beheer van Foyers nog maar beperkte ervaring opgedaan. De ontwikkeling van Foyers kenmerkt zich dan ook door een projectgewijze en kleinschalige aanpak en door *learning by doing*. In 2002 heeft Jessica Baars in opdracht van het Ministerie van VROM een studie verricht naar de knelpunten die een rol spelen bij het tot stand komen van Foyers in Nederland. In de periode 1996-2002 waren tien Foyerinitiatieven. In 2002 is één daarvan daadwerkelijk gerealiseerd, drie gestrand en zes nog in de planfase. Deze studie is inventariserend en beschrijvend en gaat vooral in op knelpunten rondom de besluitvorming. (Baars, 2002). SEV heeft een aantal publicaties uitgebracht, eerst over de het concept en in 2004 over de zes gerealiseerde Foyers. Deze publicaties gaan vooral over het concept, over de begeleiding van de jongeren en over ontwikkeling en sociaal beheer. (SEV 1998, 2004). Van een aantal Foyers – al dan niet gerealiseerd – zijn voorstudies en plannen beschikbaar. De Foyer Walcheren in Vlissingen is als eerste geopend en heeft als eerste in 2004 een evaluatieonderzoek laten uitvoeren. Dit onderzoek is gebaseerd op ingevulde vragenlijsten van 16 oud-bewoners en gaat over het zorgaanbod, niet over de huisvesting. (Damen e.a., 2004).

Voor het overzicht van de Foyerbeweging en de ervaringen met gerealiseerde Foyers in hoofdstuk twee is gebruik gemaakt van bestaande literatuur, van de Engelse Foyer Foundation en van de SEV, en van de empirie. In de periode 2002-2004 zijn interviews gehouden met betrokken beslissers en medewerkers van Foyers in Nederland, Engeland en Frankrijk. Verder is geput uit casestudies en evaluatieonderzoeken, ex-ante en ex-post. Onderzoeks-

materiaal over andere woon- en beheersvormen zoals WOZOCO's, woonhotels en studentenhuisvesting zijn ook goed bruikbaar voor het beschouwen van (deel)aspecten van de eisen die kunnen worden gesteld aan Foyers. In de Nederlandse situatie bestaan diverse projecten voor allochtone groepen, maar het betreft altijd het wonen van ouderen of om het inrichten van multiculturele wijken en voorzieningen, niet projecten voor jongeren. (Begeleid) wonen voor allochtone jongeren is een onontgonnen gebied. Voor specifiek Antilliaanse woonwensen zijn casestudies beschikbaar over de kenmerken van de instellingen voor groepswonen van jongeren, tienermoeders en gehandicapten, op Curaçao en op Aruba. (Langenberg, 2003)

Doelgroep

De bewoners van de Foyers zijn jongeren, binnen de leeftijdsgrenzen van 16-18 tot 25-27 jaar. In iedere Foyer wordt geselecteerd wie wordt toegelaten. De jongere wordt individueel beoordeeld op geschiktheid en sommige Foyer sluiten bepaalde groepen uit, maar in beginsel kunnen het jongeren zijn van alle achtergronden, in opleiding, aan het werk, en met een verschillende hulp- of begeleidingsvraag.

De tweede groep betrokkenen wordt gevormd door iedereen die vanuit begeleidende of ondersteunende taken met regelmaat op de Foyer aan het werk is. In Nederland bestaat, afhankelijk van de hulpvraag, het aanbod aan begeleiding uit jeugdhulpverlening, de sociale dienst, jongerenwerk, opbouwwerk, buurtwerk, categorale instellingen, beroepsonderwijs, werkgevers(organisaties), geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg, thuislozen opvang, woonbegeleiding vanuit de woningcorporaties, en welzijnswerk door charitatieve instellingen. Daarnaast zijn er medewerkers voor de technische en administratieve beheerstaken van de eigenaar en van de verhuurder, vaak een corporatie. Tenslotte zijn in grote Foyers ook andere voorzieningen aanwezig, zoals bijvoorbeeld een restaurant of een sportvoorziening, met daarbij horende medewerkers.

De derde groep gebruikers bestaat uit externen, die een direct of indirect te maken hebben met het reilen en zeilen van de Foyer. Het gaat hier om overheden, de buurt of andere instanties in de directe omgeving zoals politie of onderwijsinstellingen. De beschrijving van de doelgroepen berust op empirie, hierbij is gebruik gemaakt van casestudies, interviews en evaluatieonderzoeken.

Nadere gegevens over de jongeren, kwantitatief en kwalitatief, en daarbinnen over bijzondere doelgroepen, zoals allochtone en/of Antilliaanse jongeren, tienermoeders of gehandicapten zijn afkomstig van het CBS, CPB en gemeentelijke onderzoeken, en

van casestudies van begeleidende en categorale instellingen. Over en vanuit de begeleidende instanties is veel bekend en gepubliceerd, maar in de regel niet over aspecten van wonen. Ook hier is empirie de aangewezen bron.

Functionele kwaliteit, programma van eisen, functionele analyse

De beoogde bewoners- en andere gebruikersgroepen van een gebouw, in ons geval een Foyer, hebben elk hun specifieke wensen ten aanzien van wonen, werken en voorzieningen. Zij stellen eisen aan de kwaliteit van een gebouw.

In de literatuur wordt onderscheid gemaakt in functionele kwaliteit en in architectonische kwaliteit. Van der Voordt en Van Weegen (2000) definiëren functionele kwaliteit als “de mate waarin het gebouw en de ingezette bouwkundige middelen de gebruiksfunctie, c.q. de beoogde activiteiten mogelijk maken en adequaat ondersteunen”. Zij concluderen dat de functionele kwaliteit primair verwijst naar de doelmatigheid van het gebouw, de praktische bruikbaarheid of gebruikswaarde, mede in relatie tot de beschikbare financiële middelen. Functionele kwaliteit vereist onder meer een goede bereikbaarheid en toegankelijkheid van het gebouw, voldoende ruimte, een doelmatige en begrijpelijke indeling, voldoende flexibiliteit en ruimtelijke en fysische condities die zorgen voor een veilige, gezonde en aangename omgeving. De architectonische kwaliteit bestaat uit de deelkwaliteiten functionele kwaliteit, esthetische kwaliteit, bouwtechnische kwaliteit, bouw fysische kwaliteit, en economische kwaliteit.

Het bewaken van de functionele kwaliteit speelt in de verschillende fasen van het bouwproces. Het bouwproces kent de volgende fasering (Van der Voordt e.a. 2000):

- A Initiatief
- B Programma van eisen
- C Ontwerp
- D Bestek, aannemersselectie en bouw
- E Gebruik en beheer.

Fasen A, B en C vormen samen de ontwikkeling. In de initiatieffase vinden de eerste verkenningen plaats over de uitgangspunten, de behoeften aan de huisvesting, de organisatie, wensen op hoofdlijnen en de haalbaarheid. In het programma van eisen wordt de huisvestingsbehoefte uitgewerkt in prestatie-eisen voor de locatie, het gebouw, de ruimten, de gebouwdelen, de voorzieningen in het gebouw en op het terrein.

Van der Voort en Van Weegen (2000): “Om te bereiken dat een gebouw het gebruik adequaat ondersteunt, is voorafgaand aan het ontwerpen inzicht

nodig in de uitgangspunten, doelstellingen en wensen van de gebruikers en de ruimtelijke consequenties hiervan. ... Het in kaart brengen van eisen, wensen en randvoorwaarden wordt binnen het bouwproces aangeduid met de term programmeren.” Dit wordt vastgelegd in het Programma van Eisen (PVE). Ter onderbouwing van het PVE en van het ontwerp moet een functionele analyse worden uitgevoerd. Dit is de analyse van de organisatie, de te huisvesten activiteiten, en de vereiste of gewenste ruimtelijke condities.

Aan de hand van de kenmerken van Foyers en de beoogde doelgroepen wordt een functionele analyse opgesteld. Inhoudelijk gaat de functionele analyse ook in op deelaspecten van esthetische, bouwtechnische, bouwfysische en economische kwaliteit, in zoverre Foyers daaraan specifieke eisen stellen. Deze analyse is gesplitst in een deel omtrent bewoners en een deel omtrent gebruikers en andere belanghebbenden. Deze functionele analyses leiden samen tot een globaal programma van eisen voor de ontwikkeling van de “optimale” Foyer in Nederland opgesteld.

Ontwikkeling en beheer

Ook in de laatste fase, gebruik en beheer, worden aan een Foyer bijzondere eisen gesteld. De veelsoortige bewoners en gebruikers, de vlottende bewonerssamenstelling, de strenge juridische en methodische eisen vanuit de gebruikers, de relatie met de overheid en met de buurt, het zijn allemaal aspecten die in het beheer van een Foyer om eigen specifieke oplossingen vragen. Daarom wordt, voortbouwend op de functionele analyse(s) ook een aanzet gegeven voor een globaal programma van eisen voor de beheerfase van dezelfde ‘optimale’ Foyer in Nederland. Daarin worden sociale, juridische en economische aspecten die uniek zijn aan een Foyer behandeld.

De analyse en de modelbouw in de functionele analyses en in de globale PVE's berusten op literatuur en het al genoemde empirisch materiaal.

Foyer Crabbehof in Dordrecht: de praktijk

De conclusies over woonwensen, ontwikkeling en beheer worden getoetst aan de praktijkervaringen bij de ontwikkeling en het beheer van de Foyer Crabbehof in Dordrecht. Deze Foyer is door zijn omvang en door drie jaar praktijk van alle dag bij uitstek geschikt als casestudy. Vele betrokken partijen zijn geïnterviewd in de ontwikkelingsfasen van initiatief, programma van eisen en ontwerp, en ook in de fase van gebruik en beheer.

1.4 Werkwijze

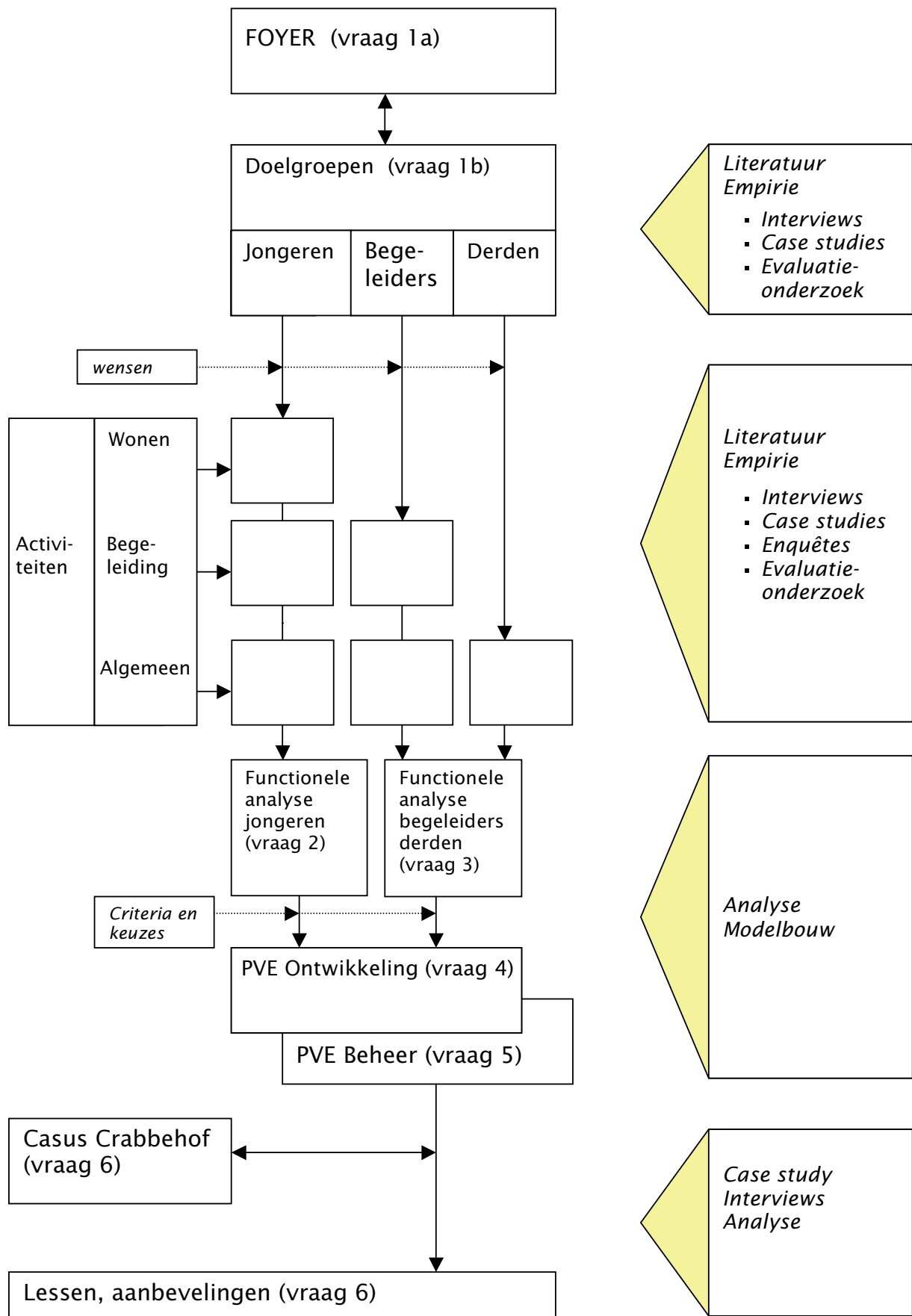
Omdat met het grootschalig begeleid wonen van jongeren in Nederland nog weinig ervaring is opgedaan, is dit onderzoek vooral een explorerend onderzoek. Wij zullen kijken naar vergelijkbare ervaringen in Nederland en in het buitenland en welke factoren daarbij een rol spelen. Iedere Foyer is uniek, als bouwkundig- en als beleidingsconcept, en vanwege de complexiteit kunnen Foyers beschouwd worden op vele kenmerken. Daaruit moet een keus worden gemaakt.

Het overgrote deel van alle informatie is afkomstig van initiatiefnemers, overheidsvertegenwoordigers, beheerders en begeleiders en niet van bewoners of beoogde bewoners. De beschrijving van de woonwensen van de jongerendoelgroep is gebaseerd op incidentele en korte gesprekken met bewoners, journalistieke publicaties van de SEV en Dijkshon!, beschikbare enquêtes óf op afgeleide informatie – afkomstig van medewerkers en bestuurders van Foyers en betrokken organisaties.

De onderzoeksmethode is een combinatie van bronnenonderzoek, empirie en analyse. Het bronnenonderzoek bestaat uit literatuur, internetbronnen en halfgestructureerde interviews. De empirische dataverzameling bestaat uit onderzoek in case studies in Nederland, Frankrijk, Engeland, Curaçao en Aruba, observatie en analyse wat daar “werkt” en gestructureerd interviewen van betrokkenen op basis van de onderzoeksvragen. De aandachtspuntenlijst voor de interviews is gegeven in bijlage 1. Beheer is een belangrijk aspect bij deze interviews. Daarbij worden voor het beheer drie aandachtsgebieden onderscheiden: het bedrijfskundig beheer met organisatorische, financiële en juridische aspecten, technisch (bouwkundig) beheer en sociaal beheer. Tenslotte is er gebruik gemaakt van beschikbare evaluatieonderzoeken, deels ex ante en deels ex post.

De onderzoeksopzet en de werkwijze samengevat in schema.

De onderzoeksopzet en de werkwijze samengevat in schema

MAJT, Lille

2 Foyers, concept en praktijk (vraag 1a)

2.1 Definitie, doelstellingen, kenmerken

Foyer concept

In de Engelstalige publicaties wordt meestal de definitie van Anderson & Quilgars uit 1995 (geciteerd in Lovatt e.a., 2006), voor het Foyerconcept gebruikt: “An integrated approach to meeting the needs of young people during their transition from dependance to independance by linking affordable accommodation to training and employment.”

Bij het benoemen en beschrijven van Foyers zien wij vele, soms bloemrijke, beschrijvingen. “De Foyer is een woonmodel, dat jongeren naast huisvesting ondersteuning biedt op het gebied van scholing, inburgering en (het vinden van) werk. Het is een voorziening voor jongeren die een steun in de rug nodig hebben bij de eerste stap naar zelfstandig functioneren in de samenleving.” (SEV, 2002) “Een brugklas voor jongeren in een kritieke levensfase” (Woondrecht, 2000), “Een plaats bij de haard”, (Rob Hagens, 2000), “All young people need a home, support and a springboard into independent living, learning and work. Some don't get it. Foyers fill the gap.” (Door Foyer jongeren zelf opgestelde definitie, in Foyer Federation, 2002), “Encouraging people to pursue their dream” (East Potential, Londen, in Aedesmagazine, 2006).

Doelstellingen

In alle projectbeschrijvingen bestaat overeenstemming over het doel en de vorm van een Foyer. Het doel is het aanbieden van de combinatie van wonen en begeleiding en/of zorg aan jongeren, om zo de jongeren te helpen op weg naar volwassenheid en zelfstandigheid. De vorm is het in samenhang aanbieden van huisvesting, begeleiding en voorzieningen, op één locatie.

In Nederland wordt met nadruk gesteld dat het niet gaat om probleemjongeren, maar de Foyer wordt zeker gezien als een preventieve voorziening om problemen met jongeren te voorkomen. Jessica Baars (2002) geeft op grond van haar rondgang langs de Nederlandse Foyer-initiatieven de volgende opsomming van de te verwachten maatschappelijke effecten van een Foyer:

- verbetering van de leefbaarheid van de wijk
- vermindering van het delinquent gedrag van jongeren
- meer sociale vaardigheden (normen en waarden) van de jongeren
- betere integratie van jongeren van allochtone afkomst

- betere positie van jongeren op de arbeidsmarkt
- vergroting van de capaciteit van jongeren om zelfstandig te kunnen wonen
- verhoging van de scholingsgraad van jongeren
- minder jongeren in de welzijnsinstellingen
- betere doorstroming uit de jeugdhulpverlening.

Vanuit maatschappelijk oogpunt zijn de twee hoofddoelen te typeren als preventie en maatschappelijke integratie. Deze doelen kunnen elkaar versterken, maar het hoeft niet. Ook voor de jongere geldt een dubbele doelstelling, namelijk enerzijds het vergroten van de zelfstandigheid en anderzijds het leren een volwaardig en sociaal vaardig lid van de maatschappij te worden: *empowerment* versus participatie. In de Franse Foyers ligt de prioriteit bij het maatschappelijk functioneren, in de Britse Foyers bij educatie en persoonlijke ontwikkeling. De Nederlandse Foyers nemen een middenpositie in.

Kenmerken

Essentiële kenmerken van een Foyer zijn:

- Het gaat om *jeugdigen*, vanaf 16 – 18 tot 25 – 27 jaar. De leeftijdsgrenzen kunnen verschillen afhankelijk van de voorwaarden van programma's waaraan de jongeren deelnemen en die subsidiegevers stellen.
- Iedere bewoner sluit een *individueel en maatschappelijk “contract”* over het traject van scholing, begeleiding naar werk, inburgering, en eventueel hulpverlening dat hij moet doorlopen.
- De Foyer biedt een *tijdelijk* verblijf. Het is de bedoeling dat de jongere na het doorlopen van het begeleidde traject doorstroomt naar zelfstandige huisvesting. Ook als de jongere zijn contract niet nakomt en niet meewerkt aan het afgesproken traject, zal hij moeten vertrekken.
- De *bewonerssamenstelling* van de Foyer. Hierop wordt bewust gestuurd door de beheerder. De criteria kunnen verschillen afhankelijk van de situatie. In veel Franse Foyers en ook in Dordrecht streeft men naar een *magic mix* van zoveel mogelijk verschillende jongeren die elkaar kunnen stimuleren, en die voor een gevarieerde jeugdcultuur moet zorgen. In Engeland streeft men naar een samenstelling die zoveel mogelijk de maatschappij eromheen weerspiegelt. Vaak blijft de bewonersgroep beperkt tot doelgroep(en) van de begeleidende organisatie(s).
- De Foyer biedt huisvesting en *voorzieningen*. Hierbij is van alles mogelijk afhankelijk van de locatie, de schaal, de visie van de deelnemende instellingen en financiële mogelijkheden. Het

begint met een huismeester en een centrale receptie met bewaking. In grote Foyers is een combinatie van gemeenschappelijke ruimtes, spreekkamers, cursusruimtes, internetcafé, sportfaciliteiten en soms een restaurant, bar of cafetaria mogelijk. Deze kunnen alleen voor de Foyerbewoners beschikbaar zijn of openbaar.

Het succes van het concept en de realisatie van een groot aantal projecten heeft niet geleid tot een eenheidsformule. Locatie, omvang, de ideeën en financiële speelruimte van de initiatiefnemers, de samenstelling van de bewoners en de keuze aan voorzieningen geven iedere Foyer een eigen gezicht en een eigen karakteristiek. Een Foyer kan het karakter hebben van een internaat, een studenten-flat of een campus, een kleinschalige en goedkope woonvoorziening of een multifunctioneel buurtcentrum. Dit geldt zowel in Nederland als internationaal.

2.2 Ervaringen in het buitenland

In het buitenland, met name Engeland en Frankrijk, bestaan Foyers al langer. De wortels van de moderne Foyer beweging liggen in het naoorlogse Frankrijk, maar gaan daar al terug naar het begin van de 19e eeuw. Toen werden 'Foyers' ('haard' in de dubbele betekenis van onderdak en voedsel) opgericht voor allerlei groepen, zoals jongeren in nood, alleenstaande moeders, rondtrekkende arbeiders en ex-gedetineerden, door religieus of filosofisch geïnspireerde initiatieven. De eerste vakbewegingen stichtten *Bourses du Travail*, een combinatie van arbeidsbureau, logies voor rondreizende arbeiders, opleiding en training. De ontwikkeling van deze Foyers volgden ontwikkelingen in politiek, economie en urbanisatie. Huisvesting en opvang voor jonge arbeiders voorzagen in de behoeften van de economie en de maatschappij. Daarnaast was er een stroming die vooral nadruk legde op opleiding en begeleiding, vanuit oogpunt van emancipatie en solidariteit. Ook in Engeland en in de USA bestonden in de 19e en de 20e eeuw al diverse collectieve woonvoorzieningen, voor jongeren, vrouwen, migranten en andere groepen die naar de grote stad kwamen op zoek naar werk of om te studeren. Voorbeelden zijn de YMCA en YWCA in Engeland en in de USA en de vrouwenhotels in New York.

De eerste Foyer zoals wij nu kennen, werd in 1941 in Frankrijk opgericht. Vanaf 1955 heeft de Franse regering het oprichten van Foyers gestimuleerd en sindsdien zijn circa 420 Foyers gerealiseerd (www.ufjt.org). De afgelopen twintig jaar is ook in het Verenigd Koninkrijk een sterke Foyer beweging gegroeid, die heeft geleid tot meer dan 130 Foyers

(www.foyer.net). In beide landen groeit het aantal Foyers nog steeds en het concept is een succesvol "exportproduct", binnen Europa en ook daarbuiten.

Frankrijk

In 2006 bieden de *Foyers de Jeunes Travailleurs* bij elkaar 45.000 plaatsen. De Foyers zijn te vinden in 250 steden en variëren in omvang en in aanbod van voorzieningen. De kleinste Foyers hebben 30 plaatsen en bieden enkel huisvesting, de grootste hebben meer dan 200 plaatsen en een breed aanbod van voorzieningen. Tien procent van de plaatsen wordt aangeboden in verspreide huisvesting in gewone woningen. 200.000 Jongeren ontvangen jaarlijks ondersteuning door de Foyers, van wie 95.000 in combinatie met huisvesting. (www.ufjt.org)

De jongeren wonen er tijdelijk, met een maximum termijn van twee jaar. De Foyers zijn open voor iedereen die zich aandient. De doelgroep is breed: studenten, werkende jongeren, vluchtelingen, jongeren in hulpverleningsprogramma's. De Foyers zitten altijd vol, maar er wordt niet gewerkt met wachtlijsten. Wie graag wil en de nodige moeite doet heeft zo voorrang boven minder gemotiveerde kandidaten.

Veel waarde wordt gehecht aan gemeenschappelijke voorzieningen en activiteiten als een restaurant, een recreatieruimte, ruimte voor taallessen, scholingsactiviteiten en trainingen in sociale vaardigheden. Bij de grote Foyers zijn ateliers, sportfaciliteiten en diverse culturele programma's voor bewoners en omwonenden. De Foyer in Lille organiseert bijvoorbeeld circusvoorstellingen met de bewoners en reises naar het Londen. De gedachte hierachter is dat de jongeren vooral de sociale vaardigheden moeten krijgen om maatschappelijk te kunnen functioneren. Het is de bedoeling dat de jongeren ook alle maaltijden samen gebruiken in het restaurant. De meeste voorzieningen en de activiteiten van de Foyers staan open voor derden, een Foyer is ook voor de buurt.

Het wonen is ondergeschikt aan de diensten en de groepsactiviteiten, dit blijkt ook in de verdeling van de beschikbare ruimte. De kamers zijn klein en sober ingericht. Er zijn nauwelijks groeps- of individuele kook- en eetgelegenheden. Iedere Foyer is een uniek project, soms gevestigd in een verbouwd bestaand complex, vaak nieuwbouw of een combinatie van beiden.

Van oudsher waren de Foyers in handen van een drietal grote religieuze en maatschappelijk georiënteerde organen. De Franse overheid zag de Foyer als een goed instrument om de problemen met de

huisvesting van jonge mensen in de grote steden op te lossen en heeft daartoe in 1955 centrale financiering en centrale bevoegdheden aan een van de bestaande organen gegeven. De eerste Foyers nieuwe stijl werden gebouwd in de Parijse regio en zijn grootschalig, met meer dan 325 plaatsen. Door dit overheidsingrijpen kwam de nadruk bij de inrichting van Foyers te liggen op economische motieven, namelijk de huisvesting ten behoeve van de arbeidsmarkt. Maar de sociale, religieuze en educatieve componenten bleven. Het aantal alleenstaande jongeren bleef echter groeien en als gevolg van de maatschappelijke veranderingen, -na 1968-, kwam weer een sterke nadruk op educatie en burgerschap. In 1989 een landelijke netwerkorganisatie waar alle 150 toen bestaande Foyers aan deelnamen opgericht (Lovatt e.a., 2006). Deze *l'union nationale des Foyers et services pour jeunes travailleurs (UFJT)* functioneert nog steeds als zodanig. Sinds 1989 zijn de belangrijkste organisatorische en institutionele kenmerken van de Foyers:

- iedere Foyer is onderdeel van een lokaal netwerk, maakt gebruik van en draagt bij aan lokale partners;
- er is een centraal georganiseerd systeem voor de doorverwijzing van de jongeren die ondersteuning nodig hebben;
- het beheer van de huisvesting en van de begeleiding en voorzieningen is gesplitst. (UFJT, 2004)

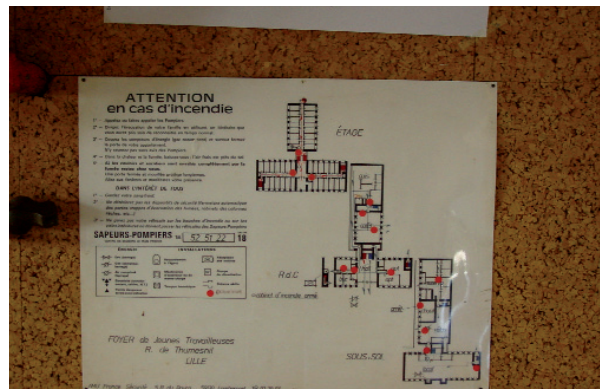
De UFJT hanteert twee doelstellingen voor de jongeren: *le développement des jeunes en la socialisation des jeunes*. (UFJT 1996)

Het gevolg van de genoemde ontwikkelingen is het afnemen van de grote Foyers, in aantal en in omvang. Er zijn minder wooneenheden in de Foyers en meer wooneenheden verspreid over andere gebouwen in de buurt. Ook de restaurants en andere sociale voorzieningen worden vaker verspreid over meerdere gebouwen en meerdere beheerders. Er zijn nu Foyers in twee uitersten, óf zij bieden vooral huisvesting, eenvoudig en goedkoop, óf zij zijn nog steeds sterk collectief ingericht. Een tussenweg is ook mogelijk, maar de meerderheid is nog steeds grootschalig en met veel collectieve voorzieningen.

Als gevolg van de economische ontwikkelingen is de aard van de bewoners van de Foyers snel aan het veranderen. Tot het begin van de jaren negentig bestaat de overgrote meerderheid uit werkende jongeren met een eigen inkomen, bij de eeuwwisseling is dat nog geen twintig procent. Veertig procent mag als immigrant of vluchteling zelfs niet werken, tien procent is werkloos, tien procent loopt stage en twintig procent is student. De Foyers zijn bij de jongeren minder populair geworden, juist vanwege

MAJT, Lille

MAJT, Lille

MAJT, Lille

de collectieve aspecten die moderne jongeren minder aanspreken. De gemiddelde leeftijd wordt lager, er wonen nu ook veel 16- en 17-jarigen. Deze bewoners vragen meer begeleiding en zorg en het beheer wordt daarmee moeilijker en ook duurder.

De Foyers worden voor een deel betaald vanuit de centrale en lokale overheid. Ongeveer twintig procent van de totale exploitatiekosten is afkomstig van overheidssubsidies. De overige kosten worden gedekt uit de huuropbrengsten en de opbrengsten van de voorzieningen. Vaak is de gemeente de initiatiefnemer. In circa veertig procent van de gevallen is een woningcorporatie betrokken bij de realisatie en de exploitatie van de Foyers.

Verenigd Koninkrijk

In het Verenigd Koninkrijk zijn sinds 1992 diverse Foyers in gebruik genomen. In het begin van de jaren negentig was sprake van een overschot op de arbeidsmarkt in Noord-Engeland en in Schotland en in steden als Belfast en Dublin. De schoolverlaters en jonge werklozen trokken massaal naar Londen en omgeving, wat de nodige problemen gaf met de huisvesting. Een sterke groei van het aantal dak- en thuislozen was het gevolg. Het concept Foyer was goed te verkopen als antwoord op de zichtbare groei van het aantal zwerfjongeren op straat. De Engelse Foyers zijn zeer succesvol. Op dit moment zijn er 134 Foyers met in totaal circa 100.000 plaatsen, en meerdere Foyers in ontwikkeling. (Foyer, Federation 2005)

De eerste en de meeste Britse Foyers zijn groot-schalig met 40 tot 240 plaatsen, en (groot)stedelijk. De laatste jaren zijn er ook kleine Foyers met 4 tot 12 plaatsen op het platteland bijgekomen, voor jongeren voor wie de trek naar de grote stad niet aantrekkelijk is en die opvang in de eigen omgeving nodig hebben. Tegelijkertijd worden ook nieuwe Foyers met meer dan 200 plaatsen gebouwd.

De gemiddelde verblijfsduur is 9 maanden. Na twee keer een half jaar wonen moeten de bewoners vertrekken, wat het gevolg is van de voorwaarden van de Britse sociale uitkeringen en vaak zelfs in strijd is met het afronden van de gewenste persoonlijke trajecten. De opzet is dat de bevolkingssamenstelling in de Foyers een afspiegeling vormt van de directe omgeving qua achtergrond, afkomst en geslacht. De Foyers zitten vol en hebben wachtlijsten, maar toch lukt het vaak niet om tot zo'n gespiegelde mix van bewoners te komen. Zo kan het zijn dat de ene Foyer vooral autochtone bewoners heeft en dat in de andere Foyer vrouwen en blanke autochtone Britten bijna geheel ontbreken. In de grote Londense Foyers spreekt een aanzienlijk deel van de bewoners slecht of soms zelfs geen Engels. Gemeenschappelijke activiteiten komen mede daardoor moeilijk van de grond.

De Foyers hebben van oudsher een sterke nadruk op educatie, waarbij de begeleiding zich richt op de individuele bewoner. Dit verschuift langzamerhand naar een breder – holistisch – programma, met meer maatschappijgerichte en welzijnsonderdelen. Het systeem werkt met belonen en straffen. De jongeren doorlopen verschillende fasen, bij goed gedrag mogen zij naar een volgende fase met meer vrijheden en waar dat kan ook grotere woonruimten. In de eerste fase zijn de kamers geheel gemeubileerd en ingericht, in de laatste fase zijn de kamers kaal, zodat de jongere zijn eigen gang kan gaan met inrichten. Er is 24-uurs begeleiding, er

zijn strenge regels en ook de controle daarop is streng. De Britse Foyers functioneren in vergelijking met de Franse Foyers meer als een sociaal vangnet, omdat de 'makkelijke groepen' al worden afgedekt door andere voorzieningen zoals bijvoorbeeld de studentenhuysvesting en YMCA. Er wonen meer 'moeilijke groepen', zo zijn er bijvoorbeeld Foyers alleen voor vluchtelingen of voor voormalige daklozen. Uit de cijfers van de Foyer Federation (2003) blijkt dat aan het begin van het traject 75 procent van de jongeren geen baan heeft, en aan het eind van het traject 75 procent een baan heeft of een opleiding volgt.

De Foyers zijn in de eerste plaats woongebouwen. De jongeren hebben een ruime eigen kamer (soms zelfs twee kamers) en een keukentje en badkamer voor één of voor twee personen. Er zijn minder gemeenschappelijke voorzieningen voor de bewoners en voor de buurt dan in Frankrijk. De meeste Foyers zijn gevestigd in bestaande gebouwen, maar er komen steeds meer nieuwbouwprojecten.

Ieder Foyer is autonoom en wordt lokaal aangestuurd. In omvang, doelgroep en personeelsbezetting zijn veel variaties. De eigenaren en/of beheerders zijn woningcorporaties, kerkelijke organisaties of liefdadigheidsorganisaties. Veel YMCA's, die het aanbieden van goedkope huisvesting van oudsher al als hoofddoelstelling hadden, hebben hun voorzieningen uitgebreid en zijn Foyer geworden.

Er is een landelijke ledenorganisatie, de Foyer Federation, met de volgende taken (2003):

- ledenbelangenbehartiging,
- kwaliteitszorg en accreditatie,
- verwerven en verdelen van landelijke financiering voor o.a. de ontwikkeling van cursusprogramma's, zoals nu "life skills" (een combinatie van woontraining en sociale vaardigheden),
- professionaliseren van de medewerkers,
- op verzoek ondersteunen van overheden en organisaties die een Foyer willen oprichten.

Het systeem van accreditatie is streng en bestrijkt alle gebieden van beheer. Ruim de helft van de Foyers voldoet aan alle eisen en is geaccrediteerd. Accreditatie is altijd een voorwaarde om in aanmerking te komen voor subsidies van de overheid.

Ander buitenland

Het succes van de Britse Foyers heeft niet alleen in Nederland navolging gevonden. Met steun van de Foyer Federation worden naar Brits model nieuwe Foyers opgericht in Ierland, in Australië, in Bulgarije en in Roemenië en deze trend zet door.

Ook in de USA zijn enkele Foyerachtige voorzieningen voor begeleid wonen van jongeren. In 2004 is

een Foyer naar Brits model geopend in New York. De eigenaar en beheerder is Common Ground, een private organisatie die huisvesting en programma's verzorgt voor ex-daklozen en andere probleemgroepen. Zij beheren complexen met honderden plaatsen in grote monumentale panden. De Foyer met 40 plaatsen is onderdeel van een complex voor huisvesting en begeleiding van 227 bewoners in Manhattan. Common Ground is eigenaar en beheerder van complexen voor huisvesting met begeleiding van bijzondere doelgroepen in combinatie met commerciële huisvesting voor mensen met lage inkomens. De vijf complexen in New York huisvesten respectievelijk 652, 416, 227, 200 en 178 bewoners en voorzieningen voor gezondheidszorg, opvang en begeleiding naar werk- en scholing. Er zijn twee complexen in aanbouw met 216 en 264 plaatsen. Voor de financiering ontvangt Common Ground jaarlijks bijdragen van circa vijfhonderd overheidsinstellingen, fondsen, bedrijven en particulieren. Andere bedrijven dragen bij in natura. Zo zijn in hun complexen vestigingen van het ijsbedrijf Ben & Jerry's, met werkervaringsplaatsen voor bewoners en opbrengsten uit de verkoop. Common Ground omvat bovendien het bedrijf Common Ground Management, dat de complexen exploiteert en tegelijkertijd aan (oud)bewoners vaste banen biedt op het gebied van bouw, woningonderhoud en administratie. Het Common Groundconcept vindt nu ook navolging in andere landen. Er is interesse vanuit Japan, Canada en het Verenigd Koninkrijk (!). (www.commonground.org)

In de USA is de institutionele opvang en zorg van jongeren, daklozen, etc. veel minder een overheids-taak dan in Europa. De begeleiding is in handen van liefdadigheids- en vrijwilligersorganisaties. De financiering en exploitatie komt van bijdragen van de overheid en fondsen, bijdragen van vermogende particulieren en bedrijven en commerciële exploitatie. (Common Ground, 2004)

2.3 Ervaringen in Nederland

Maatschappelijk draagvlak

De eerste initiatieven voor de introductie van Foyers in Nederland zijn afkomstig van een kleine groep voortrekkers, waaronder woningcorporatie Woondrecht. De SEV heeft een grote rol gespeeld in deze ontwikkeling. Allereerst door de opbouw en overdracht van de benodigde kennis, met name door uitwisseling met Britse en Franse partners, daarna in het ondersteunen van de Nederlandse partijen met onderzoek naar toepassen van regelgeving en het opbouwen van een netwerk voor kennisuitwisseling.

Bruce House Foyer, Londen

Focus E15, Londen

Gateway Foyer, Londen

Gateway Foyer, Londen

Na een aanloop van meerdere jaren is er nu sprake van maatschappelijk draagvlak en politieke acceptatie, zowel in diverse gemeenten als landelijk. Een bewijs hiervan is te vinden in het introductiedossier bij de kabinetsformatie in 200: "Concreet wordt gedacht aan het in samenwerking met gemeenten en woningcorporaties opstarten van ca. 30 "Foyers de jeunesse" voor 2010. Deze vormen een soort extra centra van integratie, waarbij jongeren voor een bepaalde tijd wonen en geholpen worden hun weg te vinden in de grootstedelijke samenleving. Maar de Foyers kunnen ook een integratierol vervullen voor andere wijkbewoners." (Ministerie VROM, 2001) Ook in recente politieke discussie over het wel of niet in Nederland toelaten en het terugsturen van Antilliaanse probleemjongeren geven de tegenstanders van dit voornemen aan de

voorkeur te geven aan opvang in begeleid wonen projecten in Foyers in Nederland.⁵) Foyers zijn geworden tot een maatschappelijk gegeven. Kamers met Kansen, de alliantie van partijen die de Foyers en Werkhotels in Nederland stimuleert en ondersteunt, heeft uitgesproken 40 projecten met meer dan 5000 plaatsen in 2008 te willen realiseren. (www.kamersmetkansen.nl) Minister Dekker van VROM heeft in februari 2006 in antwoord op Tweede Kamervragen uitgesproken dit voornemen te ondersteunen. (Tweede Kamer, 2006)

Gerealiseerde Foyers

Momenteel (2006) zijn landelijk 9 Foyers gerealiseerd en zijn enige tientallen projecten in de idee-, planvormingsfase of de realisatiefase.

Gerealiseerde Foyers, locatie, beheerders (bron: SEV, 2004; www.kamersmetkansen.nl, 2006)

	Gemeente	Beheerder	Plaatsen in 2006	Opening
Foyer Walcheren	Vlissingen	AZZ	24	2001
Foyer Minnaertweg	Dordrecht	Woondrecht	22	2002
Foyer Bos en Lommer	Amsterdam	De Key en AWV	80	2003
DUWO Foyer	Den Haag	DUWO	38	2003
Werkhotel Leiden	Leiden	SLS, later Cardea	60	2003
Foyer Crabbehof	Dordrecht	Woondrecht	120 (max 200/600)	2004
Jongerenfoyer Hoofddorp	Hoofddorp	Ymere en Leger des Heils	46	2005
Foyer	Helmond	SMO	12	2005
Y-house	Den Helder	YMCA	13 (max 25)	2006

In de periode 1997-1998 zijn in Leiden en in Eindhoven twee Foyers geopend en weer gestopt, beide vooral voor jonge statushouders (vluchtelingen). Diverse initiatieven om een Foyer op te richten zijn voor de realisatie gestrand, of omdat de financiering niet rondkwam, of vanwege bezwaren in de gemeente(raad). Een volledig uitgewerkt initiatief in Hengelo is uiteindelijk niet doorgegaan omdat bij iedere beoogde locatie de weerstand van de omwonenden het project vertraagde en uiteindelijk tegenhield.

De **Foyer Walcheren** is nu vijf jaar open en de ervaringen zijn erg positief, zowel bij de beheerders als bij de bewoners. De 24 jongeren zijn afkomstig van vier instellingen, zes van elk. Zij zijn vluchtelingen/statushouders, zitten op school, volgen een leerwerktraject of zijn afkomstig uit de jeugdhulpverlening. Bij het opvullen van de lege plaatsen is de regel dat geen groep mag domineren. Dat betekent dat per etage niet meer dan één of twee bewoners van bijvoorbeeld Antilliaanse of Somalische afkomst mogen zijn. De beheerder van de Foyer kiest de nieuwe bewoners uit de wachtlijsten die de vier instellingen bijhouden, rekening houdend met het karakter van de al aanwezige groep bewoners.

De jongeren wonen er gemiddeld één à twee jaar. Uit de enquête van Bureau Praktikon onder 16 oud-bewoners blijkt dat het merendeel is uitgestroomd met positieve resultaten (2004).

De bewoners hebben een kleine eigen kamer en per etage een gemeenschappelijke woonkamer, keuken en badkamer. Er is één gemeenschappelijke ruimte voor de gezamenlijke activiteiten (koken, internetten, cursussen). Het beheer wordt uitgevoerd door een hiervoor opgerichte stichting die valt onder de AZZ, een welzijnsinstelling. De rol van de woningcorporatie is enkel die van verhuurder.

Het kleine zusje van de Foyer in de Colijnstraat in **Dordrecht** is de **Foyer Minnaertweg**, geopend in 2002. In deze Foyer wonen alleen jonge vrouwen. Er zijn 12 plaatsen voor Antilliaanse vrouwen en 10 plaatsen voor verstandelijk gehandicapte vrouwen afkomstig van de Stichting Syndion. Een blok portiekflats uit de jaren zestig is omgebouwd tot Foyer. Iedere bewoonster heeft een eigen één- of tweekamerwoning, verder zijn een aantal flats omgebouwd tot gemeenschappelijke ruimtes. De plaatsen van de Antilliaanse vrouwen worden gefinancierd vanuit Direkshon!, de plaatsen van de gehandicapte vrouwen door Syndion. De driejarige

financiering vanuit Direkshon! is gestopt in november 2005. De Antilliaanse vrouwen zijn overgeplaatst naar de Foyer Crabbehof en de vrijgekomen plaatsen worden ingenomen door bewoners van Syndion. Woningcorporatie Woondrecht is initiatiefnemer, eigenaar en beheerder.

De in 2003 opgeleverde **Foyer Bos en Lommer in Amsterdam** is het eerste gebouw in Nederland dat als Foyer nieuw is ontworpen en gebouwd. Deze Foyer heeft 80 wooneenheden. Omdat tijdens de bouw de invulling met de bedoelde *magic mix* financieel niet haalbaar bleek, wordt de Foyer nu voor de ene helft bewoond door geestelijk gehandicapte jongeren tot 35 jaar met begeleiding door de welzijnsinstelling de IJlanden, en voor de andere helft door buitenlandse studenten.

Op de begane grond is een gemeenschappelijk restaurant en een inloopvoorziening voor de jongeren van de IJlanden en voorzieningen voor de buurt, zoals een feestzaal en een vergaderruimte. De buurtbewoners kunnen ook gebruik maken van het restaurant en het internetcafé. Deze Foyer is ontworpen naar Frans model. Architect Christian Rap: "Kleine kamers met daarnaast een grote hoeveelheid aan collectieve functies: gezamenlijk koken, de was doen... Zo hebben wij het gebouw ook vormgegeven. Op de begane grond een keuken en een eetzaal die overgaat in een atrium, een hal met een groot daklicht. Dat atrium moest de ziel van het gebouw zijn. Daar zou de receptie komen. De hoop was dat het atrium iets zou krijgen van een hotellobby." (Perspectief, 2003)

De **Haagse DUWO-Foyer** is in maart 2003 geopend. Alle bewoners komen via verwijzing van Haagse welzijnsinstellingen en opleidingen. Voor iedere jongere wordt een eigen begeleidingstraject opgesteld. Tien plaatsen zijn gereserveerd voor Antilliaanse jongeren en worden gefinancierd vanuit Direkshon!, inclusief hun begeleiding. In het team van de Foyer is een Antilliaanse projectmedewerker aangesteld, die tevens de mentoren aanstuurt die voor de Antilliaanse jongeren worden geworven. Voorjaar 2006 is de financiering vanuit Direkshon! en de Antilliaanse begeleiding gestopt.

De Foyer is gevestigd in een voormalig ziekenhuis in het stadscentrum. Het monumentale pand heeft drie verdiepingen met daarin in totaal 38 wooneenheden. De jongeren hebben een eigen kamer en wonen verspreid over vier woongroepen met elk een gemeenschappelijke woonkamer, keuken en badkamer met twee douches en twee toiletten. De kamers en de gemeenschappelijke ruimten worden gemeubileerd aangeboden.

DUWO, een corporatie voor jongeren- en studenten-huisvesting is eigenaar en beheerder van de Foyer. DUWO kan de doorstroom naar zelfstandige huis-

Foyer Walcheren, Vliissingen

Foyer Walcheren, Vliissingen

Foyer Walcheren, Vliissingen

DUWO Foyer, Den Haag

DUWO Foyer, Den Haag

DUWO Foyer, Den Haag

vesting na afloop van het verblijf in de Foyer garanderen.

Het **Werkhotel in Leiden** biedt de jongeren huisvesting met een begeleid wonen-leren-werken traject. Extra is het benadrukken van de betrokkenheid van het lokale midden- en kleinbedrijf, dat werkervaringsplaatsen voor de betrokken bewoners garandeert. De jongere verblijft 1,5 à 2 jaar in het Werkhotel en krijgt de garantie van een baan en een woning als hij zijn traject succesvol doorloopt. Bij de toewijzing van plaatsen in het Werkhotel wordt strenger dan in de andere Foyers geselecteerd op de kans op succesvol afronden van het traject. Tiernormoeders worden niet toegelaten omdat zij niet volledig beschikbaar zijn voor een werk-

ervaringsplaats. Al in 2004 waren problemen tussen de jongeren en tussen de jongeren onderling en de bewoners van de andere etages van het complex, in combinatie met de teleurstellende resultaten, reden voor de gemeente Leiden om in te grijpen. Cardea, de Leidse jeugdzorginstelling, die daarvoor niet bij het project betrokken was, nam het project over van de corporatie SLS en heeft de jongeren intensief begeleid. Dit heeft de problemen niet kunnen oplossen. De jongeren zijn nu overgeplaatst naar instellingen en kamers verspreid over de stad en uiterlijk 31 december 2006 moet de laatste Foyerbewoner vertrokken zijn.

Het Werkhotel is gevestigd in een omgebouwd appartementencomplex. De oprichting van het Werkhotel is na een voortvarende start in 2000 waarbij alle betrokken partijen snel tot overeenstemming kwamen, uiteindelijk pas najaar 2003 geopend omdat één van de oorspronkelijke appartementbewoners weigerde uit zijn woning te vertrekken en hierover tot bij de Raad van State heeft geprocedeerd.

Het complex bestaat uit 110 zelfstandige eenheden van ongeveer 40 m², waarvan 60 samen het Werkhotel vormen. Er zijn twee gemeenschappelijk opleidingsruimten. De overige twee etages doen dienst als huisvesting voor buitenlandse studenten.

Foyer Crabbehof in Dordrecht is met afstand het grootste gerealiseerde Foyer project. De ambitie in de oorspronkelijke plannen lag op het huisvesten van 600 jongeren. In de gemeentelijke besluitvorming is dit later bijgesteld naar maximaal 200 jongeren. Het complex is gehuisvest in drie blokken met portiekflats uit de jaren zestig. De invoering van de Foyer verloopt stapsgewijs. Na vertrek van de oorspronkelijke bewoners worden de portieken omgebouwd tot Foyerwoningen. In 2003 hebben de eerste bewoners hun intrek genomen, ondertussen wonen er 120 jongeren. Voor meer gegevens zie hoofdstuk 6.

De laatste gerealiseerde Foyer is de **Jongerenfoyer in Hoofddorp**. Het initiatief voor de oprichting lag bij de gemeente Haarlemmermeer, die kampt met een tekort aan huisvesting voor jongeren. De Foyer van zes etages is voor de helft bestemd voor goedkope huisvesting aan reguliere huurders en voor andere de helft is door de gemeente een instelling als huurder gezocht. Corporatie Ymere heeft het pand gebouwd en verhuurt de woningen op de onderste drie etages direct aan de bewoners na de gewone toewijzing van Woningnet. Twee keer drie woningen zijn bestemd voor jongeren met begeleiding vanuit jeugdzorg en sociaal-justitiële zorg. Het Leger des Heils huurt de bovenste drie etages voor jongeren van 16 tot 25 jaar, die in hun verleden te maken hebben gehad met justitie of politie. Zij

wonen daar onder begeleiding, die zeven dagen per week 24 uur per dag uit tenminste twee personen bestaat. Het samenwonen in één gebouw met een gemeenschappelijke binnengang en lift van reguliere huurders, allen met een baan, en de cliënten van het Leger des Heils geeft geregeld aanleiding tot spanningen.

In totaal is er plaats voor 46 jongeren in 20 HAT-woningen en 13 woningen voor twee bewoners met gezamenlijk gebruik van keuken, douche en toilet. Het Leger des Heils heeft twee appartementen ingericht als gemeenschappelijke woonkamer en als kantoor. Behalve een kantoortje voor de huismeester bij de ingang ontbreken voorzieningen. De leeftijdsgrens voor de gewone huurders is 27 jaar. Na afloop van de periode in de Foyer kan de gemeente bemiddelen of een urgentieverklaring geven.

De Foyers in Helmond en in Den Helder blijven hier buiten beschouwing omdat zij niet voldoen aan het criterium van minimaal twintig plaatsen op één locatie. De Foyer in Helmond biedt zes plaatsen aan ex-zwerfjongeren en zes plaatsen aan gewone jonge starters op de woningmarkt. De Foyer in Den Helder is gehuisvest op meerdere locaties met elk vier of vijf plaatsen. Van de 25 plaatsen zijn er twintig speciaal bestemd voor Antilliaanse jongeren.

Nieuwe initiatieven

In Amsterdam, Groningen, Apeldoorn en Deventer zijn werkgroepen gevormd om daar Werkhotels op te richten, voortbouwend op het model van het Leidse Werkhotel. Op vele steden zijn Foyers in oprichting, in de vorm van één of meer kleinschalige locaties.

De overtreffende trap van alle Foyer-initiatieven is het schip de Rotterdam. Dit dertien verdiepingen hoge voormalige vlaggenschip van de Holland Amerika Lijn is in 2005 aangekocht door corporatie Woonbron en een investeringsmaatschappij. Het schip wordt op dit moment verbouwd om vele honderden jongeren te kunnen huisvesten. Op en rondom het schip komen ongeveer duizend stage- en afstudeerplaatsen en reguliere banen. Aan boord als crew op het schip, in het congrescentrum en de theaterzaal, bij de catering en de vijf restaurants. Op de werf bij de restauratie van het plaatwerk en het scheepsinterieur, en tenslotte in de merchandising rondom het project. De deelnemende Hogeschool INHOLLAND en het Albeda College kunnen zo hun tekort aan stageplaatsen oplossen. Het hele project moet zonder subsidie op commerciële basis kunnen draaien. (Kolsloot, 2006)

Kamers met Kansen

De Nederlandse Foyers wisselen onderling informatie en ondersteuning uit. In april 2005 is de

Werkhotel, Leiden

Jongerenfoyer, Hoofddorp

Jongerenfoyer, Hoofddorp

Bos en Lommer, Amsterdam

SSF, Dordrecht

SSF, Dordrecht

SSF, Dordrecht

Alliantie Kamers met Kansen opgericht door de bestaande Foyers en Werkhôtels en door Aedes. De deelnemers zijn afkomstig uit het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, woningcorporaties, welzijnsinstellingen, maatschappelijk werk, jeugdzorg, justitie en lokale, regionale en landelijke overheden. De doelstellingen zijn:

- Jongeren die het niet op eigen kracht redden een nieuw perspectief bieden;
- Stimuleren en ondersteunen van lokale en regionale initiatieven;
- De concepten onder de aandacht brengen van de politieke partijen, het bedrijfsleven, professionals en de jongeren zelf;

- Het mogelijk maken in de periode tot en met 2008 tussen de veertig en de tachtig Foyers in Nederland te starten.

De Alliantie Kamers met Kansen wil naar buiten treden met voorlichtings- en publiciteitscampagnes, lobby naar maatschappelijke partijen, trainingen en cursussen voor medewerkers van de projecten, een werkbureau voor het uitwisselen van kennis en ervaring en een website. (www.kamersmetkansen.nl).

Vergelijkbare projecten

Ook in Dordrecht staat het door Woondrecht beheerde **woonhotel SSF** (Short Stay Facility). De SSF biedt twee voorzieningen, de Plint en de Toren. De Toren biedt tijdelijke huisvesting aan 200 bewoners. De zestiger-jaren hoogbouw met op de begane grond 2500 m² ruimte voor voorzieningen is neergezet als verzorgingstehuis, maar de kleine woon-eenheden voldeden niet meer aan de huidige maatstaven. Slopen en sluiten was geen optie, omdat de ouderen in aanliggende serviceflats en aanleunwoningen gebruik maakten van de daar gevestigde voorzieningen. De gemeente Dordrecht schreef een prijsvraag uit voor het beste idee voor een nieuwe bestemming. Woningcorporatie Woondrecht won deze prijsvraag en startte in 1997 de SSF met een startsubsidie van de provincie Zuid-Holland. De SSF biedt niet alleen commerciële verhuur, de missie is om tijdelijke huisvesting te bieden aan mensen die begeleiding nodig hebben als tussenstap naar zelfstandig wonen en om faciliteiten te creëren voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Het voorbeeld is een project in Trieste, Italië, waar mensen uit de psychiatrie uiteindelijk de baas worden over hun eigen bedrijf. "Wat zo mooi is aan de Short Stay Facility is dat het gaat over: integratie, werkgelegenheid, kansen voor de onderkant van de arbeidsmarkt." (Ministerie VWS, 2002) Twee etages zijn de eerste paar jaar nog bewoond door oorspronkelijke bejaarde bewoners, de andere etages bieden voor maximaal een half jaar woonruimte aan een bonte stroom van tijdelijke bewoners van alle leeftijden. Er is enige differentiatie in inrichting, zo zijn er twee etages met een luxe aankleding, bestemd voor de verhuur aan het bedrijfsleven. De opzet is geslaagd: de SSF wordt bewoond en overdag gebruikt door een veelsoortige magic mix. In de Plint bevinden zich gemeenschappelijke voorzieningen zoals het restaurant en diverse kleine bedrijven, zoals een bakkerij, een winkel, een printerij en een wasserette. De Plint is opgezet als een baanvaardigheidscentrum. Er werken mensen met een beperking, onder begeleiding van de in de Vereniging de Toren samenwerkende organisaties die verantwoordelijk zijn voor het plaatsen van de mensen in de tijdelijke huisvesting.

Direkshon! projecten

In het programma Direkshon zijn achttien projecten voor wonen-met-begeleiding voor Antilliaanse jongeren goedgekeurd. De woonvormen verschillen, meestal gaat het om wonen in groepjes van 3 of 4 jongeren, een enkele keer om een onderdeel van een Foyer of een (toekomstige) Foyer-achtige voorziening. Er zijn nauwelijks gemeenschappelijke kenmerken te benoemen. Samenwerking tussen de verschillende projecten gebeurt vooral over conceptontwikkeling en vanuit de methodologische en hulpverlenings invalshoek. Ideevorming over "Antilliaans" wonen staat niet expliciet op de agenda.

De achterliggende regelgeving (CRIEM, Direkshon!) geeft informatie over doelstellingen, voorwaarden voor toekenning en tussentijdse evaluaties. De hoofdinvloeden zijn veiligheid en jongerenbeleid. Wonen is onderdeel van de ketenbenadering. Direkshon! heeft relatief ruime middelen en geeft richtlijnen voor de ontwikkeling van de projecten. In de meeste gevallen ligt het initiatief bij de gemeente, soms bij een woningbouwvereniging of bij een hulpverleningsinstelling. In alle gevallen zijn tenminste 5 à 10 instanties betrokken, zoals de gemeente, een woningcorporatie, onderwijsinstellingen, hulpverleningsinstellingen en categorale instel-

DUWO, Den Haag

lingen voor Antillianen. Dit geeft aan dat de projecten een breed draagvlak hebben. Bovendien is deze brede inbreng noodzakelijk om aan de voorwaarden van financiering uit Direkshon! te voldoen. De projecten konden worden ingediend tot en met einde 2004. De begeleiding vanuit Direkshon! duurt drie jaar. Vanaf 2007 moeten alle projecten zelfstandig door onder verantwoordelijkheid van de betrokken partners. Daarna moeten de gemeenten aangeven op welke manier en met welke middelen zij de projecten zullen voortzetten. Centrale financiering en ondersteuning is daarbij niet voorzien.

Goedgekeurde Direkshon projecten begeleid wonen (bron: SEV, 2004)

	Gemeente	Initiatiefnemer	Plaatsen	Opening
Un Kas Kaloroso	Almere	Gemeente	24	2004
Direkshon! Amersfoort	Amersfoort	Bureau vluchtelingen en nieuwkomers	10	2004
Direkshon! Breda	Breda	Gemeente	15	2003
Un Bon Paso pa Futuro	Capelle a/d IJssel	Gemeente	20	2003
Promé Base	Den Haag	Corporatie DUWO	10	2003
Bon Komienso	Den Helder	Gemeente	25	2004
Foyer Crabbehof	Dordrecht	Corporatie Woondrecht	60	2003
Foyer Minnaertweg	Dordrecht	Corporatie Woondrecht	12	2003
Nos Propio Kas	Eindhoven	Gemeente	20	2003
Biba Bon, Bida Bon	Groningen		12	2004
Nos pa Nos	Lelystad	Gemeente	12	2004
COHAR	Rotterdam	COHAR Centrum voor Dienstverlening	32	2004
Begeleid Wonen Flexus	Rotterdam	Flexus Jeugdzorg	30	2004
Un Kas pa Mamanan	Rotterdam	Gemeente	20	2004
E Kaminda pa Majan	Rotterdam	Leger des Heils	20	2004
Mi Kas Nobo	Schiedam	Flexus Jeugdzorg	30	2003
Direkshon! Tilburg	Tilburg	Gemeente	36	2003
Un Stap Dilanti	Zwolle	Gemeente	20	2003
Totaal			427	

2.4 Begeleid wonen op Curaçao en Aruba

Zelfstandige huisvesting in combinatie met begeleiding, vergelijkbaar in opzet met de Foyers of andere Direkshonprojecten! in Nederland is in de Nederlandse Antillen en Aruba niet te vinden. Op de eilanden zijn vier projecten waar jongeren onder begeleiding wonen en een project in de initiatieffase:

- 1 Kas Bruder Pius op Curaçao, opvanghuis voor zwangere meisjes en tienermoeders;
- 2 Fundashon Sonrisa op Curaçao, beschermd en begeleid wonen voor psychiatrische patiënten;
- 3 GOG op Curaçao, justitiële inrichting voor jongeren;
- 4 Cas pa Hubentud op Aruba, gezinsvervangend tehuis;
- 5 FMA Begeleid wonen op Curaçao.
(Langenberg, 2003)

In Kas Bruder Pius, GOG en Cas pa Hubentud wonen minderjarige jongeren op tijdelijke basis. In 2002 is de meerderjarigheid verlaagd van 21 naar 18 jaar. De verlaging van deze leeftijd heeft geen veranderingen gegeven in de huisvesting of in de aanpak van de begeleiding. De leeftijd in Sonrisa varieert van 18 jaar tot middelbare leeftijd. De bewoners wonen hier, afhankelijk van hun ontwikkeling, meestal langdurig.

Kas Bruder Pius en Sonrisa zijn beide aan het van eind jaren tachtig nieuw gebouwd en goed door-dachte voorbeelden van de gewenste woonsituatie voor de doelgroep. Cas pa Hubentud is voor een periode van een paar jaar gehuisvest in een groot klooster en heeft alle ruimte voor de inrichting op maat. Het GOG is een met veel achterstallig onderhoud kampende justitiële inrichting en voldoet niet meer aan de wensen van deze tijd.

In grote lijnen zijn de regelgeving en de instellingen van jeugdzorg, gehandicaptenzorg, verslavingszorg en justitie vergelijkbaar met de Nederlandse situatie. Ook de opleidingseisen aan de begeleiders en de gehanteerde methodologie zijn dezelfde als wat in Nederland gebruikelijk is. De middelen en daarmee de mogelijkheden voor iets extras of voor bijvoorbeeld methodeontwikkeling zijn wel beduidend minder ruim. De beschreven projecten zijn de enige in hun soort en hebben wachtlijsten.

Opvanghuis zwangere meisjes en tienermoeders Kas Bruder Pius op Curaçao

Kas Bruder Pius is opgericht voor de opvang van jonge moeders en hun kinderen. Het huis biedt tijdelijk onderdak en dagopvang (crisisopvang) voor zwangere meisjes en tienermoeders die in een kriti-

sche situatie verkeren, waarbij professionele begeleiding gewenst is. Vanwege hun leeftijd (onder de achttien) ontvangen de bewoonsters geen eigen uitkering. Kas Bruder Pius wordt gesubsidieerd door de overheid en ontvangt daarnaast bijdragen van institutionele en particuliere donateurs.

Elders in de stad wordt een complex van zeven woningen geschikt gemaakt voor bewoning door zes jonge moeders met hun kinderen en een begeleidster. Dit is bedoeld voor de doorstroom van meisjes uit Kas Bruder Pius die niet terug naar huis kunnen.

Kas Bruder Pius heeft plaats voor achttien meisjes en hun kinderen. Bij het bezoek in mei 2003 woonden er twaalf tienermoeders en hun dertien baby's. In de dagopvang kunnen maximaal acht meisjes terecht.

De meisjes worden intensief begeleid, 24 uur per dag. Zij gaan overdag naar school of volgen een programma om ze naar school of aan het werk te krijgen. Het einddoel is dat de tienermoeders voor zichzelf en voor hun kinderen kunnen zorgen. De maaltijden komen van één van de andere internaten van de stichting. In het weekend koken de dan aanwezige bewoonsters onder begeleiding van een begeleidster. Het schoonmaken en het tuinonderhoud gebeurt door derden. Er werken ook vrijwilligsters en stagiaires.

Locatie, gebouwen en voorzieningen

Het complex is in 1987 gebouwd voor bewoning door 24 meisjes. Het gebouw bestaat uit een grote gemeenschappelijke ruimte en centrale voorzieningen (keuken, wasruimte, opslag) en vier woonvleugels met elk zes slaapkamers voor één moeder met kind en een douche- en toiletruimte. De centrale ruimte is groot en licht en alle groepsactiviteiten vinden hier plaats. De kamers zijn klein (ca. 5 m²) en staan boven in open verbinding met elkaar. Er is geen enkele vorm van geluidsisolatie, wat vooral met huilende baby's problemen kan geven.

Uit geldgebrek en ruimtegebrek zijn zes van de 24 kamers afgestoten en nu in gebruik als opslag en als slaapkamer voor een begeleidster.

Naast het hoofdgebouw ligt een bijgebouw. Dit is gebouwd als woning voor een beheerder met gezin, maar nu in gebruik als kantoor- en vergaderruimte. De bewoonsters kunnen hier aan de computer werken en huiswerk maken.

Kas Bruder Pius ligt midden in een woonwijk. Om het complex staat een groot hek, met prikkeldraad en een elektronisch bediend hek. Het doel hiervan is om vandalisme en ongewenst bezoek van jongeren uit de buurt tegen te houden. De contacten met de buurt zijn slecht. Het nieuwe complex wordt op dezelfde manier beveiligd. Daar zijn ook honden voor de beveiliging.

Het is de bedoeling de woonvleugels om te bouwen van 6 naar 4 kamers elk. Het aantal plaatsen zal daardoor nog verder teruglopen.

Fundashon Sonrisa op Curaçao, beschermd en begeleid wonen voor psychiatrische patiënten

De stichting Sonrisa een instelling voor beschermd en begeleid wonen voor psychiatrische patiënten bezit. Op het complex wonen 22 mensen, mannen en vrouwen door elkaar. De bewoners zijn van alle leeftijden, van jongvolwassen tot en met middelbare leeftijd. De bewoners zijn niet te zwak begaafd en niet lichamelijk gehandicapt en kunnen zichzelf goed redden. De bewoners zijn voor het merendeel alleenstaand. Iedereen heeft een eigen eenkamerwoning. Er wonen ook een paar stellen, in een vrijstaande tweekamerwoning. In het verleden hebben ook moeders met kinderen in de vrijstaande woningen gewoond, maar dat gaf teveel overlast en spanningen onder de bewoners. Wel kunnen kinderen 's nachts of in het weekend komen logeren.

Accepteren van de begeleiding is een voorwaarde om te worden toegelaten. De bewoners moeten zich houden aan de huisregels, met een verbod op drank en drugs als de belangrijkste, en meedraaien met de verplichte corvee. De bewoners en bezoekers helpen bij het koken, het schoonmaken en het verzorgen van de tuin. Op het complex is officieel 24 uur per dag toezicht met de mobiele telefoon, er is altijd een medewerker die dienst heeft en te bereiken is. De hekken gaan 's avonds op slot en sleutel rouleert over de bewoners.

Locatie, gebouwen en voorzieningen

Het complex is gebouwd in 1986. Er staan zeven- tien eenpersoonswoningen van 28 m², vijf grotere losstaande woningen, en een aantal gemeenschappelijke ruimtes. De woningen hebben aan twee zijden ramen en deuren om goed te kunnen doorwaaien en hebben een standaardinrichting en eigen voorzieningen (toilet, douche, kookgelegenheid). De woningen zijn bij het ontwerp bewust klein gehouden om te voorkomen dat er familieleden intrekken. Het complex heeft de vorm van een carré, met de woningen aan elkaar geschakeld in vier rijtjes, met de gemeenschappelijke voorzieningen centraal. Als gemeenschappelijke voorzieningen zijn er een zitkamer voor televisie kijken en vergaderingen, een kantoor, een grote keuken en een paar leslokalen voor het arbeidstrainingscentrum. Het geheel is verbonden met open gangen en omringd door een gemeenschappelijke tuin met vogels en kippen en diverse zitjes waar intensief gebruik van wordt gemaakt. Om het geheel staat een hoog hek, bedoeld om inbrekers buiten te houden. Het gehele complex is ca. 2500 m² groot.

De vijf vrijstaande woningen waren bij de bouw

Sonrisa, Curaçao

Sonrisa, Curaçao

Kas Bruder Pius, Curaçao

Kas Bruder Pius, Curaçao

GOG, Curaçao

GOG, Curaçao

GOG, Curaçao

bedoeld voor de doorstroom van de "beste" bewoners uit de geschakelde woningen. Daaraan is geen behoefte meer en deze woningen zullen als ze in de toekomst vrijkomen worden gebruikt als activiteitenruimte.

Justitiële inrichting voor jongeren GOG op Curaçao

Het is een justitiële inrichting voor de Nederlandse Antillen en Aruba met momenteel alleen een open afdeling voor jongens en meisjes vanaf tien jaar. Het GOG is opgericht in 1949 en kampt met een oude locatie en een tekort aan middelen en aan mensen.

Eigenlijk is het GOG voor jongeren tot 21 jaar, feitelijk zitten er nu alleen jongeren tot negentien jaar.

Het GOG is gebouwd voor vijftig jongeren. In augustus 2003 wonen er 35, waarvan zeven meisjes. De kinderen wonen in vier groepen met verschillende leeftijden, indicaties en achtergronden door elkaar. De meisjes en de jongens wonen gescheiden.

Locatie, gebouwen en voorzieningen

Het GOG is zichtbaar meer dan vijftig jaar oud. Het bestaat uit een aantal paviljoens voor tien bewoners. Sommige paviljoens zijn zwaar verwaarloosd, een aantal is recenter opgeknapt maar in Nederlandse ogen nog steeds verre van luxe. In gebruik zijn drie paviljoens voor de jongens en één paviljoen voor de meisjes, door een groot hek gescheiden van de rest. Het paviljoen voor de meisjes is in de beste staat. Ieder meisje heeft een eigen kamertje met toilet. Er is een gemeenschappelijk wasruimte met acht douches voor de tien meisjes. De jongens slapen met tien op een slaapzaal en delen alle sanitaire voorzieningen. In ieder paviljoen is voor de bewoners een gemeenschappelijke huiskamer en een keuken voor gebruik in het weekend. Voor de staf is er een kantoortje, een spreekkamer en een kamer voor de bewaking.

Het GOG beslaat een groot terrein, maar dat ligt er voor een groot gedeelte ongebruikt bij. De gemeenschappelijke voorzieningen zijn sportvelden en ruimtes voor het maken van huiswerk en voor creativiteit, zoals naailes. Er is een grote eetzaal met keuken voor gezamenlijk gebruik maar die is al een paar jaar buiten gebruik, ook vanwege geldgebrek en achterstallig onderhoud. De maaltijden komen nu van buiten.

Gezinsvervangend tehuis Casa pa Hubentud op Aruba

Het Cas pa Hubentud is een gezinsvervangend tehuis voor jongens en meisjes van twaalf tot achttien jaar. Tot vorig jaar lag de meerderjarigheid en daarmee de leeftijdsgrens voor het tehuis nog op 21 jaar. Op dit moment (augustus 2003) wonen er dertien jongeren. Er is plaats voor twintig jongeren, maar van de zeven plaatsen in de groepsleiding zijn er maar vijf bezet en daardoor is er een opnamestop en een wachtlijst. De gewenste maximale verblijfsduur ligt op twee jaar, in die periode moet de jongere een duidelijke ontwikkeling door kunnen maken. Er is geen vervolgpvang of nazorg. Sommige jongeren hebben na het Cas pa Hubentud op hun achttiende jaar geen plek waar ze naartoe kunnen en staan dan weer op straat.

Locatie, gebouwen en voorzieningen

Sinds een jaar is het Cas pa Hubentud gevestigd in een leegstaand klooster. Het is nog niet bekend hoe lang het daar kan blijven. Het gebouw is royaal van maat, ligt op een groot eigen terrein en heeft een grote binnentuin. Onderdeel is een mooi opgeknapt

te kapel, die open staat voor de buurt. In het gebouw zijn niet alle ruimtes in gebruik. Een woonkamer en een huiswerkkamer zijn ingericht met giften van donoren. Twee woonvleugels zijn in gebruik, één voor de jongens en één voor de meisjes, allebei met een gemeenschappelijke was- en toiletruimte. Iedere bewoner heeft een oude kloostercel als eigen kamer.

FMA Begeleid wonen op Curaçao

Het pilot-project “begeleid wonen” van de Fundashon pa Maneho di Adikshon (FMA, verslavingszorg) dateert van 2003. De FMA heeft een plan opgesteld voor de huisvesting van gerehabiliteerde cliënten, die elders geen woonruimte kunnen krijgen. In een gerenoveerd pand op Otrabanda in Willemstad kunnen tien bewoners terecht. De FMA draagt de startkosten, voor het vervolg is het een harde voorwaarde dat de bewoner zelf zijn eigen bijdrage in de kosten levert. De gemeenschappelijke ruimten en de individuele kamers zijn gemeubield en ingericht. Het project is (nog) niet daadwerkelijk van de grond gekomen omdat de beoogde bewoners er niet in slagen het benodigde vaste inkomen te verwerven.

Gemeenschappelijk: openbaar en privé

Opvallend in alle projecten is de dominantie van het gemeenschappelijke domein over het privé domein. Het grootste deel van het leven speelt zich af in de gezamenlijke ruimten, óf opgelegd vanwege gemeenschappelijke activiteiten óf voor de gezelligheid. Gegeven het tropische klimaat zijn is daarvoor veel buiten- en halfbuitenruimte beschikbaar. De eigen kamers zijn klein en in het GOG slapen de jongens zelfs nog op slaapzalen. Privacy ontbreekt, maar geluidsoverlast wordt niet als probleem ervaren.

2.5 Conclusie

Het Foyerconcept is succesvol. In Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk is gedurende vijftig respectievelijk jaar ervaring opgedaan in honderden Foyers, en het aantal groeit nog steeds. Uit het evaluatiemateriaal blijkt de grote meerderheid van de jongeren bij vertrek uit de Foyer beter toegerust voor het leven en voor de arbeidsmarkt. Het aantal gerealiseerde Foyers in Nederland is nog klein, maar ook hier zijn de ervaringen en de evaluaties tot nu toe overwegend positief. In Nederland kan worden voortgebouwd op het aanbieden van tijdelijk wonen in de woonhotels en studentenhuishuizing en van de combinatie wonen en zorg voor ouderen in WOZOCO's.

Het opvangen van kwetsbare groepen jongeren is een politiek en maatschappelijk gevoelig onder-

Casa pa Hubentud, Aruba

Casa pa Hubentud, Aruba

werp. Daardoor bewegen in Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk de doelstellingen heen en weer tussen het bieden van goedkope huisvesting, het aanbieden van zorg aan hulpbehoevenden, het opvoeden tot goede leden van de maatschappij en het aanbieden van persoonlijke ontwikkelingstrajecten aan jongeren, meebewegend met de economie, de arbeidsmarkt en het politieke klimaat. Het maatschappelijk draagvlak en de mogelijkheden tot financiering zijn mede hiervan afhankelijk. In Nederland zijn de eerste Foyer-projecten voor een belangrijk deel mogelijk geworden door financiering uit het Direkshon! project voor jonge Antillianen. Nu dit project is afgerond moeten de Foyers verder uit algemene middelen worden gefinancierd. Dit lukt maar gedeeltelijk. Er staan diverse Foyerplannen op stapel, hoewel de meeste te kleinschalig zijn om meer te bieden dan wonen met begeleiding.

De volgende punten vragen speciale aandacht bij de besluitvorming over nieuwe Foyers en bij het beheer van bestaande Foyers:

- De ontwikkeling van een nieuwe Foyer is ingewikkeld en vraagt in veel gevallen meer tijd dan voorzien. De belangrijkste reden is het gecompliceerde *besluitvormingsproces*. Meerdere partners moeten er samen uit komen over aspecten als financiering, bepalen van de doelgroep en de wijze van beheer, en de afstemming met de

MAJT, Lille

MAJT, Lille

omgeving. In Nederland en ook in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk komen Foyer-initiatieven dan ook niet allemaal van de grond.

- De *schaal* is een punt van discussie. Hoe groter een Foyer, hoe meer jongeren kunnen worden geholpen en hoe groter het aanbod van begeleiding en voorzieningen dat mogelijk is. Maar een grootschalige Foyer ligt vaak niet goed in de beeldvorming bij bestuurders en omwonenden. Ook de begeleidende organisaties zijn er vaak huiverig voor. Wij zien dat in Frankrijk de beweging is naar het terugdringen van grootschalige Foyers met honderden plaatsen. De kleine Foyer met vier tot twaalf plaatsen, als op zichzelf staande voorziening of als onderdeel van een groter lokaal verband, is in opmars in het Verenigd Koninkrijk en in Nederland.
- In de Foyers moet een *evenwicht* worden gevonden tussen “liberalisme en interventionisme”, zoals de onderzoekers Lovatt e.a. (2006) het noemen. Empowerment van de jongeren, ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en de daarbij horende vrijheden staat haaks op controle van de contractafspraken tussen jongere en begeleiding en het handhaven van de nodige huisregels in het samenleven van een grote groep jongeren. De wensen van de jongeren en de belangen van het management lopen hier uiteen. In Frankrijk met zijn grote Foyeraanbod zien we dat de Foyers minder aantrekkelijk worden voor de oorspronkelijke doelgroep, die meer vrijheid wil, en dat de

bewonersdoelgroep daardoor verandert naar jonger en met een grotere hulpvraag. Deze tendens wordt hierdoor nog versterkt.

- Het *imago* van Foyers is een belangrijke factor voor de aantrekkingskracht op de beoogde doelgroep en voor de acceptatie door de omgeving. De Foyer-beweging heeft tot doel jongeren met (potentiële) problemen te ondersteunen. Dit is de hoofdreden voor politiek draagvlak en de grondslag voor financiering. Maar jongeren, zowel zonder als met een vraag naar begeleiding, willen niet worden geassocieerd met ‘probleemjongeren’, en de buurt is bang voor de overlast die de komst van een grote groep van deze jongeren met zich meebrengt.
- Een belangrijke succesfactor is het *natraject* van het wonen in een Foyer. Als de jongere na vertrek geen werk kan vinden of weer op straat terecht komt, is veel moeite voor niets geweest. Op dit moment is in Frankrijk het grootste probleem van de jeugd het ontbreken van werk, ook bij de uitstroom uit Foyers, in het Verenigd Koninkrijk is het grootste probleem de doorstroom naar beschikbare betaalbare huisvesting. (Lovatt e.a. 2006). In Nederland hebben de Werkhôtels met de garantie op werk of stageplaats en de DUWO-Foyer met de garantie op doorstroming naar andere huisvesting dit goed geregeld. Het is een belangrijk criterium van de jongeren bij de keuze voor een Foyer.
- Direkshon!, speciaal bestemd voor Antilliaanse jongeren, heeft geleid tot veel Foyers in oprichting, maar behalve in Dordrecht niet tot projecten van een zodanige schaal dat zij binnen dit onderzoek vallen. In deze projecten is geen speciale aandacht besteed aan woonwensen van Antilliaanse jongeren. Groepshuisvesting in de Nederlandse Antillen en Aruba, slechts gedeeltelijk te vergelijken met Foyers, kenmerkt zich onder andere door strenge huisregels, ontbreken van privacy en nadruk op veiligheid, in vergelijking met Nederland.

In het enthousiasme van vele betrokken organisaties en de politiek lijken Foyers soms de oplossing te moeten bieden voor alle maatschappelijke problemen van en met jongeren. De ervaringen in Nederland tonen aan dat Foyers moeizaam van de grond komen, maar als de Foyers eenmaal staan zijn bewoners en begeleiders in de meeste gevallen enthousiast. Foyers leveren zo hun bijdrage aan het oplossen van problemen van vele individuele jongeren en van lokale situaties. Maar iedere combinatie van hulpvraag, betrokken organisaties en locatie is uniek. Een Foyer blijft maatwerk.

3 Doelgroepen (vraag 1b)

3.1 Bewoners

Toelatingscriteria Foyer

De criteria om in aanmerking te komen voor een plaats in een Foyer zijn gebaseerd op leeftijd, dagbesteding en hulpvraag, en op de gewenste groeps-samenstelling.

De *leeftijdsgrenzen* in Nederland liggen tussen 18 jaar, de meerderjarigheid, en 27 jaar. Het concept is gericht op jongvolwassenen, en ook de verschillende regelingen en programma's waaruit de begeleiding wordt georganiseerd en gefinancierd, hanteren deze grenzen.

In veel Britse Foyers is sprake van een “wooncarrière” binnen de Foyer. Een jongere begint in de eerste fase en heeft meer begeleiding, minder vrijheden en een wooneenheid met minder luxe voorzieningen dan een jongere in de tweede of soms ook derde fase. Als de jongere vooruitgang boekt, stroomt hij door. Ook in Nederland is soms sprake van een vergelijkbaar doorstroommodel. In deze situatie is het ook mogelijk om jongeren van 16 of 17 op te nemen. Er wonen 16 en 17-jarigen in sommige Foyers in het Verenigd Koninkrijk en in Frankrijk, sinds kort ook in Nederland. Meestal is de maximale verblijfsduur in een Foyer twee jaar. De leeftijd van de instromende jongeren ligt in de praktijk niet boven de 23.

Het hebben van een *dagbesteding* is een harde eis. Iedere Foyer bewoner sluit een individueel contract over dagbesteding en een persoonlijk ontwikkeltraject. De jongere moet werken, leren of een dagprogramma in de hulpverlening lopen. Met jongeren die begeleiding nodig hebben naar werk of naar een opleiding wordt in het contract afgesproken welke activiteiten de jongere moet ondernemen om zover te komen. Als de jongere zich er niet aan houdt, volgt gedwongen vertrek uit de Foyer.

De verhouding werkende jongeren, studerende jongeren en jongeren die zijn geplaatst vanuit de begeleidende organisaties verschilt. Hoe groter de Foyer, hoe meer spreiding mogelijk is. Een student of werkende jongere met een eigen inkomen, niet afkomstig uit de hulpverlening, heeft geen behoefte aan het wonen in een Foyer met andersoortige jongeren. In Nederland loopt in de studentensteden het tekort aan studentenhuysvesting en daarmee de potentiële belangstelling voor wonen in een Foyer snel terug (De Key, 2006; SLS, 2006; DUWO, 2004). Foyers die samen met aangesloten opleidingsinstellingen ook stageplaatsen en leerwerkbedrijven in en

rond de Foyer kunnen aanbieden zijn juist aantrekkelijk voor studenten van deze opleidingen. De locatie van een Foyer in de nabijheid van onderwijsvoorzieningen is ook een belangrijke factor.

Jongeren in een begeleidingstraject vanuit de hulpverlening hebben meestal weinig te kiezen en zijn blij met de mogelijkheid in een Foyer te kunnen wonen en zich verder te ontwikkelen.

Een Foyer die zich richt op één of meer categorale doelgroepen, zoals vluchtelingen, Antilliaanse meisjes of gehandicapten, hecht minder aan spreiding in soorten dagbesteding.

De omvang en de samenstelling van de bewonersgroep

De bewonersgroep bepaalt in hoge mate het karakter en de uitstraling van een Foyer. De juiste selectie van de bewoners geldt als een doorslaggevende succesfactor. In principe zijn er drie keuzes mogelijk: een magic mix, een afspiegeling van de maatschappelijke omgeving, of een keuze voor de doelgroepen vanuit de deelnemende organisaties.

Hoe gevarieerder hoe mooier is het uitgangspunt van de **magic mix**. Deze zorgt voor een verrassende en levendige woonomgeving en de jongeren leren om te gaan met verschillende soorten mensen. De ideale magic mix heeft balans in de verhouding jongens/meisjes, opleidingsniveau, leeftijd, etniciteit, fase van persoonlijke ontwikkeling en mate van zelfstandigheid. Ook ‘gewone’ jongeren met een baan of een studie, zonder verwijzing vanuit de begeleidende organisaties, zijn welkom om de magic mix zo gevarieerd mogelijk te kunnen samenstellen. Hierbij wordt bewust gezocht naar jongeren die een rolmodel kunnen zijn voor anderen. Hoe groter het aanbod aan wooneenheden en daarmee het aantal bewoners hoe makkelijker een magic mix te organiseren. De Foyer organisatie kan hierop sturen, zoals bijvoorbeeld in Vlissingen gebeurt, waar de aantallen vluchtelingen, studenten, jongeren in een leer-werktraject en jongeren uit de hulpverlening constant (zes van elke doelgroep) blijven. Een vraag in dit verband is in hoeverre het wenselijk is om in een Foyer een afgescheiden woongedeelte op te nemen voor islamitische meisjes. Als dit niet gebeurt melden ze zich niet aan, maar het staat haaks op het principe van zoveel mogelijk integreren van de verschillende groepen.

In veel Britse Foyers streeft men naar een **afspiegeling** van de omgeving op buurt-, stad- of streekniveau. Het gaat hierbij om een evenredige verhou-

ding van studenten, werkenden en werklozen, verschillen in etniciteit, mannen en vrouwen. In de praktijk lukt het vaak niet om dit te realiseren, vanwege het niet proportionele aanbod op de wachtlijsten. Geïnterviewde begeleiders geven toe hiervan af te wijken als zij daarmee buiten de regels om een te lastige of te dominante groep en daarmee problemen buiten de deur kunnen houden. Ook in Nederland ziet men een Foyer graag als een verkleinde uitgave van de gewone maatschappij. De ervaring in Londen leert dat in bijna alle Foyers na verloop van tijd een allochtone bewonersgroep – en een autochtone staf – is gegroeid. In het verlengde van zwarte wijken en zwarte scholen ontstaan zwarte Foyers, die voor autochtone jongeren niet aantrekkelijk zijn.

Veel Foyers zijn bestemd voor slechts enkele **doelgroepen**. De begeleidende organisaties zijn bezorgd dat hun kwetsbare pupillen niet opgewassen zijn tegen het gemengd wonen met sterk afwijkende bewonersgroepen. Dit geldt voor jongeren in de jeugdhulpverlening en voor jongeren met een verstandelijke handicap. Expliciet is de bezorgdheid voor groepen die in aantal of in gedrag de anderen domineren en daarom ziet men ook in Nederlandse Foyers die in principe open zijn voor meerdere of alle doelgroepen liever niet voor ‘teveel’ Antillianen of Ghanezen.

De andere belangrijke reden om te kiezen voor één of twee doelgroepen vloeit direct voort uit de regelgeving en de financiering. Ieder soort hulpverlening heeft zijn eigen subsidiestromen voor de eigen pupillen en de daarvan afgeleide aantallen bewoners bepalen het plan en de toewijzing. De Direkshon!-gelden voor het begeleid wonen van Antilliaanse jongeren zorgen voor een ruime instroom van Antilliaanse jongeren in de Nederlandse Foyers, enerzijds van grote waarde voor de financiering, anderzijds de oorzaak van een kwantitatieve oververtegenwoordiging van Antilliaanse jongeren in de bewonersgroep.

Er zijn geen vuistregels voor de ideale **omvang** van een Foyer. Ervaringen en voorkeuren lopen sterk uiteen. De omvang van de bewonersgroep is vaak een afgeleide van de beschikbaarheid van een pand of een locatie en van de financieringsmogelijkheden.

In het Verenigd Koninkrijk en in Frankrijk hebben veel Foyers tussen de 30 en 60 plaatsen, of zijn juist erg groot met 200 tot 250 plaatsen. De begeleiders ter plekke zijn daar vanuit oogpunt van begeleiding en beheersbaarheid niet gelukkig mee: “Lesson number one: no more such a large Foyer. I never see them, such a mass of them”. In New York zijn de bestaande en geplande begeleid-wooncom-

plexen (voor jong en oud) van Common Ground nog een slag groter. De Foyer Crabbehof met zijn geplande 200 plaatsen en eventuele doorgroei naar 600 plaatsen en de beoogde Foyer op het schip Rotterdam met 500 plaatsen zijn in de Nederlandse verhoudingen zeer grootschalig. De omvang van de gerealiseerde Nederlandse Foyers loopt uiteen van 22 tot 60 plaatsen. De exploitatie van de voor een magic mix van 80 personen bestemde nieuwbouw Foyer Bos en Lommer bleek niet haalbaar.

Conclusie

- Welke bewonerskeuze men maakt is afhankelijk van de lokale situatie en van de wensen van de deelnemende organisaties. Alle adviezen van de ervaringsdeskundigen geven aan dat het ieder geval een bewuste en consistente keuze moet zijn, vanaf het prille begin. De kritische succesfactor is om een goede start te maken met de eerste lichting bewoners. “You must handpick the first residents” staat in de Engelse handboeken. (Foyer Federation, z.j.). Als de sfeer eenmaal is verzeekt, vraagt het heel wat inspanning van de begeleiding om dit weer recht te buigen.
- Het lijkt erop dat het in Nederland net zoals elders niet makkelijk is om een balans te vinden tussen de gewenste groepssamenstelling in de vorm van een magic mix of een afspiegelingsgroep, en de aanbodsturing vanuit de gesubsidieerde deelnemende instellingen. Een categorale groepssamenstelling is met de minste inspanning te realiseren en vanuit oogpunt van financiering meestal relatief eenvoudig.
- Over de gewenste groepsomvang lopen de ervaringen en de meningen sterk uiteen. Bij het bepalen van wenselijkheid en haalbaarheid is de uiteindelijke omvang vaak een afgeleide van beschikbare middelen en locatie. Vanuit de optiek van de begeleiding wordt in het Verenigd Koninkrijk en in Frankrijk tegenwoordig een grens gesteld aan het bouwen van grote Foyers van meer dan 100 of 200 plaatsen.

Bijzondere groepen: allochtone jongeren

In Nederland wordt op beleidsniveau onderscheid gemaakt in autochtone, westerse en niet-westerse allochtone inwoners. Iemand is allochtoon als hijzelf of tenminste één van beide ouders is geboren buiten Nederland. Men spreekt dan van eerste, respectievelijk tweede generatie allochtoon. De westerse allochtonen zijn met name afkomstig uit Europa, Noord-Amerika, Indonesië en Japan, niet-westerse allochtonen uit de rest van de wereld. In het algemeen spraakgebruik worden meestal de niet-westerse allochtonen als allochtoon bestempeld. Volgens het CBS (2004) telt Nederland in 2004 13,1 miljoen autochtone, 1,4 miljoen westerse en

1,7 niet-westerse allochtone inwoners. In 1995 waren dat 13,0 miljoen autochtonen en 1,1 miljoen niet-westerse allochtonen. De groei van het aantal en van het aandeel allochtone inwoners zet door. De vier grootste groepen niet-westerse allochtonen zijn van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en de Antilliaanse afkomst. Het aandeel jongeren tussen tien en 29 jaar schommelt rond de achttien procent. Daarnaast verblijven in 2003 13.400 officiële asielzoekers in Nederland. (CBS, 2004)

Allochtone inwoners van Nederland in 2004

(bron CBS, 2004)

Herkomst	Totaal	% 10-19 jaar	% 19-29 jaar
Nederland totaal	16.258.000	12,2	12,2
Niet-westers	1.668.000	18,5	18,7
Turkije	352.000	18,8	19,4
Marokko	306.000	19,6	19,7
Suriname	325.000	17,6	16,1
Antillen	131.000	18,8	21,1

In opleiding, op de arbeidsmarkt en in de contacten met justitie, doen de allochtone jongeren het slechter dan gemiddeld. De problemen concentreren zich in de steden.

Onderwijsniveau bevolking van 15-24 jaar in 2000-2002 (bron CBS, 2004)

Herkomst	% bo, mavo, vbo	% havo, vwo, mbo	% hbo, wo
Nederland totaal	42,0	33,3	21,0
Niet-westers	61,0	19,2	13,2
Turkije	75,8	13,3	5,2
Marokko	75,5	13,8	5,5
Suriname/Antillen	52,6	27,3	15,6

Werkloosheid onder jongeren van 15-24 jaar

(bron CBS, 2004)

Herkomst	% werkloosheid
Nederland totaal	10,6
Niet-westers	13,8
Turkije	19,3
Marokko	25,1
Suriname	14,9
Antillen	27,7

Samen of apart

In Nederland bestaat een brede overeenstemming dat de achterstandspositie van de allochtone jongeren moet verbeteren. Vanuit het GSB (Grote Steden Beleid) en op gemeentelijk niveau lopen daarom

diverse projecten. Een punt van discussie in deze is of het gewenst is om dit (mede) met behulp van categorale programma's te doen. Passend in de Nederlandse zuilentradiitie hebben de minderheden van oudsher hun eigen groeperingen en vertegenwoordigingen, zelfs bij wet vastgelegd. Organisaties van en programma's voor minderheden werden gestimuleerd. Bij de oprichting van Foyers is veel geld afkomstig uit CRIEM, bestemd voor het tegengaan van criminaliteit bij jongeren van etnische minderheden en vanuit Direkshon!, bestemd voor opvang en integratie van Antilliaanse jongeren. (Bijlage 4) Een grotere effectiviteit door het gebruik van de eigen taal is een belangrijke reden voor categorale hulpverlening. Sinds 2000 is de stemming omgeslagen. Paul Scheffer (2000) gooide de knuppel in het hoenderhok met zijn artikel over het "multiculturele drama", Pim Fortuyn en zijn opvolgers veranderden de politiek. Integratie in de vorm van assimilatie wordt steeds meer wenselijk gevonden. Nieuwe projecten voor scholing en verbetering van de arbeidsmarktpositie zijn tegenwoordig nadrukkelijk gericht op alle jongeren, ook als de te bereiken doelgroep voornamelijk allochtoon.

Ook waar het gaat om wonen en scholing zijn er twee stromingen. De eerste is het tegengaan van segregatie. Op grote schaal komt dit terug in het spreidingsbeleid in de steden. Bij het plannen en herinrichten van wijken wordt onder meer door het slopen van goedkope woningen en het bouwen van koopwoningen gestreefd naar een sociaal-economische (en daarmee etnisch) gemengde wijk. Het SCP (2005) constateert in "Uit elkaar buurt, de invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming", dat een grote afstand bestaat tussen allochtonen en autochtonen, en dat deze niet afneemt. "Dit ligt aan de gerichtheid op de eigen groep en aan de geringe mate van contact van de autochtone bevolking met de allochtone bevolking. Deze afstand heeft te maken met het gescheiden wonen. ...Waar gelegenheid is tot contact, komt dit eerder tot stand. Hoe meer allochtonen en autochtonen met elkaar omgaan in de vrije tijd en hoe meer zij elkaar thuis en in de buurt opzoeken, hoe positiever zij over elkaar oordelen." De buurt doet ertoe, en bekend maakt bemind. Tegengeluiden zijn er ook, vaak uit allochtone kring (OCaN, 2006). De architect Carel Weeber pleit voor empowerment vanuit de eigen groep. Een woningcorporatie van en voor Antillianen naar Brits voorbeeld moet leiden tot woningen en een leefmilieu die beter aansluiten bij de behoeften van betrokkenen. (Kuiper, 2002)

Als het gaat om opleiding, deelname aan de arbeidsmarkt en criminaliteit doen de Antilliaanse en Marokkaanse jongeren het beduidend slechter dan de autochtone jongeren en ook slechter dan de

Surinaamse en de Turkse jongeren. Sinds 2002 zijn er landelijke programma's speciaal voor Antilliaanse jongeren, waaronder Direkshon!. Daarin is wonen een belangrijke component. Voor Marokkaanse jongeren is in 2006 landelijk 81 miljoen euro beschikbaar gesteld met het doel schooluitval en jeugdwerkloosheid tegen te gaan. Dit bedrag is bestemd voor coaching, mentorschap en vergroting van de betrokkenheid van de ouders.⁸) Aparte woonvoorzieningen zijn noch voor Marokkaanse, noch voor andere jongerengroepen aan de orde.

Jonge vluchtelingen wonen zowel in het buitenland als in Nederland in Foyers. Er zijn geen categorale gegevens over hen beschikbaar. Uit gesprekken blijkt wonen in een Foyer goed te voldoen voor de jongeren zelf en voor de begeleidende instanties.

Antilliaanse jongeren

Antilliaanse jongeren met een probleemachtergrond hebben bijzondere 'kantjes', die hen extra kwetsbaar kunnen maken. Ze zijn ambulante en hebben geen vaste verblijfplaats, ze staan er vaak alleen voor, en tienermoederschap is gebruikelijk.

De Antilliaanse bevolking in Nederland bestaat uit relatief veel jongeren. Ruim 28 procent van de Antillianen is jonger dan vijftien jaar en bijna zestig procent is in de leeftijd van nul tot dertig jaar. Er zijn grote verschillen tussen de eerste generatie Antillianen die voor 1980 is gekomen en de generatie die zich na 1980 heeft gevestigd. Deze laatste categorie is vaak laag opgeleid, soms analfabeet, en beheerst het Nederlands niet goed. De jongeren van de nieuwe instroom kampen met een fors imago-probleem. Zij worden geassocieerd met onveiligheid op straat, geweld en drugssmokkel.

De Antillianen leven in twee maatschappijen en in twee culturen. Sinds 1954 hebben alle Antillianen de Nederlandse nationaliteit en kunnen zij makkelijk reizen tussen de Antillen en Nederland. Antillianen zijn van huis uit gewend om te reizen en te verhuizen. Het aantal verhuisbewegingen is meer dan het saldo van in- en uitstroom. Van de vier grootste groepen etnische minderheden is de binnenlandse verhuismobiliteit het hoogst bij de Antillianen. Ook verhuizen zij vaker intergemeentelijk dan binnengemeentelijk. Vergeleken met andere minderheidsgroepen wonen de Antillianen verspreid over Nederland. De meeste wonen in Zuid- en Noord-Holland, respectievelijk 38 procent en 21 procent. Rotterdam heeft de grootste Antilliaanse gemeenschap, Dordrecht is de vijfde stad van Nederland in aantal Antilliaanse inwoners. Eenmaal in Nederland zoeken de Antillianen met een gemeenschappelijke achtergrond elkaar weer op. De Antillianen in Dordrecht zijn vooral afkomstig uit de

wijk Seru Fortuna in Willemstad en Boca Sami op Curaçao en van het eiland Bonaire.

Römer (2000) typeert de sociaal-economisch zwakke klasse op Curaçao als "the sub-culture of poverty", zoals voor het eerst gebruikt door Oscar Lewis in studies naar het Mexicaanse volksgezin (geciteerd in Römer (2000), Van San (1998), e.a.) Kenmerkend is onder meer de zwakke gezinsstructuur, waarin de vrouw de centrale plaats inneemt en de man een marginale positie heeft. De meeste vrouwen huwen niet en hebben elkaar opvolgende seksuele partners. De meerderheid van de kinderen op Curaçao wordt geboren uit ongehuwde moeders. De gezinsstructuur en gezinscultuur hebben hun wortels in het slavernijverleden, zijn met elkaar verworven en houden elkaar in stand. Kinderen geven prestige aan de man-vrouw relatie en worden door beiden gewenst. Daarbij worden de kinderen in de eerste levensjaren verwend, maar krijgen bij het groter worden aanmerkelijk minder aandacht. Dan wordt veel aandacht besteed aan gehoorzaamheid en decorum, waarbij vaak hardhandig wordt opgetreden. Tegelijkertijd tolereert men niet dat anderen, bijvoorbeeld onderwijzers, de kinderen corrigeren. De jongere die vanuit deze thuissituatie naar Nederland komt staat er alleen voor en is gevoelig voor de materiële verlokkingen van het criminele circuit. Ze hebben vaak geen vast adres en zijn daardoor niet te bereiken voor de Nederlandse instanties.

De seksuele ervaringen beginnen op jonge leeftijd, tienermoederschap past in dit patroon. In Nederland is de kans van niet-westerse allochtone meisjes om tienermoeder te worden in 2002 ruim vijf keer zo hoog als voor autochtone tieners. (CBS, 2004)

■ Conclusie

Allochtone jongeren hebben vaak een achterstand in scholing en in kansen op de arbeidsmarkt. Met uitzondering van Antilliaanse jongeren wordt in de aanpak van de problemen daarbij in Nederland niet ingegaan op de huisvestingssituatie. Gegeven het belang van een goede woonsituatie en naar aanleiding van het succes van Direkshon! lijkt het wenselijk dit meer te doen.

- Samen wonen van verschillende etnische groepen bevordert de integratie. Dit pleit voor Foyers met een magic mix of tenminste het tegengaan van categorale woonvoorzieningen.
- Antilliaanse jongeren met problemen hebben in vergelijking met de andere allochtone jongeren in Nederland minder vaak een gezinssituatie of een sociaal vangnet om op terug te vallen. Een Foyer kan deze thuisbasis bieden.

3.2 Begeleiders en gebruikers van de Foyer

Het wonen van de jongeren in de Foyers wordt mogelijk gemaakt en ondersteund door een brede groep professionals met begeleidende of ondersteunende taken. Zij verrichten hun werk in de Foyer. Hierin zijn drie categorieën te onderscheiden. Allereerst degenen die werkzaam zijn in de begeleidende functies, dan de medewerkers belast met functies van beheer en een derde groep die actief is in alle verder voorkomende voorzieningen en activiteiten in en rondom de Foyer. De grenzen zijn niet altijd scherp te trekken. In een kleinere Foyer worden functies gecombineerd, bijvoorbeeld in Vlissingen (begeleiding, management, administratie, huishouding in-één). In Frankrijk is een harde scheiding tussen de woonfunctie en de begeleidings- en voorzieningenfunctie, ondergebracht in twee organisaties, vaak ook ruimtelijk gescheiden. Technisch onderhoud of schoonmaak hoort bij de beheerfunctie, maar kan ook worden uitgevoerd door bewoners, werkzaam bij een leer-werkbedrijf, dat onderdeel is van een onderwijsinstelling met een begeleidende functie.

De cijfers verschillen, maar in de Nederlandse praktijk blijkt de verhouding één arbeidsplaats begeleiding en beheer op zeven à tien bewoners. Het niveau loopt uiteen van HBO+ tot WIW-ers (ID-ers). De organisatie die beheert levert meestal ook de manager.

Begeleiding en ondersteuning

Het aanbod en de kwaliteit van de begeleiding is naar alle waarschijnlijkheid succesfactor nummer één als het gaat om het slagen van een Foyer, maar niet het onderwerp van een bouwkundig afstudeeronderzoek. In Nederland vinden wij in de Foyers het volgende aanbod aan begeleiding, afhankelijk van de hulpvraag:

- jeugdhulpverlening
- begeleiding naar werk vanuit de sociale dienst
- jongerenwerk
- opbouwwerk en buurtwerk
- coaching vanuit categorale instellingen, bijvoorbeeld Direkshon!
- beroepsonderwijs
- stageplaatsen vanuit werkgevers(organisaties)
- geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg
- gehandicaptenzorg
- thuislozen opvang
- vluchtelingenwerk
- woonbegeleiding vanuit de woningcorporaties
- welzijnswerk door charitatieve instellingen, bijvoorbeeld het Leger des Heils.

Alle combinaties zijn mogelijk. Iedere bewoner heeft de begeleiding die is toegesneden op zijn

eigen situatie. Het streven is om zoveel mogelijk samen te werken, maar in de praktijk ontbreekt soms de flexibiliteit en de mogelijkheid. Iedere organisatie heeft zijn eigen opvattingen en ook de regelgeving in bepaalde sectoren kan erg dwingend zijn. Onorthodoxe samenwerkingsverbanden worden niet uit de weg gegaan. Een lokale kerkgemeenschap met veel Antilliaanse leden is één van de partijen in de Foyer Crabbehof in Dordrecht. Hun kerkgebouw pal naast de Foyer locatie is de uitvalsbasis voor *outreaching* jongerenwerk.

In alle Engelse Foyers is 24 uur begeleiding aanwezig. Ook in Nederland wordt dit wenselijk geacht door de buurt en door de betrokken gemeenten en door een aantal begeleidende organisaties. In geval van minderjarige bewoners in de jeugdhulpverlening is het verplicht.

Beheer

De medewerkers voor de technische en administratieve beheerstaken van de eigenaar en van de verhuurder, vaak een corporatie, hebben meestal een eigen werkplek op de Foyer. Ook als zij niet dagelijks aanwezig zijn moet werk- en opslagmogelijkheid beschikbaar zijn.

Overdag is altijd tenminste een manager of huismeester aanwezig. In grote Foyers is er een staf voor technische en administratieve taken. Schoonmaakwerk en portierswerk kan ook door bewoners te worden uitgevoerd, wat weer kan worden verrekend in de huur.

Voorzieningen en activiteiten

Tenslotte zijn in grote Foyers ook andere voorzieningen met daarbij horende medewerkers. Hierbij is van alles denkbaar afhankelijk van de visie van de deelnemende instellingen, de locatie, de schaalgrootte en de financiële mogelijkheden. Door het aanbieden van veel activiteiten en voorzieningen wil men de jongeren aantrekken en binden. Voorkomende activiteiten zijn cursussen, internetten, sporten, muziekbeoefening muziek en toneel, sleutelen, organiseren van gebedsdiensten, feesten en vergaderingen. In de grote Franse Foyers werken *animateurs*, die – zoals op een camping of een Club Méditerranée – verantwoordelijk zijn voor het organiseren van culturele en sportieve activiteiten en het begeleiden van de jongeren hierin. In de Londense Gateway Foyer worden computercursussen door docenten van de Foyer aangeboden aan Foyerbewoners en aan buurtbewoners. Het openstellen van voorzieningen is goed voor het maatschappelijk en voor het financieel draagvlak. De commerciële exploitatie van voorzieningen als een restaurant is niet altijd makkelijk.

Een grote Foyer is een aantrekkelijke vestigingsplaats voor dienstverlenende en commerciële activiteiten en voorzieningen van derden. De Foyer Crabbehof voorziet in een – gerealiseerd – vestigingspunt van de Sociale Dienst en een – niet gerealiseerde – politiepost. In de Amerikaanse complexen bevinden zich altijd medische posten. Een buurtwinkel, een wasserette, een kapper en kinderopvang horen tot de mogelijkheden. Het is een prima manier om Foyerbewoners en buurtbewoners met elkaar te laten kennismaken en zo een goede relatie met de buurt op te bouwen en het vergroot de financiële haalbaarheid.

Tenslotte biedt een Foyer de gelegenheid om de voorzieningen in te richten als leer-werkplaatsen. De Foyer bewoners kunnen zo worden ingezet voor bijvoorbeeld woning- en groenonderhoud of werk in een restaurant of receptie.

In de praktijk is een ruim aanbod van voorzieningen niet altijd haalbaar vanwege gebrek aan financiële mogelijkheden. Hoe groter de omvang van de Foyer, hoe meer mogelijk is.

Conclusie

- Begeleiding en beheer moeten worden afgestemd op de vraag van de in de Foyer wonende jongeren. In Nederland is dit gemiddeld één fte op 7 tot 10 jongeren. Hoe groter de Foyer, hoe meer mogelijkheden voor extra aanbod in begeleiding en in voorzieningen.
- Commerciële exploitatie van een winkel, restaurant of een sportvoorziening is in de praktijk alleen mogelijk bij een verzorgingsgebied dat de Foyer overstijgt.
- De veelheid van werkzaamheden die in en rondom Foyer nodig en mogelijk zijn bieden kansen voor leerwerkplaatsen of leerwerkbedrijven.

ningen en regels vanuit andere gemeentelijke verordeningen, bijvoorbeeld als het gaat om verkeer, horeca, brandweer, enzovoort. Ook speelt de gemeente een grote rol bij het verschaffen van en bemiddelen bij derden voor verkrijgen van de financiering en subsidie. Als bovenpartijdige instantie kan de gemeente bemiddelen dat de juiste partners meedoen aan het Foyer initiatief. Tenslotte levert de gemeente vaak expertise en menskracht voor de projectleiding en de uitvoering. Uiteindelijk bepaalt de gemeente – of de gezamenlijke gemeentelijke diensten en instellingen bij elkaar – voor een belangrijk deel aan welke eisen en randvoorwaarden een Foyer uiteindelijk moet voldoen.

De buurt rondom een Foyer is in het begin vaak huiverig voor de zogenaamde ‘bak probleemjongeren’ in de directe omgeving. Wat hierbij niet helpt is dat Foyers altijd worden gepland in stedelijke omgeving, waar de bewoners vaak al de nodige problemen ervaren. In Frankrijk is een Foyer waar mogelijk ook toegankelijk en aantrekkelijk voor de buurt. In de Londense situatie lijken ondanks initiatieven van Foyermedewerkers contacten met de buurt moeilijk van de grond te komen. De redenen kunnen liggen in de groepssamenstelling, soms bewoners die net in Engeland wonen en de taal niet spreken, en in de weinig uitnodigende streng beveiligde ingangspartijen. Een aantal Foyers in Londen heeft de mede voor de buurt bestemde horecavoorzieningen alsnog gesloten.

Tenslotte noemen wij nog de politie. Ook een overheidsdienst, maar wel een met een speciale positie. Zij kan eigen eisen stellen aan inrichting en aan de wijze van beheer (huisregels en gedrag), maar anderzijds een waardevolle bijdrage leveren aan de leefbaarheid.

3.2 Externe belanghebbenden

Bij het totstandkomen en bij het beheren van een Foyer zijn meer partijen direct belanghebbend. Zij wonen en werken er niet, maar hun wensen en eisen omtrent locatie, omvang en de invulling van de functies, kunnen de doorslag geven bij het doorgaan en het slagen van een Foyer. Drie partijen zijn altijd betrokken: de gemeente, de buurt en de politie.

De gemeente vervult meerdere rollen. Vaak is een gemeente vanaf het eerste begin als één van de initiatiefnemers betrokken. Als het bestuur het initiatief niet steunt, blijft het bij een mooi plan. De verschillende gemeentelijke diensten zijn betrokken bij noodzakelijke aanpassingen van het bestemmingsplan, bouwvergunningen, vestigingsvergunningen

Gateway Foyer, London

Gateway Foyer, Londen

4 Functionele analyse

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag welke eisen jongeren enerzijds en hun begeleiders en andere belanghebbenden anderzijds stellen aan de huisvesting in een begeleid wonen project. Waar het gaat om het fysieke aanbod van een Foyer is er sprake van drie soorten functies: de woonfuncties, de functies ten behoeve van de begeleiding en nevenactiviteiten die onlosmakelijk onderdeel zijn van een Foyer, en tenslotte de functies ten behoeve van de vele andere activiteiten en voorzieningen die onderdeel zouden kunnen vormen van een Foyer. De scheiding tussen de genoemde functies is niet altijd scherp te trekken. Keukens en sanitair horen of bij de eigen woonvoorziening of zijn onderdeel van de gemeenschappelijke Foyer-voorzieningen. Een restaurant of wasserette kan zowel een woonfunctie, een woongerelateerde functie of een nevenfunctie voor de begeleiding vervullen. Het is dan óf een onlosmakelijk onderdeel van het (samen) wonen, óf tegelijkertijd als werkervaringsplaats een onderdeel van een begeleidingsprogramma óf een activiteit die moet bijdragen aan de aantrekkelijkheid en de commerciële exploitatie van het complex.

De woonactiviteiten van de jongeren zijn verblijven, slapen, koken, eten, wassen, studeren en recreëren. Een eigen domein voor iedere jongere om te slapen en om zich terug te trekken is altijd het uitgangspunt. De individuele wooneenheden lopen uiteen van een kale kleine kamer tot royale tweekamerwoningen met eigen voordeur, kookgelegenheid, sanitaire voorzieningen en balkon. Het aanbod aan gemeenschappelijke woonvoorzieningen varieert sterk, en zo ook de verwachtingen en de wensen van de jongeren. De afweging wat individueel en wat gedeeld wordt aangeboden verschilt en is afhankelijk van bewuste keuzen en van wat praktisch mogelijk is. In de meerderheid van de gevallen wordt een bestaand complex of gebouw herbestemd tot Foyer. De grootte van de eigen kamer, de beschikbaarheid van eigen sanitair en kookgelegenheid en van de gemeenschappelijke ruimtes is daarmee gebonden aan de bouwkundige mogelijkheden. In de twee Nederlandse nieuwbouw Foyers wijken de maatvoering en inrichting van het woongedeelte niet af van het stramien van de nieuwbouw complexen voor studentenhuisvesting.

4.1 Woonwensen Jongeren (vraag 2)

Waar het gaat om de woonwensen van de jongeren, moet onderscheid worden gemaakt tussen de jongeren die worden geplaatst vanuit begeleidende instanties en de jongeren die zelf kiezen om in een Foyer te willen wonen. Voor jongeren die binnen komen via begeleidende instanties is het aanbod aan begeleiding (hulpverlening, begeleiden naar werk, opleidingsmogelijkheden, hulp bij integratie) van groter belang dan het aanbod aan woonvoorzieningen. Het gaat om jongeren die er tijdelijk wonen, vaak weinig alternatieven hebben en nog niet zo goed weten wat ze willen als het gaat om huisvesting. De begeleidende instanties vertolken vanuit hun ervaring wat de jongeren wensen. Voor studenten en jongeren met een eigen inkomen die kiezen voor wonen in een Foyer speelt het soort woon- en andere voorzieningen een belangrijke rol. Zij hebben vergelijkingsmateriaal in de vorm van studentenhuysvesting en bijvoorbeeld HAT-eenheden, waarvoor zij ook in aanmerking kunnen komen. In een in opdracht van Woondrecht verricht onderzoek door studenten van de Hogeschool van Rotterdam van een groep van 200 hbo-studenten en willekeurige jongeren op straat in Rotterdam geeft driekwart van de respondenten aan de komst van een Foyer, opgetuigd met veel collectieve voorzieningen, een goed idee te vinden. Maar slechts een kwart van de ondervraagden wil er, om uiteenlopende redenen, daadwerkelijk gaan wonen als de kans zich echt zou voordoen. (Wijnberg, 2003)

De woonwensen veranderen ook met de leeftijd. Onderzoek naar woonwensen van studenten geeft aan dat eerstejaarsstudenten genoeg nemen met een kleinere kamer en bereid zijn meer te betalen dan ouderejaarsstudenten. Ouderejaars studenten willen vaker voorzieningen voor zichzelf dan jongerejaars. Bij Delftse studenten ligt het percentage dat het niets uitmaakt of zij voorzieningen moeten delen, voor ouderejaars een stuk lager dan voor eerstejaars, namelijk 34 en 53 procent (Laagland'advies, 2003). Naarmate men langer studeert neemt de behoefte aan een zelfstandige huurwoning toe. In 2005 wenst 43,6 procent van de Amsterdamse eerstejaars een zelfstandige huurwoning, onder de zesdejaars studenten en ouder is dit aandeel gegroeid tot 75,3 procent (Laagland'advies, 2005)

In de functionele analyse onderscheiden wij drie hoofdgroepen van activiteiten: 1) wonen, 2) begeleiding en nevenactiviteiten en 3) algemene voorwaarden.

Kas Bruder Pius, Curaçao

DUWO Foyer, Den Haag

MAJT, Lille

4.1.1 Activiteiten wonen

I Slapen

Een eigen kamer is altijd de basis. Het oppervlak loopt uiteen van 10 m² (Frankrijk, de kleinere kamers in Vlissingen) tot 40 m². In de beschikbare evaluaties van jongeren over hun verblijf in een Foyer is niet gevraagd naar hun mening over de maat en de voorzieningen van de door hen gehuurde kamer. In het geval van grotere kamers of twee kamers (nieuwbouw in Londen, Leiden) zijn de bewoners daar blij mee en laten met trots de eigen woningen aan bezoekers zien. Onderzoek onder studenten met een verhuiscens geeft aan dat de studenten die onafhankelijk willen wonen een woonoppervlak van tenminste 19,8 m² acceptabel vinden, iets meer dan het oppervlak van 18,3 m² van de huidige gemiddelde studentenkamer. (Laagland'advies, 2003).

Bij begeleid wonen van jongeren op de Nederlandse Antillen en op Aruba zijn de eigen kamers minimaal, circa 5 m², ook voor moeders die hun baby op de kamer hebben. Er wordt enkel geslapen, niet verbleven (Langenberg, 2003, 2).

In alle Foyers leert de ervaring dat als de jongeren ouder worden of een relatie krijgen, de behoefte aan zelfstandig wonen en privacy toeneemt.

II Verblijven

Thuis zijn is relaxen, omgaan met vrienden, muziek luisteren en televisie kijken, vaak in combinatie met koken en eten. In de Franse Foyers gebeurt dit in grote gemeenschappelijke ruimten, in de Britse Foyers in de eigen wooneenheid. Waar deze jongeren zelf de voorkeur aan geven, als ze zouden kunnen kiezen, is niet bekend. In de meeste Nederlandse Foyers zijn gemeenschappelijke woonruimten of woonkeukens voor vier tot twaalf personen te vinden, waarvan druk gebruik wordt gemaakt. In de nieuwbouw Foyers in Hoofddorp en in Bos en Lommer zijn ook HAT-eenheden voor twee personen.

Vluchtelingenorganisaties geven aan dat hun pupillen graag willen wonen in huisvesting met een gemeenschappelijke woonruimte, om mensen te leren kennen en om in te burgeren. Jongeren met een allochtone achtergrond komen uit een cultuur waarin men veel gemeenschappelijke activiteiten onderneemt en privacy minder speelt. Antilliaanse gesprekspartners benadrukken de behoefte aan het groepsgewijs dingen kunnen doen, zowel binnen als buiten, zonder beperkingen in luid praten en muziek maken. Jongeren met een psychiatrische achtergrond hebben juist minder behoefte aan drukte en sociaal contact.

Voor het aantal m², ofwel privé ofwel gedeeld, zijn geen richtlijnen te geven, vanwege de grote ver-

schillen tussen de Foyers. Meestal zijn de gemeenschappelijke ruimtes gemeubileerd en voorzien van een tv-aansluiting, zoals ook gewenst. Een royale gemeenschappelijke bergruimte is gewenst, ook in verband met de vele verhuisbewegingen.

III Koken en eten

Kookegelegenheid is beschikbaar per eenheid, of gemeenschappelijk. In de meeste Franse Foyers ontbreekt de kookegelegenheid. Franse Foyers hebben vaak een centrale hal in combinatie met een restaurant of cafetaria en bar, die ook buiten etenstijd toegankelijk is. In veel Britse Foyers wordt de keuken gedeeld door twee bewoners. Volgens de aanwezige begeleiders geven de jongeren de voorkeur aan een eigen kookegelegenheid. In Nederland wordt meestal de combinatie verblijven-koken-eten gemaakt, per eenheid van twee tot tien personen. In Nederland is zelf of samen koken en eten gewenst vanwege gemak, gezelligheid en delen van de kosten. In de praktijk: in het handboek van een Londense Foyer vinden de bewoners goedkope en gezonde recepten en de bewoners krijgen kooklessen. Een gemeenschappelijke kookegelegenheid wordt vooral gezien als een bron van ruzie. (Gateway, z.j.) In Frankrijk moeten de bewoners naar het gezamenlijke restaurant voor hun maaltijden en in Nederland worden de bewoners gestimuleerd om samen te koken. In de SSF en in de eerste plannen voor de Foyer Colijnstraat Crabbehof heeft iedere bewoner één kookplaatje tot zijn beschikking, want “één kookplaatje stimuleert het sociale contact. De één kookt de spaghetti, de ander de saus.” 7)

IV Wassen en douchen

Sanitair is beschikbaar per eenheid of gemeenschappelijk voor 2 tot 10 eenheden. Een eigen wastafel wordt gewenst en is bijna altijd beschikbaar. Het delen van sanitair, bij voorkeur met een niet te groot aantal mensen, wordt een minder belangrijk punt gevonden. Voor het wassen van kleding is of een wasmachine met droger voor gemeenschappelijk gebruik in een aparte ruimte nodig, of de mogelijkheid de was te (laten) doen in een wasserette.

V Studeren

Er moet voldoende mogelijkheid zijn om te studeren, of in de eigen kamer of in een aparte studiezaal. Voor Foyerbewoners die een reguliere opleiding volgen en op hun school kunnen internetten is de beschikbaarheid van een internetaansluiting voldoende. Jongeren die een eigen leertraject volgen moeten ook toegang hebben tot computers en internet.

VI Speciale voorzieningen

Speciale groepen vragen aangepaste voorzieningen. Gehandicapten vragen aangepaste en toegankelijke woonruimten, op de begane grond of bereikbaar

MAJT, Lille

DUWO Foyer, Den Haag

met een lift. Bij groepswonen voor gehandicapten is ruimte voor fysiotherapie gewenst.

Tienermoeders hebben ruimte nodig voor hun baby's en eigen sanitaire voorzieningen. De bijbehorende gemeenschappelijke ruimte moet ook spelen de kinderen accommoderen.

Sommige bewoners van Foyers met kleine eigen kamers en gedeelde woonruimte en voorzieningen geven aan dat 'extra kamers' de mogelijkheid bieden voor logees en kunnen dienen als uitwijkmogelijkheid in tijden van crises, even weg van de groep huisgenoten.

In Nederland moet er gelegenheid zijn de fiets, motor of scooter te stallen. De behoefte aan parkeerruimte voor auto's hangt af van de locatie, daarover zijn geen algemene gegevens bekend. Wel uitgesproken is de behoefte aan gelegenheid om te sleutelen aan fiets, motor of auto.

VII Aankleding en luxe

Een wooneenheid wordt kaal, gestoffeerd, of gemeubileerd aangeboden. De individuele wensen van de gesproken Foyerbewoners lopen uiteen. Een startende of uit het buitenland afkomstige Foyerbewoner is meestal blij met de stoffering en bescheiden meubilering. Na verloop van tijd groeit de behoefte aan eigen inrichting. Luxe wordt gewaardeerd, maar meestal in één adem genoemd met het belang van een lage huurprijs.

4.1.2 Activiteiten vanuit begeleiding, Foyer-activiteiten

I Begeleiding

De aanwezigheid van de begeleiding is belangrijk voor de Foyer bewoners die zijn geplaatst vanuit instanties. Zij willen de hun toegewezen begeleiders graag dichtbij, toegankelijk en beschikbaar. Daarvoor moet zowel de gelegenheid zijn in de gemeenschappelijke en/of openbare ruimten als in een spreekgelegenheid met privacy.

II Administratie en beheer

Foyerbewoners hebben hier minder mee te maken. In kleinere Foyers is dit vaak gecombineerd met de begeleiding. Nabijheid en toegankelijkheid zijn gewenst.

III Onderwijs en training

De Foyerbewoners hebben graag de mogelijkheid om opleidingen en trainingen te volgen in of zo dicht mogelijk bij hun Foyer. Eigen opleidingsruimten zijn gewenst. De vraag naar faciliteiten voor computeropleidingen is breed.

IV Sport, cultuur, groepsactiviteiten

Hoe groter de Foyer hoe groter het aanbod aan voorzieningen dat mogelijk is. Als ernaar gevraagd wordt, geven de jongeren aan graag van de volgende voorzieningen gebruik te willen maken: (Wijnberg, 2003)

- Een 'recreatiezaal' met biljart, leestafel, etc.
- Zalen voor kleine en voor grote groepen voor feesten, vergaderingen, cursussen.
- Sportfaciliteiten: fitness, een buitenruimte voor veldsport, een sporthal.
- Internet café.
- Bar, café of restaurant.
- Een ruimte om muziek te maken.
- Een ruimte om te sleutelen.

Er zijn combinaties mogelijk. De locatie (dicht bij het centrum!) en het aanbod van voorzieningen in de directe omgeving bepalen de prioriteiten.

De hierboven genoemde wensen zijn niet gewogen en niet getoetst aan de praktijk. Hoe vaak in de wer-

kelijkheid gebruik gemaakt gaat worden van de voorzieningen en welke financiële bijdrage er tegenover mag staan is niet vooraf in een enquête te meten. Het aanbod van voorzieningen bepaalt in belangrijke mate de aantrekkingskracht op die jongeren die de vrije keus hebben om in een Foyer te komen wonen.

V Kinderopvang

In het geval van tienermoeders is kinderopvang noodzakelijk, als de moeders overdag weg zijn voor begeleiding, opleiding of werk. Kinderopvang biedt ook gewilde werkervaringsplaatsen aan de bewoners.

4.1.3 Algemene voorwaarden

Voor de jongeren belangrijke aspecten van het wonen in een Foyer zijn locatie, bereikbaarheid, betaalbaarheid, grootte, veiligheid, imago en doorstroom. Zij worden hieronder behandeld in zoverre zij van belang kunnen zijn voor de fysieke woon-omgeving.

I Locatie en bereikbaarheid

De locatie is van doorslaggevend belang bij de keuze voor wonen in een Foyer. De jongeren moeten de gelegenheid hebben tot het volgen van onderwijs en contacten met begeleidende instanties. In het geval van leerwerkbedrijven en het aanbieden van voorzieningen moeten de potentiële afnemers en klanten in de buurt zitten. Foyers liggen dan ook altijd in stedelijk gebied. De jongeren geven in gesprekken aan de voorkeur te hebben voor een centrale ligging, als het kan in of dichtbij de gezelligheid van een binnenstad met veel voorzieningen en uitgaansmogelijkheden. Een Foyer moet goed bereikbaar zijn voor het openbaar vervoer.

Een locatie die in de directe omgeving vrije ruimte biedt om eigen activiteiten te ontplooiën, zoals sport, sleutelen of 'hangen' op straat, is gewenst.

II Betaalbaarheid

De betaalbaarheid is het tweede belangrijke criterium. De huurprijzen lopen uiteen afhankelijk van de grootte van de eigen kamer en van de beschikbaarheid van de voorzieningen. Om voor huursubsidie of voor studiefinanciering voor uitwonende studenten in aanmerking te komen moet het gaan om zelfstandige woonruimte. Dit betekent een eigen voordeur met huisnummer en een eigen aansluiting op nutsvoorzieningen en extra eisen op het gebied van brandveiligheid en geluidsisolatie.

III Grootte, groepssamenstelling

De omvang van een Foyer is meestal gegeven en

wordt niet genoemd als van belang voor de beleving van het wonen. Wel belangrijk is de grootte van de eigen groep waarmee men woont en voorzieningen deelt, bijvoorbeeld een etage of een portiek. Foyerbewoners kiezen voor het wonen in een groep, met name de starters geven aan steun van hun huisgenoten te verwachten. Zowel jongeren in begeleidingstrajecten als studenten geven aan bij voorkeur in een niet te grote groep te willen wonen. Als er naar gevraagd wordt, is tien à twaalf bewoners op een eenheid vrijwel altijd als maximum. Dit hangt samen met de wens de keuken en het sanitair liever niet te delen met veel mensen. Dit komt overeen met de mening van de (minderheid van) Amsterdamse studenten die aangeven met anderen in een huis te willen wonen. Zij willen wonen met maximaal 7,2 bewoners in een eenheid. Hoe langer men studeert hoe minder huisgenoten men wenst (eerstejaars 8,3 om vijfdejaars 4,5). Ook blijken allochtone studenten minder huisgenoten te wensen dan autochtone studenten (6,1 om 7,3). (Laagland'advies, 2005).

Een gedeelte van potentiële Foyerbewoners heeft de behoefte om met jongens of meisjes bij elkaar te wonen, zeker waar sprake is van het delen van sanitaire voorzieningen. In de Britse Foyers is meestal sprake van scheiding per etage. In Nederland kan ervoor gekozen worden een scheiding per etage of per portiek aan te brengen. Gescheiden wonen is een voorwaarde van islamitische vrouwen. De Foyer Minnaertweg in Dordrecht is de enige Foyer in Nederland alleen voor vrouwen.

IV Veiligheid

Veiligheid heeft technische en sociale aspecten. Niet alleen de beheerders, de buurt en de politie vinden veiligheid belangrijk, ook de bewoners zelf geven aan graag veilig te wonen. Dit uit zich in de wens dat de begeleiding goed oog kan houden op wat gebeurt in de Foyer en dat de toegang tot de Foyer wordt beperkt tot bewoners en begeleiders en beheerders. In Foyers met een centrale toegang is daarom een receptie en moeten bezoekers zich melden. Een portiersdienst kan ook worden verricht door bewoners, of tegen betaling (in geld of in natura als reductie op de huur) of als onderdeel van een leer-werk-traject. In geval van een 24-uurs portiersdienst is een slaapgelegenheid vereist. Als een Foyer is gevestigd in een gebouw met eigen ingangen voor verschillende portieken of etages is een systeem met pasjes en geluidsinstallatie gewenst.

V Imago

Gegeven zijn doelstelling loopt een Foyer de kans te worden gezien als een voorziening voor 'probleemjongeren'. Ook de jongeren zelf zijn hier bang voor. Een Foyer met een slechte naam heeft ook

problemen met het aantrekken van de gewenste jongerendoelgroep. Op sociaal vlak valt veel te bereiken door het onderhouden van goede contacten met de buurt, in het gedrag rekening houden met wat de medebewoners en de buitenwacht graag zien en een goede communicatie. Het fysieke aanzien van een Foyer is een belangrijke randvoorwaarde. Een aantrekkelijk ontwerp, een goed onderhouden gebouw en terrein, het ontbreken van rotzooi en vuil geven het wonen voor de bewoners en de acceptatie door de omgeving een positieve beleving. Ontwerp, inrichting en beheer moeten dit mogelijk maken. Een oud of somber gebouw is een nadeel. In deze tijd van *branding* wordt ook elders (bijvoorbeeld in de nieuwbouw van scholen en bij het uitgaan) het gebouw als wervingselement richting jongeren ingezet.

V Doorstroom

Een belangrijke succesfactor is de mogelijkheid van doorstroom. De grote aantrekkingskracht van het Werkhotel in Leiden ligt in de woongarantie en de baangarantie bij vertrek uit de Foyer. De jongere die geen vervangende huisvesting heeft na afloop van het tijdelijke verblijf met begeleiding loopt het risico dat hij na vertrek alsnog de mist ingaat. In de ideale situatie is kan de jongere doorstromen naar woonruimte in de directe omgeving van de Foyer.

4.1.4 Conclusie woonwensen jongeren

- Jongeren zijn niet altijd uitgesproken in hun woonwensen. In Nederland geeft een meerderheid aan graag met anderen in een groep te wonen, maar er is ook vraag naar zelfstandige woonruimte. Bij het ouder worden kan de behoefte verschuiven naar een grotere zelfstandigheid en meer privacy. Een ruime keuze uit woonvormen is daarom geschikt om aan de verschillende wensen te kunnen voldoen en om de jongeren ook in hun wooncarrière te begeleiden naar zelfstandigheid.
- Veel voorzieningen maken een Foyer aantrekkelijk. In de praktijk zijn in Nederland maar weinig voorzieningen gerealiseerd en het is dan ook niet getoetst of inderdaad van deze voorzieningen gebruik zou worden gemaakt als zij beschikbaar zijn. In het buitenland worden de voorzieningen in de meeste gevallen wel goed gebruikt.
- Locatie en bereikbaarheid staan bovenaan bij de waardering van een Foyer.
- Betaalbaarheid is een probleem. Voor veel jongeren is wonen in een Foyer zonder financiële ondersteuning en begeleiding niet haalbaar. Zelfstandige woonruimte maakt huursubsidie mogelijk.

4.2 Woon- en gebruikswensen vanuit begeleiding en externe belanghebbenden (vraag 3)

De eisen die de begeleiders, beheerders en externe belanghebbenden stellen aan de activiteiten van wonen en begeleiding en de algemene voorwaarden overlappen voor een belangrijk deel de wensen van de jongeren. Uiteindelijk delen zij de doelstelling dat de jongeren er graag willen wonen, werken en leren. Hieronder volgen hun wensen aan activiteiten en voorwaarden waar die meer uitgesproken, afwijkend of aanvullend zijn op die van de jongeren. Bij de algemene voorwaarden leiden ook de volgende aspecten van beheer tot bouwkundige of ruimtelijke condities: nieuwbouw/bestaande bouw, financiële exploitatie en onderhoud.

Crabbehof, Dordrecht

Focus E15, Londen

DUWO Foyer, Den Haag

4.2.1 Activiteiten wonen

I Slapen

Bij jongeren onder de achttien jaar en bij jongeren die worden geplaatst vanuit jeugdzorg en gehandicaptenzorg is vanwege wettelijke verplichtingen 24-uur per dag begeleiding op de Foyer aanwezig. Daarvoor is een slaapruiimte met sanitair vereist.

II Verblijven, koken en eten

De begeleiders hebben uitgesproken ideeën over de groepsgrootte en de combinatie van privé en gezamenlijke ruimten. In Nederland, in Frankrijk en ook op de Nederlandse Antillen en Aruba wordt veel belang gehecht aan het leren leven in een groep en het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Daarom is er altijd een gemeenschappelijke ruimte en de mogelijkheid van samen eten, soms in combinatie met koken. Organisaties met 'kwetsbare' pupillen hebben graag overzichtelijke groepen, van vier of zes jongeren. Daarbij is ook iemand vanuit de begeleiding regelmatig aanwezig. In Nederland bestaat in de hulpverlening een ongeschreven regel dat twaalf jongeren bij elkaar een maximum is om een goede groepssfeer te kunnen handhaven.

III Wassen en douchen

Het delen van sanitair is gunstig vanuit oogpunt van kosten. Eén douche of toilet voor zes personen is het minimum.

IV Aankleding en luxe

Over de stoffering en van meubilering hebben de begeleiders in de Nederlandse Foyers uitgesproken, maar uiteenlopende opvattingen. In Vlissingen worden de wooneenheden en gemeenschappelijke woonkeukens geheel kaal aangeboden, uit kosten-oogpunt, maar bovenal omdat het een beroep doet op de zelfredzaamheid van de jongeren. In de DUWO-Foyer in Den Haag zijn de wooneenheden en de gemeenschappelijke woonkeukens geheel gestoffeerd en ingericht, tot en met beddengoed en verlichting. De bedoeling is dat de jongere wordt gestimuleerd in zijn verantwoordelijkheidsgevoel voor zijn directe omgeving, bovendien voorkomt het materiële ongelijkheid tussen de verschillende bewoners. In andere Foyers waar de jongeren een eigen wooneenheid kunnen bewonen, niet gestoffeerd of gemeubileerd maar wel van een zekere luxe (ruim oppervlak, goede voorzieningen), worden de kamers zichtbaar met zorg ingericht. De inrichting van de eigen plek is van belang.

In het Verenigd Koninkrijk is sprake van een woon-carrière binnen de Foyer. De jongere begint in een kleine, gemeubileerde wooneenheid en groeit in twee fasen door naar een grotere en kale, zelf te meubileren wooneenheid. Deze fasering wordt

gecombineerd met afname van het aantal huisregels, bijvoorbeeld over het mogen ontvangen van bezoek, en berust op een systeem van belonen van goed gedrag en doorgroeien naar zelfstandigheid. Ook in de Nederlandse Foyers zou men willen differentiëren, maar daarvoor ontbreekt de schaalgrootte.

4.2.2 Activiteiten vanuit begeleiding, Foyer-activiteiten

I Begeleiding, administratie en beheer

De medewerkers van de begeleidende organisaties, van de beheerder en ook van andere instanties die werkzaamheden verrichten op de Foyer hebben ruimten nodig voor kantoorwerkzaamheden en spreekkamers om gesprekken te kunnen voeren. De aantallen voor begeleiding en beheer lopen uiteen, maar in Nederland is sprake van grofweg één arbeidsplaats op de zeven à tien Foyerbewoners. Begeleiders vanuit de jeugdzorg, de gehandicaptenzorg, het vormingswerk en de opvang van jonge moeders zijn dagelijks op de Foyer aanwezig. Voor het beheer is overdag tenminste een manager of huismeester aanwezig. In grote Foyers is een staf voor technische en administratieve taken. Sommige begeleidende instellingen willen een eigen werkplek, andere hebben genoeg aan het (gedeeld) gebruik van spreek- of vergaderkamers. Spreekkamers en vergaderruimten kunnen worden gedeeld door meerdere instanties en worden gecombineerd met Foyerruimten voor cursussen en bijeenkomsten. De werkplekken moeten makkelijk bereikbaar en toegankelijk zijn. In Foyers met een centrale ingang is de combinatie met de receptie gebruikelijk. Het is wenselijk om de verschillende functies ook te combineren met bergruimte, beveiliging en eventueel nachtverblijf.

Naast de begeleidende en beherende instellingen kan ook kantoor worden gehouden door andere (semi-) publieke instanties. Mogelijkheden zijn een politiepost, een gezondheidscentrum of een kantoor van het buurtwerk of het welzijnswerk.

II Sport, cultuur, groepsactiviteiten

Gemeenschappelijke en vormende activiteiten zijn een essentieel onderdeel van het Foyerconcept. Waar dit financieel en bouwkundig haalbaar is wordt dit dan ook zoveel mogelijk aangeboden. Een grote, liefst multifunctionele ruimte, die gebruikt kan worden voor opleidingen, groepsactiviteiten, culturele activiteiten en gebedsruimte is daarvoor noodzakelijk. Als het kan in de lesruimte faciliteiten voor computers en werkplaatsen. In Frankrijk zijn de collectieve voorzieningen van een Foyer altijd ruim aanwezig. Er zijn cursusruimten, aparte ateliers voor beeldende kunsten en muziek, vaak in

Casa pa Hubentud, Aruba

combinatie met een restaurant en een grote verblijfzaal. In het Verenigd Koninkrijk houdt men het bij cursusruimten, die ook gebruikt kunnen worden voor groepsbijeenkomsten. Een oplossing voor de kleinere Nederlandse Foyers is een grote multifunctionele ruimte in combinatie met de receptie. Waar het gaat om grote ruimten is het slim om samen te werken met de buurt. De grote ruimten op een Foyer kunnen ook worden opengesteld voor de buurt, of Foyerbewoners kunnen gebruik maken van andere ruimten in de directe omgeving van de Foyer. De Foyer Crabbehof in Dordrecht maakt gebruik van de kerk van de Nazareners, die naast de Foyer ligt.

Een belangrijk argument om te kiezen voor bepaalde voorzieningen is de mogelijkheid om Foyerbewoners werkervaring op te laten doen. Een restaurant, een wasserette of een buurtwinkel biedt die mogelijkheid. Jongeren geven vaak aan graag een bar of café te willen op de Foyer, maar de begeleiding vindt dit zeer ongewenst.

III Kinderopvang

Ook de medewerkers kunnen gebruik maken van kinderopvang.

4.2.3 Algemene voorwaarden

I Locatie en bereikbaarheid

De begeleidende organisaties vinden het belangrijk dat de Foyerbewoners dicht bij gelegenheid tot school en werk wonen. Dit pleit voor centrale ligging en goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Het aantrekken van 'gewone' jongeren met een baan of een studie, noodzakelijk voor een magic mix of afspiegeling van de buurt, heeft het meeste kans van slagen in een (grote) stad met veel studenten en voorzieningen voor jongeren. Dordrecht als stad is hierbij in het nadeel, de nagestreefde magic mix is in de Foyer Crabbehof tot nu toe niet haalbaar.

Jongeren hebben graag een locatie in het centrum van de stad, met veel gelegenheid tot uitgaan en activiteiten buiten de deur, maar voor de begeleiding is deze concurrentie vooral een extra moeilijkheidsfactor. In de DUWO-foyer in het Haagse stadscentrum is het lastig om de jongeren 'binnen' te houden om aan de (niet-verplichte) Foyeractiviteiten te laten deelnemen en de verleidingen tot ongewenst gedrag zijn dichtbij.

Beschikbaarheid van voorzieningen in de directe omgeving verhoogt de aantrekkelijkheid van het woonmilieu zonder dat de Foyerorganisaties daarin hoeven te investeren en biedt de mogelijkheid afspraken te maken over gezamenlijk gebruik. Een Foyer met buitenruimte, zoals in een complex vooroorlogse portiekflats, geeft flexibiliteit voor het uitbreiden met extra voorzieningen, bijvoorbeeld een sportveld of een winkel.

II Grootte

De grootte van een Foyer is een belangrijke factor als het gaat om de financiële haalbaarheid. In Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk heeft men Foyers met vele tientallen of zelfs van 100 tot 250 plaatsen opgericht, maar men komt daar weer op terug vanuit het oogpunt van beheersbaarheid. Voor voorzieningen, zoals cursusruimten, lijkt in die landen een omvang van tenminste 60 plaatsen noodzakelijk. In Nederland zijn de financieringsmogelijkheden niet vergelijkbaar, maar het is in geen van de Nederlandse Foyers mogelijk gebleken om meer dan één of twee gemeenschappelijke ruimtes te realiseren, en ook niet om meer dan minimale leerwerkprojecten te realiseren. Ook niet in de grotere Foyers, en ondanks vele inspanningen en ontwikkelingssubsidies. Daarom leeft ook in Nederland de wens (zeer) grote Foyers op te richten om zo een hoog voorzieningenniveau te kunnen realiseren.

III Veiligheid

De bewoners wensen vooral bescherming tegen

ongewenste inloop van buiten. De begeleidende instanties willen hetzelfde, maar hebben in de eerste plaats graag de controle op wat binnen de Foyer gebeurt. Een middel hiertoe is camerabewaking, eventueel naar een meldkamer bij de politie of een externe beveiligingsdienst. In de grote Londense Foyers, vaak met een slechte relatie met de buurt, is volop cameratoezicht bij de ingang en binnenshuis en een automatische beveiliging met poortjes en pasjes, zodat alleen bewoners naar binnen kunnen en de aan- en afwezigheid van de bewoners permanent staat geregistreerd. Ook politie en omwonenden zien graag toezicht binnen en rondom de Foyer. Vaak is 24-uurs aanwezigheid en/of toezicht een harde eis vanuit de gemeente of de politie. Voor de veiligheid 's-nachts zijn er twee mogelijkheden, ofwel 24-uurs aanwezigheid van een portiers- of bewakingsdienst ofwel cameratoezicht met een verbinding naar de politie. In geval van een portiersdienst is een slaapgelegenheid vereist. Een alternatieve mogelijkheid om 24-uurs toezicht te realiseren, die ook in een aantal Direkshon!-projecten is overwogen, is het in dienst nemen en op de locatie laten wonen van een beheerdersechtpaar.

Begeleid wonen in een pand zonder eigen voordeuren en huisnummers wordt, afhankelijk van de opvattingen van gemeentelijke dienst ter plekke, behandeld als pension. Dit geeft extra eisen op het gebied van brandveiligheid, zoals brandwerende deuren per wooneenheid, met bijkomende kosten.

IV Doorstroom

De begeleidende instanties in Nederland hebben vanaf het begin gestreefd naar het bieden van een woon- en werkgarantie na vertrek uit de Foyer. Deze garanties vormden een sterk punt van het Leidse Werkhof, maar het is in de praktijk niet gelukt om dit waar te maken. Dit heeft bij de begeleiders en bij de jongeren tot frustraties geleid. De ervaring in Leiden is dat deze garantie de prikkel bij de jongeren om zich daar zelf voor in te spannen wegnam. Deze garanties worden daarom niet meer gegeven.

In de Foyers in het Verenigd Koninkrijk, waar het wooncarrière model wordt gehanteerd, werkt het positief als de jongere kan doorstromen naar een goedkope huur- of koopwoning van dezelfde woningbeheerder. Gegeven de verstopte woningmarkt is dat daar ook noodzakelijk. In Nederland kan een corporatie hetzelfde bieden, eventueel in combinatie met woningen in MGE. Grote corporaties zijn hierbij in het voordeel. Woondrecht en anderen corporaties onderzoeken de mogelijkheid om naast de Foyer Crabbehof goedkope woningen in eigendom (MGE) te realiseren.

V Nieuwbouw of bestaande bouw

Nieuwbouw van Foyers heeft het grote voordeel dat alle woonwensen op maat kunnen worden ingevuld. Geschikte locaties voor grote nieuwbouwcomplexen in de stedelijke omgeving zijn schaars en duur, bijzondere panden – of schepen – die uitnodigen tot herbestemming en geschikt zijn te maken tot Foyer zijn er vaak wel. Een Foyer kan ook een oplossing bieden in geval van (dreigende) leegstand of achteruitgang van een complex, zoals het geval is bij de herbestemming van flats uit de jaren vijftig in Dordrecht. Portiekflats hebben de voorkeur boven galerijflats, vanuit oogpunt van beheersbaarheid en geluidsoverlast.

VI Financiële exploitatie

Voor de financiële exploitatie van een Foyer kan het positief bijdragen om de individuele en gemeenschappelijke woonvoorzieningen niet te royaal en te luxe te maken en om de voorzieningen of beperkt te houden of door derden op commerciële basis te laten uitvoeren.

Flexibiliteit in het ruimtegebruik en in de woningindeling is gunstig om op veranderingen in de samenstelling van de bewonersgroep, eventuele wisseling van begeleidende instanties en veranderende behoeften van de gebruikers te kunnen inspelen. Vanwege de financiële onzekerheden is een exitstrategie gewenst. De Foyer moet ook nadien makkelijk geschikt te maken zijn voor gewone verhuur of een andere bestemming. Daar moet in het ontwerp rekening mee worden gehouden.

VII Onderhoud

Een Foyer stelt geen bijzondere eisen aan schoonhouden en bouwkundig onderhoud, behalve dat er rekening moet worden gehouden met veel verhuisbewegingen. Voor beide geldt dat uitvoering in eigen beheer gunstig is om jongeren werkervaring op te laten doen en daarmee tegelijkertijd de kosten laag te houden.

4.2.4. Conclusie woon- en gebruikswensen vanuit begeleiding en externe belanghebbenden

- Uitgangspunt van het wonen in een Foyer is dat de jongeren zoveel mogelijk woon- en andere activiteiten gezamenlijk kunnen doen. In Nederland betekent dit een gedeelde woonkamer of eetkeuken en gedeeld sanitair, voor een groep van maximaal twaalf jongeren.
- Veel voorzieningen zijn essentieel voor het functioneren van een Foyer. Daarvoor zijn bij voorkeur grote multifunctionele ruimten nodig. Cursusruimte is daarvan de meest belangrijke.

Bos en Lommer, Amsterdam

FOCUS E15, Londen

- Voor het draagvlak van de voorzieningen is het zinvol om gebruik te maken van gelegenheden in de buurt en om de Foyer-voorzieningen open te stellen voor bezoekers van buiten.
- Medewerkers en andere belanghebbenden vragen werkruimten als kantoren, vergaderruimte en spreekkamers, en in veel gevallen gelegenheid tot overnachten.
- Voor de locatie zijn de nabijheid van scholen, voorzieningen en openbaar vervoer belangrijk. Ligging midden in het centrum is niet gewenst.
- Vanuit de begeleiding en vanuit de buurt en de politie worden eisen aan de veiligheid in en rondom de Foyer gesteld.
- Bij nieuwbouw kunnen alle wensen op maat worden gerealiseerd. Gebruik van een bestaand complex heeft de voorkeur op nieuwbouw vanwege snelheid van realisatie en kosten, of om een buurt op te waarderen.
- Differentiatie van het aanbod en flexibiliteit in ruimtegebruik bieden de gelegenheid tot het aanbieden van een wooncarrière, en om in te spelen op veranderingen in de samenstelling van de bewonersgroep of de begeleidende instanties.

Meidenfoyer Minnaertweg, Dordrecht

5 Programma van eisen

5.1 Programma van eisen Ontwikkeling (bouwkundig) (vraag 4)

De functionele analyse van hoofdstuk 4 vindt zijn neerslag in de bouwstenen van het bouwkundig gedeelte van een 'optimaal' programma van eisen.

5.1 BOUWSTENEN VOOR HET PROGRAMMA VAN EISEN / ONTWIKKELING

B = Bewoner F = Foyer begeleider, medewerker E = Externe belanghebbende (buurt, gemeente, politie, e.a.)

	Eis/Keus	Van belang voor		Criteria
		JA	NEE	
1 Locatie				
nabij onderwijsinstellingen	E	B, F		essentieel voor Foyerconcept
nabij voorzieningen in de buurt	E	B, F, E		gedeeld gebruik van voorzieningen (B, F) kostenbesparing (F, E), contact met de buurt (B, F, E)
– sportfaciliteiten		B, F		
– cultuurfaciliteiten		B, F		
– kinderopvang		B, F		
– bibliotheek		B, F		
– winkels		B		
– uitgaan, bar, cafe		B	F, E	
– multifunctionele ruimten van derden		F, E		kostendeling
bereikbaar met openbaar vervoer	E	B, F, E		
concentratie van inwoners en voorzieningen	E	F		draagvlak voor voorzieningen en leerbedrijven
in stadscentrum	K	B	F	
probleebuurt'	K	E	B	indien de Foyer wordt gebruikt om buurt op te waarderen (E), slecht imago (B)
ruimte voor uitbreiding	K	F	(E)	
ruimte voor extra activiteiten	K	B, F	(E)	
variatie in wooneenheden	K	B, F		wooncarrière mogelijk
doorstroomwoningen vlakbij	K	B, F		
passend bestemmingsplan	E	F, E		
2 Gebouw				
herbestemming bestaand complex	K	F, E		snelheid, kosten
– flats		F	E	kleine ingreep (F), vertrek oude bewoners (E)
– monument o.i.d.		B, F		uitstraling
nieuwbouw	K	B, F, E		maatwerk, imago
omvang 20-60 bewoners	K	B	B, F	voorkeur voor bescheiden schaal, beheersbaarheid (B, E), weinig draagvlak voorzieningen (B, F)
omvang > 60 bewoners	K	B, F	E	draagvlak voor voorzieningen (B,F), magic mix en wooncarrière mogelijk (B, F), angst van de buurt(E)
variatie in wooneenheden	K	F		wooncarrière, flexibiliteit in begeleiding
andere bestemming te realiseren	K	F, E		
flexibele indeling mogelijk	K	F		
overzichtelijkheid	E	F		veiligheid, beheersing
– heldere routing				

	Eis/Keus	Van belang voor		Criteria
		JA	NEE	
aantrekkelijke uitstraling	E	B, F, E		
buiten ruimte voor jongeren 'uitloop'	K			
– sleutelen		B	E	
– hangen'				
onderhoudsarm	E	F		
makkelijk schoon te houden	E	B, F		

3 Ruimten

wonen				
individuele wooneenheid	E			eigen voordeur en huisnummer (IHS): eisen brandveiligheid, nutsbedrijven
– slapen	E			
bed, kast, wastafel				
– verblijven	E			
stoel, tafel	E			
bergmeubel/tv	K			
– studeren	E			
bureau, stoel, internetaansluiting				
– koken en eten	K			
aanrecht/gootsteen, 2 kookpitten, koelkast				
ventilatie				
– sanitair	K			
wc, douche, wastafel				
ventilatie				
gezamenlijke woongedeelten (2-12 bewoners)	K			
– verblijven	K			
stoelen, tafel, tv				
spel, etc				
– koken en eten	K			
aanrecht/gootsteen, kookpitten, koelkast				
ventilatie				
– sanitair	K			
wc, douche, wastafel				
ventilatie				
wasmachine				
droogruimte				
– berging	E			
bagage, meubilair				
fietsen				
– extra kamer				
bed, kast, bureau, stoel	K	B		
algemeen				
– vluchtwegen en bewegwijzering	E			
– buitenruimten	E			
– stoffering	K	B		
– meubilering	K	B		
speciale groepen	K			
gehandicapten				gelijkvloers, aangepast, brede doorgang
tienermoeders				voorzieningen voor baby's
Antillianen				
– buitenruimte				geluid maken
jongens/meisjes				

	Eis/Keus	Van belang voor		Criteria
		JA	NEE	
begeleiding, Foyer-activiteiten				
entree, 1 hoofdingang				
– receptie	E			centraal, overzicht
– technische bewakingsunit	K			zicht op in- en uitgaan, op hele Foyer
entree in geval van meerdere ingangen				
– afsluitbaar door bewoners	E			
– technische bewaking (camera, audio)	K			
multifunctionele ruimte	E			
– bijeenkomsten, cursussen, cultuur, etc				ventilatie, vluchtwegen, etc
kantoorruimte	E			
– flexibel indeelbaar, wisselplekken				te combineren met receptie
– voor meerdere instanties				toegankelijk voor Foyerbewoners
sprekkamers	E			
– afgesloten				privacy
overnachtingsruimte	K			
– bed, sanitair				centraal, nabij receptie
berging	E			
– kantoorartikelen, huishouden, magazijn				afsluitbaar
werkruimte	E			
– huishouden, technische ruimten, (groen)				

voorzieningen

cursusruimten	E			
– met computers en internetaansluiting	E			toezicht, ook toegankelijk van buiten
– techniek, naaien, etc	K			toezicht, ook toegankelijk van buiten
– studiezaal, leeszaal, bibliotheek	E			toezicht, ook toegankelijk van buiten
restaurant, cafetaria, etc/keuken	K			toezicht, ook toegankelijk van buiten
sportfaciliteiten	K			toezicht, ook toegankelijk van buiten
– fitness				
– sportzaal				
– kleedkamer/douches				
– materiaalopslag				
– fysiotherapie	K (gehandicapten)			toegankelijk van buiten
culturele ruimten	K			toezicht, ook toegankelijk van buiten, geluidsisolatie
– toneel, dans, kerkdienst				toezicht, ook toegankelijk van buiten
– schilderen, etc				toezicht, ook toegankelijk van buiten, geluidsisolatie
– muziek				toezicht, ook toegankelijk van buiten
– materiaalopslag				
kinderopvang	K			toezicht, ook toegankelijk van buiten
– met buitenruimte, sanitair				
werkplaatsen, kantoren, etc.	K (leerwerkbedrijven)			
voorzieningen voor derden (politie, etc.)				

buitenruimten

zitten, hangen	E	B	E	toezicht
sporten	K	B	E	toezicht
sleutelen	K	B	E	toezicht
parkeren	K	B, F		

5.2 Programma van eisen Beheer (vraag 5)

Dit hoofdstuk gaat in op de niet-bouwkundige aspecten die te maken hebben met ontwikkeling en beheer van een Foyer. De onderdelen van het beheer die worden behandeld zijn: de organisatie, de wet- en regelgeving, het financieel beheer en het sociaal beheer. Een overzicht van alle aspecten is te vinden in de inhoudsopgave van het Handboek Foyer voor de Foyer Crabbefhof in Dordrecht. (Langenberg, 2004). Zie bijlage 2. Het technisch beheer wordt dit hier niet behandeld omdat het technisch beheer in een Foyer zich niet onderscheidt van het technisch beheer in andere gebouwen en complexen met huisvesting en voorzieningen.

Het oprichten van een Foyer vraagt de nodige creativiteit, onderhandelingskunst, politiek gevoel en doorzettingsvermogen. Al in een vroeg stadium moeten de vele betrokken partijen er samen uit zien te komen hoe ze de wensen en behoeften van de toekomstige bewoners en gebruikers kunnen invullen binnen de organisatorische, economische en juridische randvoorwaarden. Iedere Foyer is uniek en de initiatieffase is daardoor een samenspel van vele grote en kleine beslissingen, waarbij werkendeweg al veel vast wordt gelegd over de woningvoorraad, over investeringen en risico's, over bewonerssamenstelling en bedrijfsvoering, over begeleiding en methodiek. Het nieuwheidsgehalte van een Foyerproject maakt het aantrekkelijk om samen te ontwikkelen en pas harde besluiten te nemen als er meer informatie op tafel ligt, de zogenaamde groeibenadering. Maar deze werkwijze kan zijn doel voorbijschieten. Ook in Nederland zijn een aantal Foyers gestrand vanwege het niet rond krijgen van beheerszaken als financiering of het afhaken van partners. Daarom is het wenselijk dat al vanaf de initiatieffase duidelijkheid is over de verschillende aspecten van beheer. Om deze reden heeft de gemeente Den Helder er zelfs voor gekozen eerst het programma van eisen voor het beheer op te stellen en pas daarna de opdracht voor het bouwkundig programma van eisen te geven. Met als complicatie dat een geschikt pand en een locatie, die voldeden aan de eisen zoals gesteld in het plan, uiteindelijk niet waren te vinden. In eerste opzet werd gezocht naar één locatie voor de huisvesting van de 25 bewoners en de bijbehorende voorzieningen, maar de daarvoor geschikte panden kwamen door protesten uit de buurt tot drie keer toe niet beschikbaar. Deze Foyer is daarom opgedeeld in een aantal kleinere eenheden in portiekwoningen en de doorlooptijd van initiatief tot realisatie heeft vier jaar genomen.

5.2.1 Organisatie

I Initiatief

Succes heeft vele moeders en vaders, en dat geldt zeker bij de oprichting van een Foyer. Het initiatief kan liggen bij een woningcorporatie, bij één of meer hulpverleningsinstellingen, een onderwijsinstelling of bij de lokale overheid, maar in alle gevallen moeten al deze partijen vanaf het begin direct betrokken zijn. Dit geldt in Nederland en ook in de UK en in Frankrijk. Bij de oprichting van de Foyer Crabbefhof schuiven meer dan 20 organisaties aan tafel, maar ook bij de overzichtelijke Foyer in Vlissingen met 24 plaatsen zijn tien partijen betrokken. Binnen een gemeente moeten het beleid en de programma's van sociale zaken, onderwijs, jeugd, reïntegratie, huisvesting en categoriaal beleid goed op elkaar aansluiten. De oprichting van een grote Foyer als Crabbefhof in Dordrecht met zijn beoogde 200, oorspronkelijk zelfs 600 bewoners, heeft gevolgen voor de woningmarkt voor jongeren in de hele regio en vraagt dan ook overleg en afstemming op provinciaal of gewestelijk niveau, en afspraken vooraf over het toelatingsbeleid.

Het grote aantal overlegpartners maakt de besluitvorming in de initiatieffase een moeilijk proces. Eén of enkele trekkers met enthousiasme en doorzettingsvermogen kan het verschil maken tussen wel of niet slagen. De woningcorporatie kan door het inbrengen van een geschikt pand en financiële investeringen deze doorslaggevende rol vervullen. Bij de oprichting van Werkhoteles heeft het lokale MKB een grote inbreng door bijdragen in leerwerkplaatsen, doorstroombanen en financiële middelen.

II Samenwerking, rechtspersoon

De ervaring leert dat een Foyer vaak langdurig in het stadium van samenwerken op projectbasis en op basis van persoonsgebonden afspraken blijft hangen, met het gevaar van een overdaad aan overleg en weinig slagkracht. Bij een grotere Foyer is het daarom aan te bevelen om de samenwerking en besluitvorming te formaliseren in één organisatie waarin de belangrijkste partijen kunnen participeren en het risico spreiden. Bij een kleine Foyer kan één van de betrokken partijen als hoofdverantwoordelijke optreden. Ook het verkrijgen van subsidies en leningen en de bijbehorende financiële verantwoording gaat eenvoudiger met één rechtspersoon. Het laatste -wrange- argument voor één organisatie is crisismanagement. In de twee gevallen van het vroegtijdig beëindigen van een Foyer is in de afbouwsituatie alsnog gekozen voor één partij. Bij de Foyer Bos en Lommer heeft de zorginstelling De IJlanden de doorstart als zorgvoorziening en studentenhuishuisvesting gerealiseerd. Jeugdzorginstelling Cardea, die niet betrokken was bij de start, is nu op

verzoek van de gemeente belast met de afbouw van het Werkhotel in Leiden.

Hiervoor kunnen meerdere vormen gekozen worden, met als ene uiterste een samenwerkingsovereenkomst zonder meer en als andere uiterste een volledige fusie. Vanwege de langlopende termijnen voor beleid en investeringen is een samenwerkingsovereenkomst, die makkelijk eenzijdig kan worden opgezegd, te vrijblijvend. Een complete fusie tussen (een deel van) een woningcorporatie en andere maatschappelijke instellingen legt teveel vast en is bovendien niet toegestaan in het BBHS. Voor een gezamenlijke rechtspersoonlijk kan gekozen worden tussen een stichting, een b.v., of een vereniging. Samenwerken zonder rechtspersoonlijkheid kan in de vorm van een v.o.f. of een c.v. Deze keuze is afhankelijk van de mate waarin de partijen zeggenschap, kapitaal en expertise willen of kunnen overdragen aan deze nieuwe rechtspersoon. Een rechtspersoonlijkheid is ook aansprakelijk voor de schulden, anders blijven de moederorganisaties aansprakelijk voor hun eigen aandeel en/of voor het geheel. De keuze voor een stichting komt het meeste voor. Een belangrijk financieel argument is dat een stichting geen BTW hoeft af te dragen over de huuropbrengsten. Bovendien speelt mee dat veel betrokken partijen vanouds met de stichtingsvorm vertrouwd zijn. In de SSF in Dordrecht zijn alle deelnemende partijen lid van een vereniging. Ieder lid van de vereniging staat garant voor de huur van de door hem aangebrachte huurders.

Waar het bovenal om gaat is dat deze rechtspersoon '*dedicated*' is aan het succes van de Foyer, indien nodig boven de partijen kan staan en duidelijke bevoegdheden en taken heeft.

III Foyerorganisatie

In deze Foyerorganisatie moeten alle beheertaken voor de Foyer worden opgenomen. De medewerkers kunnen in dienst zijn van de rechtspersoon of worden gedetacheerd vanuit de moederorganisaties. Voor de verdeling van taken en verantwoordelijkheden zijn in principe vier beheermodellen mogelijk. In model 1 t/m 3 is de corporatie de eigenaar van het vastgoed.

- 1 Eigenaar is tevens beheerder. In dit model liggen zowel de sturingsmogelijkheden als de risico's voor een belangrijk deel bij de corporatie.
- 2 Eigenaar verhuurt aan beheerder. Een deel van het technisch onderhoud kan bij de corporatie gelaten worden. In dit model liggen de sturingsmogelijkheden en de risico's bij de beherende instelling, die wel de vereiste expertise in huis moet hebben. Bij de corporatie ligt een risico als de beherende instelling haar verplichtingen niet na kan komen.

- 3 Eigenaar participeert in beheerder. Daarbij kan worden gekozen een deel van het technisch beheer bij de corporatie te laten en/of door uitbesteding of detachering aan de corporatie een andere samenwerkingsvorm te kiezen.
- 4 Het gebouw is eigendom van de Foyerorganisatie. De corporatie ontwikkelt en draagt daarna het eigendom over. Daarbij kan worden gekozen een deel van het technisch beheer bij de corporatie te laten en/of door uitbesteding of detachering aan de corporatie een andere samenwerkingsvorm te kiezen.

De DUWO-Foyer is een voorbeeld van model 1. De corporatie is huisbaas, beheerder en werkgever van de begeleiders. De begeleiders speciaal voor Antilliaanse jongeren worden vanuit Direkshon! geselecteerd en gefinancierd, maar zijn in dienst van DUWO. De Foyer Walcheren is een voorbeeld van model 2. De Foyer wordt beheerd door een aparte Stichting die valt onder de welzijnsinstelling AZZ. De medewerkers van de Foyer zijn in dienst van AZZ. Zij hebben gecombineerde taken -van begeleiding, administratie tot en met koken – en zijn altijd ter plekke aanwezig. Bij de Foyer Crabbehof is het plan om een Foyerbedrijf volgens model 3 op te richten. Model 4 komt in Nederland niet voor, wel in het Verenigd Koninkrijk. Vanuit bedrijfskundig oogpunt is dit model het eenvoudigst, verantwoordelijkheid en uitvoering liggen in één hand.

Bij exploitatie van activiteiten moet een knip zitten tussen de publieke en de private geldstromen. Daarom zijn in het geval van een gecombineerde welzijnsbestemming en commerciële exploitatie altijd twee rechtspersonen noodzakelijk. In de SSF in Dordrecht beheert de Vereniging "de Toren" de verhuur van de tijdelijke huisvesting en de Vereniging "de Plint" de bedrijfsruimten. Common Ground in New York heeft de commerciële exploitatie van vastgoed, bedrijven en arbeid ondergebracht in het bedrijf Common Ground Management. De Eastgate Foyer in Londen heeft zijn Educational Center, dat ook voor derden werkt, ondergebracht in een aparte organisatie. In Frankrijk zijn de huisvesting en de voorzieningen altijd ondergebracht in twee aparte organisaties, met eigen financieringsstructuur.

De Britse Foyers zijn altijd autonoom en worden lokaal aangestuurd. De eigenaren en/of beheerders zijn woningcorporaties, kerkelijke organisaties of liefdadigheidsorganisaties. In Frankrijk worden de Foyers grotendeels aangestuurd en voor een deel betaald vanuit de centrale en lokale overheid. Vaak is de gemeente de initiatiefnemer. In circa 40 procent van de gevallen is een woningcorporatie betrokken bij de realisatie en de exploitatie van de Foyers.

5.2.2 Wet- en regelgeving

I Locatie en bestemmingsplan

Waar het gaat om de fysieke eisen aan wonen, woonomgeving en voorzieningen spelen het bestemmingsplan en nationale en gemeentelijke besluiten, zoals Bouwbesluit en Welstand. Bij herbestemming van een bestaand pand of complex tot Foyer moet meestal het bestemmingsplan worden aangepast. Aan een Foyer kan zowel een woonfunctie als een zorgfunctie worden toegeschreven, afhankelijk van de gekozen beheer- en contractvormen.

Begeleid wonen in een pand zonder eigen voordeuren en huisnummers wordt, afhankelijk van de opvattingen van gemeentelijke dienst ter plaatse, behandeld als pension. Dit geeft extra eisen op het gebied van brandveiligheid en geluidsisolatie. Heeft de locatie een woonbestemming, dan geldt iedere voorziening, al is het een enkele spreekkamer of kantoor, als woningonttrekking.

II Regelgeving begeleiding

Alle deelnemende organisaties zijn gebonden aan de wetgeving en voorschriften van hun eigen sector, zoals Jeugdzorg, Gehandicaptenzorg, enzovoort. Dit heeft altijd gevolgen voor de afspraken over begeleiding, financiering en verantwoording, vaak ook voor de inrichting van de woonfuncties.

III Huur- en begeleidingsovereenkomsten bewoners

Een Foyer biedt huisvesting en begeleiding, de bewoners hebben daarom een huurovereenkomst en een begeleidingsovereenkomst. Deze overeenkomsten zijn aan elkaar gekoppeld. Een bewoner verplicht zich aan afspraken over een traject van (begeleid worden naar) werk of scholing. Afronden van dit traject, zich onttrekken aan de afspraken met de begeleidende instelling, zich niet houden aan de huisregels of een te lang verblijf voor de werkende of studerende jongere, moeten elk voor zich kunnen leiden tot beëindigen van de huurovereenkomst. Afhankelijk van het soort begeleiding dat de jongere ontvangt van de instelling die hem heeft geplaatst, is het begeleidingscontract of het huurcontract leidend. Als het huurcontract leidend is geldt het Burgerlijk Wetboek, met alle rechten van de huurder van dien.

In Nederland is in de WOZOCO's voor ouderen en gehandicapten al langer ervaring opgedaan met de combinatie van woon- en zorgcontracten. Er zijn in principe vier mogelijkheden voor huurcontracten van de bewoners:

- 1 Zelfstandige woninghuur rechtstreeks van de woningcorporatie.

- 2 Onzelfstandige woninghuur (combinatie van zorgcontract en huurcontract).
- 3 Zelfstandige woninghuur van instelling/beheerder. De instelling huurt van de woningcorporatie.
- 4 De instelling huurt intramurale capaciteit. De bewoner heeft geen eigen huurcontract.

Er zijn zes juridisch getoetste modellen voor deze varianten en tussenvormen mogelijk en daadwerkelijk in gebruik. Voor een uitwerking van deze mogelijkheden zie bijlage..).

De financiële gevolgen voor de huurder, de verhuurder en de zorginstelling pakken in de vier situaties anders uit. In model 1 loopt de corporatie het risico van een huurder die niet betaalt. Model 4 is het meest gunstig voor de zorginstelling en minst gunstig voor de bewoner. Voor WOZOCO's geldt dat in de intramurale zorg forse eigen bijdragen van de bewoners kunnen worden geïnd. Dit geldt niet voor de pupillen van de begeleidende instellingen in Foyers.

IV Huurcontracten

Zelfstandig hurende Foyerbewoners kunnen in aanmerking komen voor Individuele Huursubsidie/ Huurtoeslag bij zelfstandig huren (in bovenstaand model 1 en model 3, ook in model 2 is dit tegenwoordig mogelijk). In dit geval moet wel sprake zijn van een zelfstandige woning, wat alleen is gerealiseerd in het Werkhof in Leiden en in de HAT-eenheden van de Foyer in Hoofddorp. Jongeren onder de 18 jaar komen niet in aanmerking voor huursubsidie. Met speciale toestemming van het ministerie van VROM is huursubsidie sinds 2003 ook mogelijk als het gaat om een begeleid-wonen project, maar is dan alleen beschikbaar als die jongeren daadwerkelijk met begeleiding wonen.

Beëindiging van de huurovereenkomst na afloop van de afgesproken woonduur of het afgesproken traject is mogelijk bij gebruik van het zogenaamde Campuscontract, zoals gebruikelijk is in de studentenhuusvesting. Er is jurisprudentie dat een huurder ook mag worden uitgezet als de hulpverleningsovereenkomst leidend is.

5.2.3 Financieel beheer

I Ontwikkelingskosten

Het is de kunst bij de ontwikkeling van een Foyer zoveel mogelijk financieringsbronnen aan te boren. Woningcorporaties hebben eigen middelen en kunnen die, vanuit hun maatschappelijke opdracht, inzetten door te investeren in een pand en daarmee vooruitlopen op de huuropbrengsten.

Hulpverlenings- en welzijnsorganisaties en onderwijsinstellingen hebben deze mogelijkheid in het algemeen niet. De ontwikkeling van de Nederlandse Foyers wordt voor een groot deel gefinancierd van-

uit eenmalige of kortlopende bijdragen van subsidiegevers en particuliere fondsen. Gemeenten en provincies subsidiëren lokale projecten met substantiële bedragen. De subsidies afkomstig van provinciale en landelijke regelingen worden toegekend aan ingediende uitgewerkte projecten en geven vooral richtlijnen voor methodeontwikkeling en verantwoording met nadruk op hulpverlening. Ook is het mogelijk om een afspraak te maken met het gemeentelijk Zorgkantoor als een Foyer ook jongeren met een AWBZ-indicatie huisvest. Landelijke bijdragen zijn (of waren) mogelijk uit de CRIEM-gelden van het Ministerie van Justitie, Directie van het Ministerie van BZK, IPSV, en het GSB van het Ministerie VROM. Zie bijlage 4. Veel exploitatieberekeningen zijn in de eerste drie jaar geflatteerd door deze startsubsidies.

Ondanks beschikbare ontwikkelsubsidies zijn meerdere initiatieven alsnog gestrand op gebrek aan middelen voor de realisatie. In Hengelo ligt een volledig uitgewerkt plan voor een Foyer met 40 plaatsen sinds 1997 in de i.a. Doorslaggevend is of één van de partijen risico wil dragen. Meestal is het de betrokken corporatie die deze rol op zich neemt. 'Matchen' met een andere, rijkere woningcorporatie die een gedeelte van de financiering op zich neemt, kan een creatieve oplossing bieden. Deze mogelijkheid bestaat sinds 2004. Een arme woningcorporatie kan blijven bouwen met behulp van een rijke corporatie. Er zijn vier varianten:

- 1 Eén op één matching, waarbij de rijke corporatie geldt uitleent aan de arme corporatie door middel van een achtergestelde lening met een lage rente.
- 2 Een lening van de arme corporatie van het wooninvesteringsfonds, waarin de rijke corporaties geld hebben gestort.
- 3 Een fusie tussen een arme en een rijke corporatie.
- 4 De arme en de rijke corporatie stichten samen een nieuw bedrijf, waarin de rijke corporatie het meeste inbrengt. Dit bedrijf bouwt een onrendabel project, zoals studentenhuisvesting of een Foyer.

Zowel Woondrecht als DUWO zijn actief op zoek naar de mogelijkheden van matching.

II Exploitatie

Bij de exploitatie van een Foyer vallen de ontwikkelsubsidies weg. In principe moeten in de Nederlandse Foyers de huisvestingskosten worden betaald uit de huuropbrengsten en de begeleidingskosten uit de herallocatie van middelen van de deelnemende organisaties. In de praktijk willen en kunnen de deelnemende instellingen, zeker in deze tijd van bezuinigingen, niet zomaar een stuk financiële autonomie afstaan aan een gezamenlijke organisa-

tie. Exploitatie zonder subsidie en zonder verlies wordt nog in geen enkele Nederlandse Foyer gerealiseerd en vooralsnog niet haalbaar.

Speciale aandachtspunten bij de exploitatie, waarover de partijen vooraf afspraken moeten maken, zijn hoe om te gaan met huurachterstanden en de kosten van leegstand. Leegstand is behalve standaard verhuurderrisico ook een middel om de bewonerssamenstelling naar de gewenste magic mix te sturen of om een wooncarrière te kunnen bieden door een gemengd aanbod van woningtypen. De praktijk in de Foyer in Vlissingen is dat gemiddeld één woning van de 24 leeg staat, zonder concessies te hoeven doen aan de afgesproken magic mix.

Gebruik van de aanwezige voorzieningen door derden en de mogelijkheid voor Foyer bewoners om gebruik te maken van voorzieningen in de directe omgeving kunnen het aanbod zowel breder en aantrekkelijker als financieel mogelijk maken. De SSF in Dordrecht en Common Ground in New York laten zien dat de combinatie van huisvesting, begeleiding en commerciële exploitatie wel kostendekkend kan zijn. De relatief dure begeleiding en huisvesting van de aanwezige jongeren is hier bedrijfsmatig ingebed in een groter geheel.

In Frankrijk zijn ongeveer 20 procent van de totale exploitatiekosten afkomstig van overheidssubsidies. De overige kosten worden gedekt uit de huuropbrengsten en de opbrengsten van de voorzieningen. Bij Britse Foyers was het tot voor kort geen probleem om overheidssubsidie te verkrijgen voor het gebouw, maar dit is lastiger geworden door de groei van het aantal nieuwe Foyers dat op dezelfde gelijkblijvende beschikbare middelen een beroep doet. De exploitatie is kostendekkend, maar problematisch. Soms worden de Foyerinkomsten hier aangevuld met opbrengsten uit nevenactiviteiten, zoals het aanbieden van de educatieve programma's aan derden of commerciële verhuur van goedkope woningen.

Deze ervaringen tonen aan dat het zeker de moeite waard is om de mogelijkheden van het oprichten en openstellen van Foyervoorzieningen ook in Nederland na te streven. Maar het winstgevend exploiteren van een restaurant, een winkel of een uitzendbureau moet niet worden onderschat. Bij een bezoek aan Londen in 2004 blijkt tot twee keer toe dat de volgens de Foyer Federation en de websites recent geopende Foyer-restaurants hun deuren hebben moeten sluiten.

Een goede exitstrategie achter de hand is wenselijk voor het geval een structureel onrenderende Foyer niet meer op te brengen is door de betrokken partijen. Daarvoor moet een scenario met een mogelijk

tweede leven als studentenhuysvesting of commerciële verhuur worden uitgewerkt. Maar ook binnen een bestaande Foyerstructuur zijn er mogelijkheden voor het vinden van nieuwe doelgroepen of nieuwe voorzieningen. Een voorbeeld is het oprichten van een budgethotel voor jongeren binnen een Foyer, zoals in Londen en Parijs.

III Nieuwbouw of bestaande bouw

Door de financieringsproblemen bij de nieuwbouw Foyer in Bos en Lommer is de animo voor meer Nederlandse nieuwbouw vooralsnog niet groot. De nieuwbouwfoyer in Hoofddorp is uitgevoerd als een rechttoe rechtaan blok appartementen zonder enige extra voorziening. Andere argumenten die worden genoemd is dat nieuwbouw langer duurt dan herbestemming van een bestaand pand en dat de exploitatie duurder is. Een Foyer kan ook een oplossing bieden in geval van (dreigende) leegstand of achteruitgang van een complex, zoals het geval is bij de herbestemming van flats uit de jaren vijftig in Dordrecht of een impuls zijn voor de (her)ontwikkeling van een buurt, zoals in Britse binnensteden. Dit geeft weer extra financiële mogelijkheden. In het Verenigd Koninkrijk en in Frankrijk is door de lokale financieringsstructuur meer mogelijk en worden veel nieuwbouw Foyers gebouwd.

IV Huurprijzen

In de Nederlandse situatie, waarin een portieketage-woning wordt omgebouwd tot Foyer, zouden de huren per kamer 250 tot 375 euro inclusief gas, water en licht (prijspeil 2004) moeten bedragen op basis van exploitatieberekeningen en de puntentelling voor onzelfstandig wonen. In Vlissingen beginnen de huurprijzen bij 200 euro voor de kleinste kamers van circa 12 m² (prijspeil 2004). In het Werkhotel in Leiden is sprake van zelfstandige woningen en bedraagt huurprijs 325 à 425 euro, na aftrek van de huursubsidie. De individuele huursubsidie heeft een ondergrens van 192 euro kale huur (prijspeil 2004). Voor de meeste jongeren is dit te hoog en het is daarmee een belangrijke reden waarom weinig 'gewone' jongeren kiezen om in een Foyer te gaan wonen. Dit wordt nog versterkt doordat voor bijzondere groepen extra subsidiemogelijkheden zijn, met als belangrijkste voorbeeld de gelden uit Dirsksion! voor Antilliaanse jongeren.

Bij de instroom in een Foyer moet de jongere aantonen een dagbesteding te hebben en zijn huur te kunnen (laten) betalen. Een jongere zonder werk, die is gemotiveerd om in een Foyer te wonen, realiseert dit door een uitzendbaantje aan te nemen. Het komt regelmatig voor dat het deze jongere daarna niet lukt om deze baan te houden en dan ontstaan de huurbetalingsproblemen alsnog. Al met al is het moeilijk een voor de jongeren haalbare huur te

realiseren. In de praktijk is dan ook vaak sprake van schuldenproblematiek bij Foyerbewoners.

5.2.4 Sociaal beheer

Het sociaal beheer vormt het hart van het beheer van een Foyer. Hieronder volgen een drietal aspecten die te maken hebben met wonen en woonomgeving. Alle aspecten van begeleiding blijven hier buiten beschouwing.

I Relatie met de buurt

Een kritische succesfactor is het maatschappelijk draagvlak. Door het betrekken van de buurt bij de plannen en bij de Foyer als deze eenmaal draait kan veel weerstand worden weggenomen. Een goede informatievoorziening vanaf het begin en het openstellen en delen van voorzieningen kunnen hier veel aan bijdragen. Goede voorbeelden zijn voorlichtingsbijeenkomsten, het organiseren van bezoeken van Foyerbewoners en bewoners van verzorgingshuizen in de buurt over en weer 'zoals in de Foyer Crabbehof in Dordrecht', openstellen van Foyer faciliteiten en het aanbieden van cursussen, zoals in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.

De combinatie van de permanente aanwezigheid van medewerkers in de huismeesterpost en het wijkpunt en de verhoogde politiecontrole in de Foyer Crabbehof in Dordrecht hebben ertoe geleid dat de overlast van drugsdealers en hangjongeren sterk is afgenomen, tot genoegen van de buurt.

II Huisregels

Onderdeel van het 'contract' tussen de Foyer en de jongere zijn het naleven van de huisregels. Daarin wordt geregeld wat mag en wat niet als het gaat om lawaai, overlast, alcohol- en drugsgebruik (zeer belangrijk punt, met uiteenlopende regels per Foyer), huisdieren (nergens toegestaan), bezoek, samenwonen, schoonhouden, en de sancties die staan op het overtreden van deze regels. Problemen met medebewoners worden zoveel mogelijk in overleg en onder begeleiding opgelost.

III Doorstroom

Goede uitstroommogelijkheden zijn ook noodzakelijk om te voorkomen dat de Foyer verstopt raakt, het wachten op een plaatsing te lang duurt, en de beheerder niet meer kan sturen op de gewenste magic mix. Dit geldt niet alleen voor de jongere die met succes zijn traject heeft afgerond, ook voor degenen die moeten vertrekken omdat zij zich niet houden aan hun contract, in een crisis belanden en meer hulp nodig hebben, of zwanger raken. Na afronding van een traject in de Foyer is een vorm van nazorg gewenst om te voorkomen dat de in de Foyer opgebouwde resultaten onnodig verloren gaan.

5.2.5 Conclusie programma van eisen beheer

- De aspecten van het beheer moeten vanaf de initiatieffase goed worden geborgd. Alle belangrijke partijen moeten vanaf het begin betrokken zijn en duidelijke afspraken maken over ontwikkeling **en** beheer.
- Voor een goede voortgang, het afspreken van de taakverdeling, het aangaan van langlopende financiële verplichtingen en het oplossen van problemen is het wenselijk één Foyer-organisatie op te richten. De stichtingsvorm wordt hiervoor het meest gebruikt.
- Bij de combinatie van welzijnsbestemming en commerciële exploitatie zijn twee rechtspersonen verplicht.
- Bij de oprichting van een Foyer is (bijna) altijd sprake van wijziging van het bestemmingsplan. De hoofdbestemming van de Foyer heeft gevolgen voor de bouwkundige inrichting.
- Bij de combinatie van een zorgovereenkomst en een huurovereenkomst is één van beide leidend. De keuze heeft verstrekende gevolgen voor huurbescherming, huursubsidie en exploitatie.
- Voor een Foyer zijn ruime mogelijkheden voor de subsidiëring van de ontwikkeling. De exploitatie berust op herallocatie van 'gewone' middelen. In Nederland is het (nog) niet gelukt om een sluitende exploitatie te realiseren. In het buitenland en in de SSF in Dordrecht is een sluitende exploitatie wel mogelijk door de combinatie met commerciële activiteiten.
- De huurprijzen voor de bewoners zijn hoog, ook met huursubsidie. Dit leidt tot betalingsproblemen en het belemmert de instroom van 'gewone' jongeren.
- Een goede relatie met de buurt is van belang voor het succes van een Foyer en wordt bereikt door een goede informatieverschaffing en bewuste acties naar de buurt toe.

5.3 Synthese (vraag 6)

De combinatie van de bovengenoemde aspecten van doelgroepen, functionele analyse en programma van eisen overziend geven in combinatie de randvoorwaarden waaronder het Foyerconcept toepasbaar is.

Bewonersgroep

Tegengaan van eenzijdige instroom en dominantie van 'moeilijke' groepen
Het bereiken van de gewenste jongeren doelgroep lukt alleen als er vanaf het begin consequent op wordt gestuurd. Is een groep eenmaal eenzijdig samengesteld dan kan dat niet meer worden teruggedraaid. Antilliaanse jongeren en andere categoria-

le doelgroepen zijn ruim vertegenwoordigd in het hulpcircuit, brengen ontwikkel- en exploitatiesubsidies mee, en vormen zodoende de meerderheid bij de instroom. Is een groep eenmaal gevormd, dan komen geen 'gewone' jongeren, gewenst als rolmodel, meer binnen. Dit wordt nog versterkt doordat een Foyer vaak te duur is voor de ongesubsidieerde jongeren.

Bewonersgroep

Rekening houden met Antilliaanse en andere categoriale groepen

Allochtone jongeren hebben enerzijds weinig specifieke vragen als het gaat om de bouwkundige aspecten van wonen en voorzieningen, maar er wordt anderzijds ook geen aandacht aan besteed. De beschikbaarheid van ruime mogelijkheden, zowel binnen als buiten, voor groepsactiviteiten zonder direct overlast voor anderen te veroorzaken, is gewenst. Accommoderen van speciale groepen zoals gehandicapten, jongeren met een psychiatrische achtergrond en tienermoeders vraagt speciale voorzieningen.

Bewonersgroep/bouwkundig

Variatie in woon- en voorzieningenaanbod gewenst
Voor realisatie van de Foyerdoelstellingen (groeien naar zelfstandigheid, onder meer door een wooncarrière binnen de Foyer) en voor het sturen op de gewenste groepssamenstelling is flexibiliteit en variatie in de aangeboden woonruimten gewenst. In de praktijk kan dit alleen worden gerealiseerd in grote complexen, of bij nieuwbouw. De financiële afwegingen met betrekking tot het aanbod van woon- en andere voorzieningen en de mogelijkheden voor leegstand en doorstroom bepalen zo ook de bewonerssamenstelling.

Bewonersgroep/bouwkundig

Doorstroom

Doorstroom zowel binnen een Foyer als naar buiten is noodzakelijk om te sturen op de groepssamenstelling, realiseren van de beoogde ontwikkelingsdoelstellingen voor de jongeren en beheersing van leegstand. Daarvoor moet andere woonruimte buiten de Foyer of beschikbaar of anderszins te bereiken zijn.

Bouwkundig

Locatiekeuze

De locatie is een bepalende factor om de beoogde jongeren te trekken. Een onaantrekkelijke locatie kan leiden tot leegstand of tot concessies aan de samenstelling van de beoogde jongerengroep. Als de gemeente of een buurt de locatie niet geschikt vindt kan het lang duren voordat de besluitvorming rond is of het bestemmingsplan gewijzigd is. Als de locatie zich niet leent voor voorzieningen leidt dit

Jongerenfoyer, Hoofddorp

Financieel

Huurprijzen

De huurprijzen bij 'gewone' exploitatie zijn hoog voor de beoogde jongerendoelgroep. Dit houdt de ongesubsidieerde jongeren weg en kan leiden tot schulden bij de Foyerbewoners. Voor individuele huursubsidie is een zelfstandige woonruimte noodzakelijk. Dit doet af aan het beoogde doel van leren samen te leven verloren, maar lijkt een noodzakelijke concessie. De juiste combinatie van zorgcontract en huurcontract is hierbij ook van belang.

tot exploitatieproblemen. Anderzijds kan een Foyer ook worden ingezet als middel om een buurt op te waarderen, maar daarvan zijn in Nederland nog geen sprekende voorbeelden gerealiseerd.

Bouwkundig

Bestaand gebouw of nieuwbouw

In Nederland leidt het gemak van de beschikbaarheid van een bestaand pand of complex snel tot een keuze voor een minder geschikte locatie. In een bestaand (woon)complex leidt het uitplaatsen van of samenwonen met de oorspronkelijke bewoners vaak tot procedures, vertragingen en 'gedoe'. Ook is het moeilijk de gewenste flexibiliteit en variatie te realiseren. Nieuwbouw biedt de gelegenheid tot maatwerk. In Frankrijk en in Groot-Brittannië kiest men bij voorkeur ook voor nieuwbouw.

Organisatie

Eén organisatie

Een gemeenschappelijk organisatie kan de besluitvorming en de uitvoering versnellen. De oprichting dwingt de betrokken partijen om vooraf afspraken te maken over taakverdeling, verantwoordelijkheden, risico's, financiering, bewonerssamenstelling en toelatingsbeleid, en voorkomt daarmee problemen later in het beheer.

Financieel

Ontwikkeling en exploitatie

In Nederland is financieel relatief veel mogelijk in de ontwikkelingsfase en in de eerste drie jaar van van een Foyer. Als een Foyer langer bestaat is exploitatie enkel uit herallocatie van bestaande middelen (nog) niet haalbaar. Daarop moet worden geanticipeerd bij de start. De oplossing voor een gezonde exploitatie lijkt te liggen in de combinatie van huisvesting en zorg met commerciële opbrengsten van voorzieningen. Daarom moeten deze voorzieningen al vanaf het begin worden ingebouwd. Een Foyer zonder voorzieningen biedt weinig meerwaarde boven het bestaande begeleid wonen, maar dan op een grotere schaal.

SSF, Dordrecht

6 Casus Foyer Crabbehof (vraag 6)

Iedere Foyer is uniek, maar de Foyer Crabbehof in Dordrecht springt eruit als een bijzonder project. De ambities, wat betreft de omvang, de breedte van de magic mix en het geplande aanbod van soorten begeleiding en voorzieningen op de Foyer, gaan verder dan die van de andere Nederlandse Foyers. Deze veelzijdigheid maakt de Foyer Crabbehof tot een geschikte casus om veel bouwkundige en beheeraspecten van de 'optimale' Foyer, zoals benoemd in hoofdstuk V te illustreren en uit te diepen. Per aspect komen de beginsituatie en de ambities, en de bereikte resultaten van begin 2006 aan de orde. Met de wijsheid van achteraf zijn uit deze positieve en negatieve ervaringen leerpunten aan te geven voor het ontwikkelen en beheren van Foyers.

De informatie in dit hoofdstuk is voor een groot deel verworven in de periode 2002-2004 in het kader van de werkzaamheden voor het doorlichten van het Antillianenbeleid in Dordrecht en het opstellen van het beheerplan van de Foyer in opdracht van Woondrecht en de gemeente Dordrecht. Begin 2003 zijn interviews gehouden met contactpersonen van alle betrokken partijen als voorbereiding van het opstellen van de Intentieverklaring, waarbij ook uitgebreid is ingegaan op de aspecten van beheer. Zie bijlage 1. Verder is gebruik gemaakt van vergaderstukken, beleidsnota's, berekeningen en opgestelde (deel)plannen, en de vele ideeën die in de loop van het project op schrift zijn gezet en al dan niet verder uitgewerkt. Gegevens over het verdere verloop van de Foyer zijn afkomstig van tussentijdse gesprekken met de belangrijkste betrokken partijen en uit evaluaties. (SEV, 2004; DOCA, 2005)

6.1 Omvang en bewonersgroep

I Omvang

Beginsituatie

De eerste ideeën over de oprichting van een Foyer in Dordrecht zijn van 1999. De belangrijkste motivatie ligt in de wens de toename van problemen van en met jongeren in de stad op te kunnen lossen. Vooral de wijken Crispijn en Crabbehof gelden als een uitgesproken moeilijke wijk, met geweld, drugs en overlast, waarbij de Antilliaanse jongeren in hoge mate vertegenwoordigd zijn. Corporatie Woondrecht is de grootste woningbeheerder in deze wijken, en tegelijkertijd één van de voortrekkers voor de invoering van het Foyerconcept in Nederland.

In de in 1999 vastgestelde *Stadsvisie Dordrecht* 2010 heeft de gemeente Dordrecht zijn sociale doelstellingen in het kader van het Grote Steden Beleid verwoord en daarin de ambities vastgelegd. Dordrecht wil "meer jongeren in de stad. Zij brengen dynamiek." Daar horen een voldoende en op maat gesneden aanbod van trajecten en woningen voor jongeren bij. De jeugd moet zich veiliger gaan voelen. Het aantal leerlingen dat zonder startkwalificatie de school verlaat moet tot 2010 halveren. Ook moet de leefbaarheid in de stad en specifiek in de aandachtgebieden verbeteren. De volgende doelstellingen over sociaal lokaal beleid staan geformuleerd in de Stadsvisie:

- 'De eerste doelstelling... is de zorg voor een adequate sociale basisinfrastructuur, voor ont-plooiing, ontmoeting, ontspanning en opvang.'...
- 'De tweede opgave... is het scheppen van voor-waarden die het opgroeien tot zelfredzame burgers ondersteunt.'...
- 'De derde doelstelling is om dié zorg te bieden voor kwetsbare en risicogroepen die minimaal nodig is en voor zolang het echt nodig is.'...
- 'Verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid van de leefomgeving.'...
- 'Verminderen van de jeugdcriminaliteit.'...
- 'Vergroten deelname en afronding van trajecten voor Nederlandse taal door oudkomers.'...
- 'Verminderen en tegengaan voortijdige school-verlaters.'...
- 'Bevorderen sluitende structuur 24-uurs opvang.'...
- 'Vergroten van de deelname in de vrijetijdsbeste-ding.'

(Vellinga, 2003)

Na een incident met dodelijke afloop onder de Antilliaanse jongeren is in hetzelfde jaar 1999 het gemeentelijk Antillianenprogramma van start gegaan, met circa 30 projecten op het gebied van inburgering, wonen, educatie, werkvoorziening en veiligheid. Waar mogelijk streeft men naar een ketenbenadering, waarin meerdere instanties samenwerken. Een goed voorbeeld van het eerste uur is een samenwerkingsproject van Woondrecht, Da Vincicollege (ROC) en DWO (Dienst Welzijn & Onderwijs) dat een combinatie van huisvesting, scholing en begeleiding biedt aan een groep tiener-moeders. Dordrecht is in aandeel Antillanen op de totale bevolking de tweede gemeente in Nederland en daarom één van de zeven Antillianengemeenten. Dordrecht heeft daardoor 3.700.000 gulden (in 1999-2002) ontvangen voor deze projecten uit de

Crabbefhof, Dordrecht

zogenaamde Koninkrijks gelden, waaruit ook Direkshon! is gefinancierd (zie bijlage 4)

Vanuit combinatie van de gemeentelijke ambities, het Antillianenprogramma, de financiële mogelijkheden vanuit het Antillianenprogramma en Direkshon!, en het ruime woningbezit van Woondrecht is het plan voor de Foyer Crabbefhof met veel elan gelanceerd. Vanwege de ambitieuze doelstellingen op gemeentelijk niveau en de omvang van de problemen, die mede door de komst van de Foyer moesten worden opgelost, werd door Woondrecht een Foyer met 600 plaatsen voorgesteld. In eerste instantie had de gemeente de nodige aarzelingen over de haalbaarheid van het project, vanuit oogpunt van draagvlak in de buurt en in de stad, beheersbaarheid, en financiering. Na het aantreden van een nieuw college van B&W en de toezegging van financiële bijdragen van meerdere instanties kwamen de gedachtevorming en de besluitvorming in de versnelling. B&W heeft in februari 2002 besloten een proef van één portiek met 23 Foyerwoningen goed te keuren en een Masterplan te laten opstellen om op basis hiervan in begin 2003 verder te besluiten. In februari 2003 heeft het B&W het Masterplan vastgesteld en besloten dat de Foyer in de periode 2003-2005 mag groeien tot maximaal 200 bewoners, en dat na evaluatie moet worden besloten over de verdere groei van de Foyer. De plannen voor het ombouwen van de

bestaande flats tot Foyer gaan uit van de mogelijkheid uiteindelijk 600 jongeren te huisvesten.

2006

In de Crabbefhof zijn 10 portieken aangewezen om te worden omgebouwd tot in totaal 240 Foyerwoningen. Nadat zes portieken waren omgebouwd tot 131 Foyerwoningen is daarmee gestopt. Twee van de zes portieken (circa 30 Foyerwoningen) staan leeg. Daarnaast zijn 19 flats in gebruik bij tienermoeders, met hun kinderen. Het is niet gelukt niet om de in totaal 150 beschikbare plaatsen te vullen, ondanks gerichte wervingsacties.

II Bewonerssamenstelling

Beginsituatie

De doelgroep bestaat uit Dordtse jongeren van 18 tot 25 jaar. Uitgangspunt is een magic mix waarvan maximaal 50 procent van de jongeren enigerlei vorm van begeleiding behoeft en de andere 50 procent bestaat uit studerende en werkende jongeren voor wie het moeilijk is om betaalbare huisvesting in de stad te vinden. De jongeren voor wie de Foyer naast huisvesting een persoonlijk ontwikkeltraject moet bieden zijn afkomstig uit de volgende doelgroepen:

- alleenstaande minderjarige asielzoekers (Ama's),
- Antilliaanse jongeren, waaronder tienermoeders. Zij worden begeleid door Direkshon!,
- Marokkaanse jongeren,
- jongeren die vanuit een uitkering weer gaan werken,
- jongeren die worden begeleid vanuit Jeugdzorg,
- jongeren met een handicap,
- jongeren die worden begeleid door de Reclassering.

In de magic mix mag niet één groep domineren. Van de circa 100 plaatsen met begeleiding zijn bij voorbaat 60 bestemd voor Antilliaanse jongeren. Ook van de 100 plaatsen zonder begeleiding zal in ieder geval een aantal door Antilliaanse jongeren worden bezet, die kunnen blijven wonen als de periode met begeleiding succesvol is afgerond.

2006

De overgrote meerderheid van de circa 120 jongeren zijn jongeren met begeleiding. Het lukt niet om studerende en werkende jongeren aan te trekken. De gemeente Dordrecht heeft daarom de eis dat de Foyer alleen bestemd is voor Dordtse jongeren losgelaten. Een marketingcampagne in 2005 in Dordrecht en de studentensteden Rotterdam en Breda heeft een minimaal effect gehad.

Er wonen 72 Antilliaanse jongeren. Bijna alle tienermoeders zijn Antilliaans. De driejarige financiering vanuit Direkshon! van de meidenfoyer op de

Minnaertweg is in november 2005 afgelopen en de Antilliaanse bewoners zijn overgeplaatst naar de Crabbehof. In 2007 eindigt de financiering voor 60 jongeren vanuit Direkshon! in Foyer Crabbehof. In de gemeenteraad ligt het voorstel om vanuit gemeentelijk middelen geld voor de continuering van de begeleiding van 40 Antilliaanse jongeren in de Foyer beschikbaar te stellen. Een voorlopige (nog niet openbare) evaluatie van Direkshon! geeft aan dat meer dan 50 procent van de Antilliaanse jongeren bij het vertrek uit de Foyer meetbaar positief resultaat heeft geboekt.

6.2 Wonen en werken op de Foyer, de bouwkundige aspecten

I Locatie

Beginsituatie

De Crabbehof geldt als een kwetsbare wijk waar de leefbaarheid onder druk staat. Het opleidingsniveau en het inkomensniveau zijn lager en de werkloosheid is hoger dan het Dordtse gemiddelde. Het aandeel bewoners van niet-Nederlandse herkomst en de verhuismobiliteit zijn relatief hoog. Men verwacht een verdere toename van het aandeel allochtone bewoners, wat bij de aanwezige oudere bewoners aanleiding is tot ongerustheid.

De wijk is gebouwd in het begin van de jaren zestig. De woningvoorraad van circa 4000 woningen bestaat voor meer dan 90 procent uit meergezinswoningen. De wijk is vooral populair onder jonge starters vanwege het goedkope woningaanbod en het groene karakter. Crabbehof heeft daardoor relatief veel 20-30 jarigen in verhouding met de rest van Dordrecht. Het percentage éénpersoonshuishoudens ligt op 46 procent, boven het Dordtse gemiddelde van 31 procent. Over het ontwikkelen van een visie op de wijk waren de gemeente, de corporaties met bezit en andere belanghebbenden in gesprek.

De Foyer is gerealiseerd in blokken flats in de Colijnstraat met uitloop naar de Frank van der Goesstraat en de W.H. Vliegenstraat. De Colijnstraat heeft een slechte reputatie als verzamelpunt van (veelal Antilliaanse) hangjongeren en wordt daarom wel de "Cokelijnstraat" genoemd. De slechte reputatie van de buurt en de locatie Colijnstraat leiden in eerste instantie tot felle commentaren uit de buurt om juist hier een Foyer met honderden jongeren te vestigen.

Als het gaat om openbare voor iedereen toegankelijke voorzieningen zijn in de Crabbehof en directe omgeving al de nodige voorzieningen aanwezig, zoals kinderopvang, een bibliotheek, een winkelcentrum en sportfaciliteiten. Voorzieningen specifiek voor jongeren op het gebied van sport en spel ontbreken. Het Masterplan stelt dat bij een foyer van

200 jongeren de capaciteit hiervan voldoende is om ook deze jongeren te bedienen. Voor de jongeren in de leeftijd van de Foyer bewoners zijn er twee PABO-afdelingen, een school voor Voortgezet Speciaal Onderwijs, een beroepsopleiding voor loodgieters en een dependance van het Da Vinci College voor volwassenenonderwijs. Aan de rand van de wijk ligt het Leerpark van het Da Vinci College. In Dordrecht is verder geen hoger onderwijs. De Foyer ligt op ruime afstand van het centrum, het NS-station Dordrecht-Zuid is op loopafstand. (Vellinga, 2003)

Vanaf het allereerste begin is voor de initiatiefnemers de locatie en de keus voor het verbouwen van bestaande portiekwoningen geen enkel punt van discussie. Alle woningen in de Colijnstraat, de Frank van der Goesstraat en het merendeel van de woningen in de W.H. Vliegenstraat zijn eigendom van Woondrecht. Het is daardoor mogelijk om zittende bewoners een alternatieve woning in de buurt aan te bieden en om de ombouw van de portieken tot Foyer stapsgewijs te realiseren. Al het eigendom in één hand en de vele ruimte tussen de flatgebouwen geeft de nodige flexibiliteit bij het verder invullen van de plannen. Een stapsgewijze realisatie is tactisch de beste weg vanwege de weerstand vanuit de politiek en de buurt, en vanwege de vele onzekerheden die in het begin moeten worden opgelost. Nieuwbouw is nooit een optie geweest, ook vanwege de kosten.

De keuze is om de portieken met Foyer woningen en de flats voor tienermoeders niet te concentreren, maar af te wisselen met portieken met gewone bewoners, om geen 'jongerengetto' te creëren.

2006

De politie is vanaf het allereerste gericht opgetreden op de kruising Colijnstraat. In combinatie met de sociale controle door de aanwezigheid van het Wijkpunt van de Sociale Dienst, het Meetingpoint en de andere kantoorvoorzieningen heeft dit ertoe geleid dat de overlast fors is afgenomen, wat de antistemming in de buurt heeft doen omslaan. Doordat slecht een vijfde deel van de oorspronkelijk beoogde Foyer-portieken is gerealiseerd en ook de Foyer-voorzieningen nog grotendeels ontbreken is het aangezicht van de bouwblokken niet anders dan in de beginsituatie. De Foyerlocatie heeft geen eigen 'gezicht'.

II Gebouwen, ruimten

Beginsituatie

In 1988/89 zijn de woningen grondig gerenoveerd. De woningen verkeren bouwkundig in goede staat, maar van veel woningen is de inrichting verouderd, met oude keukens, alleen een gaskachel in de woonkamer en houten inbouwkasten die tevens dienst doen als scheidingswanden. Het voor de

Foyer bestemde portiek-etage complex bestaat uit 368 woningen, zowel 2-, 3- als 4-kamerwoningen. Het woonoppervlakte van deze woningen bedraagt respectievelijk 55 m², 53 m² en 62 m². De portiek-flats bestaan uit acht woningen, verdeeld over vier woonlagen. Onder elk flatgebouw bevinden zich de bergingen van de bovengelegen woningen. De portiekwoningen hebben een balkon aan de achterzijde van het flatgebouw. Bij sommige woningen is aan de voorzijde het balkon bij de slaapkamer gevoegd waardoor er een ruimere slaapkamer is gecreëerd. Bij andere woningen is het balkon overdekt, waardoor er een serre is ontstaan waarvan de ramen over de hele breedte opengezet kunnen worden.

2006

De bestaande portiekwoningen zijn omgebouwd of samengevoegd tot eenheden voor bewoning door twee, drie, vijf of zes jongeren. Iedere jongere heeft een eigen kamer en deelt een keuken, een badkamer, een gemeenschappelijke woonkamer en in het geval van de vijfkamereenheid een extra kamer voor logés of computeren. De eigen kamers variëren in maat tussen de 11,2 m² en 24,6 m², in de twee-kamerwoning. In de eerst opgeleverde tweekamerwoningen bleek de gemeenschappelijke kamer niet te worden gebruikt, daarom ontbreekt deze woonkamer in de nieuwste tweekamerwoningen en zijn de twee kamers ruimer. De vraag naar wonen op 2- en 3- persoonseenheden is groter dan de vraag naar 5- en 6- persoonseenheden, het aanbod is daarop aangepast.

III Speciale groepen

Beginsituatie

Beoogde bijzondere groepen bij de start van de Foyer zijn Antillianen, tienermoeders en gehandicapten.

2006

Voor de Antillianen zijn geen bijzondere bouwkundige maatregelen genomen. Wel wordt er in de portieken en in de wooneenheden naar gestreefd om de concentratie Antillianen bij elkaar zo laag mogelijk te houden. De reden ligt niet in de invulling van de magic mix, maar in de geluidsoverlast die in de praktijk vaak voorkomt. De tienermoeders hebben met hun kinderen, afhankelijk van het kindertal dat varieert van één tot vier, een gewone 2-, 3-, of 4-kamer portiekwoning. Er zijn nog geen woningen aangepast voor gehandicapten, vanwege de hoge kosten.

IV Aankleding en luxe

Beginsituatie, 2006

De Foyer-kamers en de gedeelde woonkamers en keukens zijn gestoffeerd en ingericht met IKEA-meubilair en keukenapparatuur. Bij het zoeken naar

mogelijkheden om de kosten te drukken is deze inrichting een punt van discussie.

V Begeleiding, administratie en beheer

Beginsituatie, 2006

Vanaf het allereerste begin is begeleiding zichtbaar aanwezig op de Foyer, noodzakelijk naar de bewoners en wenselijk naar de buurt. Daarvoor zijn vier oorspronkelijke flats in de Foyerportieken omgebouwd tot kantoren en spreek- en vergaderkamers. In deze kantoren zijn vaste en tijdelijke werkplekken van de begeleidende instellingen Trivium en Direkshon!, het activiteitencentrum Meetingpoint, het Wijkmanagement van de gemeente, de beheerder van Woondrecht, en het Werkpunt van het CWI.

VI Onderwijs, training, sport, cultuur, groepsactiviteiten

Beginsituatie

Vanaf het begin is het doel om speciaal voor Foyerbewoners eigen voorzieningen te realiseren, zoals een gemeenschappelijke activiteitenruimte, een wasserette, internetvoorzieningen en een kinderopvang, die eventueel ook voor de omwonenden open kunnen worden gesteld. Woondrecht heeft onderzoek laten uitvoeren naar de benodigde ruimtes voor deze activiteiten, inclusief de ruimten voor begeleiding en administratie bij een bezetting van 600 jongeren en komt daarbij op ruim 900 m², beduidend meer dan het bestemmingsplan toelaat. (Wijnberg, 2003)

2006

Door de gefaseerde groei van de Foyer tot het nu behaalde maximum van circa 120 jongeren en de problemen met de financiële exploitatie zijn nog geen voorzieningen voor de bewoners gerealiseerd, behalve de inrichting van een kleine gemeenschappelijke ruimte in één van de flats. Om de Foyer aantrekkelijker te maken en nieuwe bewoners te trekken is daarom besloten in september 2006 te beginnen met de nieuwbouw van een ontvangst-annex activiteitenruimte van 50 m² en een internet-café van 54 m². Deze ruimten worden aan de hoek van een van de flats gebouwd. In de plint van de hoekflat komt een wasserette, in de bovenliggende flat een extra kantoor met gespreksruimtes. Als oplossing voor de nu leegstaande Foyerportieken zal in 2007 een Hostel (budgethotel) worden geopend. De te bouwen voorzieningen kunnen dan tevens dienst doen als receptie en als eetcafé annex ontbijtruimte.

VII Kinderopvang

2006

Voor een kinderopvang is geen vergunning verleend, vanwege de ruime aanwezigheid van bestaande kinderopvang in de directe omgeving. Er

is een speelkamer voor de kleine kinderen ingericht, waar de moeders hun kinderen kunnen achterlaten, op voorwaarde dat zij zelf een oppas hebben geregeld.

VIII Buitenruimten

Beginsituatie, 2006

De ruime opzet van de flatblokken biedt volop gelegenheid voor uitloop op straat. Vanaf het begin heeft de politiecontrole en de aanwezigheid van de Foyermedewerkers hier de nodige aandacht voor gehad. Het vele groen tussen de woonblokken biedt ruime mogelijkheden om sport- en of spelgelegenheden aan te leggen. Dit is niet gebeurd, omdat de betrokken partijen het niet eens konden worden over de bestemming en de inrichting van de openbare ruimte en de verdeling van de kosten. Om de impasse te doorbreken is besloten dat de gemeente hier verder alleen voor verantwoordelijk is. Aan een voorstel voor een kleine sportvoorziening in de buitenruimte wordt nu gewerkt.

IX Veiligheid

Beginsituatie, 2006

Omdat de Foyer bestaat uit wooneenheden van 2 tot 6 kamers in gesloten portieken is het niet nodig

om speciale bouwkundige veiligheidsmaatregelen te nemen.

6.3 Het beheren van de Foyer

I Organisatie

Beginsituatie

De Foyer begon als een project binnen het gemeentelijke Antillianenprogramma, waarin circa 20 organisaties samenkomen die binnen de gemeente Dordrecht activiteiten met en voor Antillianen organiseren. Vanwege de specifieke woonsituatie van Antilliaanse jongeren is huisvesting een belangrijk onderdeel van dit programma. Corporatie Woondrecht, ook deelnemer aan het Antillianenprogramma, heeft vanaf het begin een grote rol als de initiatiefnemer en eigenaar van de betrokken woningen. In 2002 is de doelstelling verbreed en neemt de gemeente een groter aandeel in de ontwikkeling. Vanaf dat moment werken een projectleider van de gemeente en een projectleider van Woondrecht naast elkaar. Om de beoogde ambities te realiseren zijn zoveel mogelijk partijen die een bijdragen kunnen leveren uitgenodigd om mee te denken en mee te doen.

Betrokken partijen in de initiatieffase.

Instelling	Verantwoordelijkheid	Bijdrage	(Beoogde) rol in de Foyer
Gemeente College B&W		Besluitvorming, planvorming	
Gemeente Wijk MT Midden		planvorming procesbegeleiding	
Woondrecht	Woningcorporatie	Eigenaar/verhuurder van de woningen, projectleiding	Verhuurder Beheer
Da Vinci College	Regionaal Opleidingen Centrum	Beroepsonderwijs, volwasseneneducatie	Voorzieningen
Dordtse Welzijns Organisatie	Opbouwwerk		Voorzieningen op wijkniveau
Sociale Dienst		o.a. Wijkpunt Crabbehof	Voorzieningen
Sociale Dienst, Bureau Triple A	Uitstroom naar school en werk Antillianen/Arubanen		Plaatsen bewoners Voorzieningen, begeleiding
De Grote Rivieren	Geestelijke Gehandicaptenzorg		Plaatsen bewoners, begeleiding
Regionale Werkgevers, KvK Drechtsteden		Bijdrage leer-werktrajecten	Voorzieningen
Bureau Jeugdzorg Zuid-Holland-Zuid, Trivium	Jeugdhulpverlening Residentiële hulp		Plaatsen bewoners, individuele begeleiding
Bureau Jeugdzorg Zuid-Holland-Zuid, T-team	Jeugdhulpverlening Thuislozenopvang		Plaatsen bewoners, begeleiding
Syndion	Gehandicaptenzorg en -dienstverlening		Plaatsen bewoners, Begeleiding
Politie		Wijkpost Project Veilig op Straat	Beheer, veiligheid
Bres	Inburgering		Voorzieningen, begeleiding
Stichting PAN	Coaching Antilliaanse jongeren		Voorzieningen, begeleiding
New Song (Kerk der Nazareners)	Opvang jongeren		Begeleiding

Crabbehof, Dordecht

Crabbehof, Dordecht

Crabbehof, Dordecht

In maart 2003 komen alle beoogde betrokken organisaties bij elkaar in een startconferentie. Daar worden een Intentieverklaring en een ontwikkelovereenkomst getekend en een stuurgroep

geïnstalleerd. Deelnemers aan de stuurgroep zijn de leidinggevendenden van twaalf organisaties, zoals de Sociale Dienst, Woondrecht en de twee andere Dordtse corporaties, de politie, DWO, Da Vinci, Trivium en de Grote Rivieren. De wethouder is voorzitter. Daaronder is partneroverleg van de vijf projectleiders en vertegenwoordigers van de gemeente, Woondrecht, Trivium, de Sociale Dienst en de Grote Rivieren, en op uitvoeringsniveau het 'broodjesoverleg' van de betrokken medewerkers.

Er is geen huurdersvereniging of bewonersorganisatie structureel betrokken. De bewoners van de buurt Crabbehof zijn alleen betrokken bij de planvorming door het organiseren van een aantal voorlichtingsbijeenkomsten en zogenaamde 'portiekgesprekken'.

2006

De stuurgroep, het partneroverleg en het broodjesoverleg bestaan nog steeds in de oorspronkelijke samenstelling. Het ligt al een tijd in de bedoeling om de stuurgroep terug te brengen tot een kleinere regiegroep, maar dit is nog niet geëffectueerd. Vanaf de start van de Foyer is gesproken over het oprichten van een Foyerorganisatie in de vorm van een stichting, met als doel de besluitvorming te versnellen, effectiever te beheren en risico's te spreiden. Nu de Foyer een tijd draait bestaat deze behoefte bij de medewerkers nog steeds, maar vanwege de tekorten in de exploitatie is dit niet te realiseren. De dubbele projectleiding vanuit de gemeente en vanuit Woondrecht is voortgezet.

II Wet- en regelgeving

Beginsituatie, 2006

Op de gebouwen ligt een woonbestemming. Het aanpassen van de gemeentelijke regelgeving en vergunningverlening op onderdelen liep en loopt achter bij de gewenste Foyersituatie. Een voorbeeld uit de beginperiode is het opleggen van boetes over het onttrekken van woningen voor kantoren, een recent voorbeeld is het niet in staat zijn de huisnummering aan te passen om de bewoners in aanmerking te laten komen voor huursubsidie.

Bij het opstellen van de huur- en begeleidingscontracten werden veel complicaties voorzien, maar dit is in de praktijk zonder problemen verlopen. De huurcontracten zijn leidend, hetgeen ook niet conflicteert met de woonbestemming.

III Financieel beheer, exploitatie

Beginsituatie

De betrokken partijen, met name Woondrecht en de gemeente, hebben intensief fondsen gezocht en verkregen om de Foyer te ontwikkelen. De financiële basis voor de ontwikkeling van de Foyer wordt gevonden in de volgende bijdragen:

- Provincie Zuid-Holland: financiering Masterplan en procesbegeleiding in de initiatieffase.
- Ministerie van Justitie: CRIEM-IVP-Preventie, voor product- en conceptontwikkeling.
- IPSV 2001 en 2002 aan de Gemeente en aan Woondrecht, voor investeringen in de buitenruimte.
- SEV/Direkshon, voor de huisvesting en begeleiding van 60 Antilliaanse jongeren.

In januari 2003 is alleen door Woondrecht in totaal ruim drie miljoen euro aan subsidie aangevraagd en voor een groot deel ook al toegezegd voor het bouwtraject, de beheersstructuur, de kennisoverdracht van de gemeente en de interne organisatie van Woondrecht, bij CRIEM, SEV en IPSV. Daarnaast leveren de betrokken organisaties elk hun eigen bijdrage in geld, expertise en menskracht.

Voorwaarde voor alle te maken afspraken is dat zij uiteindelijk moeten leiden tot een kostendekkende exploitatie in de beheerfase.

2006

De huisvesting moet kostendekkend zijn, de begeleiding in de Foyer wordt in principe gefinancierd uit de budgetten van de verwijzende organisaties. Na besteding van de ontwikkelsubsidies is het niet gelukt om zonder exploitatietekort te draaien. Op de jaarlijkse begroting van 1,2 miljard euro blijft een structureel verlies van 3 à 4 ton. Woondrecht en de gemeente accepteren deze situatie en dragen dit tekort, vanwege het maatschappelijk belang van de Foyer. Bovendien is voorlopig besloten om in 2007 na afloop van de driejaar-periode van financiering door Direkshon! extra middelen vanuit de gemeente in te zetten om de begeleiding van Antilliaanse jongeren voor een gedeelte te continueren. Het plan is om de kosten van de leegstand te bestrijden door de vestiging van een Hostel (lowbudgethotel) in twee Foyerportieken. De bijbehorende personeelskosten denkt men gedeeltelijk te kunnen terugbrengen door het inzetten van leerwerktrajecten door het Da Vinci College.

IV Financieel beheer, huren

2006

De huurprijs voor een Foyer-woning bedraagt 250 euro in een 5- of 6-persoonseenheid, 270 euro in een 3-persoonseenheid en 290 euro in een 2-persoonseenheid (prijspeil 2006), alles inclusief. Het Ministerie van VROM heeft toestemming gegeven voor toekennen van huursubsidie, maar omdat de verkamering (iedere bewoner een eigen huisnummer) nog niet is geregeld, komt alleen de eerst ingeschreven bewoner in aanmerking voor huursubsidie. Het is de intentie van Woondrecht om, als het zover is, de huren evenredig op te trekken. Voor de exploitatie zal dit gunstig uitpakken, voor de huurder geen verschil uitmaken. Zelfstandig wonen geeft

de jongere wel financieel voordeel in ziektekosten-toeslag.

V Sociaal beheer, relatie met de buurt

Beginsituatie, 2006

Vanwege de weerstand is veel aandacht besteed aan communicatie met de buurt. De Foyerbegeleiding organiseert bijvoorbeeld Kerstoptredens in een nabijgelegen bejaardenhuis. De medewerkers van de Foyer ervaren dat de weerstand uit de directe omgeving is afgenomen. De portieken met Foyerwoningen en de portieken met gewone bewoners liggen door elkaar. In een enkel geval is ook sprake van gewone woningen en Foyerwoningen in hetzelfde portiek. Woondrecht organiseert twee keer per jaar portiekgesprekken, of vaker als daar aanleiding toe is. Daar kunnen problemen worden besproken en afspraken over het beperken van overlast worden gemaakt.

VI Sociaal beheer, doorstroom

Beginsituatie, 2006

Het is de bedoeling dat iedere Foyerbewoner na het succesvol doorlopen van zijn traject kan doorstromen naar een eigen woning. Dit is geregeld doordat deze bewoners zich bij Woondrecht kunnen inschrijven als woningzoekende en via het eigen woningtoewijzingsstelsel – op basis van loting – binnen een half jaar een woning krijgen toegewezen. Een probleem hierbij is dat alleen flatwoningen beschikbaar zijn, geen goedkope kamers. Veel van deze jongeren kunnen de bijbehorende standaard huur, ook nog in combinatie met de inrichting, niet opbrengen. Als de jongere nog geen 25 jaar is, kan hij in dat geval blijven wonen als Foyer-bewoner zonder begeleiding, wat beter betaalbaar is. De vlakbij gelegen goedkope koopwoningen in MGE zijn te duur voor de uitstromende jongeren.

6.4 Leerpunten, terugblikken en vooruitzien (vraag 6)

De ervaringen, positief en negatief, van zeven jaar Foyer Crabbehof geven de volgende leerpunten (do's & don't's), die ook voor andere Nederlandse Foyers van nut kunnen zijn.

Bewonersgroep/ bouwkundig

Omvang, locatie

Een omvang van 600 jongeren is niet realistisch in de Nederland. Ook in Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk zijn geen Foyers met meer dan 300 plaatsen. De bezetting van de Foyer blijft, ondanks extra inspanningen, hangen op een maximum van circa 125. Dordrecht is geen studentenstad en heeft geen speciale aantrekkingskracht op jongeren van buiten de stad. Zowel de buurt als de Foyer ont-

Crabbefhof, Dordrecht

breekt het aan een positief imago en uitstraling. De Foyer heeft geen voorzieningen die jongeren zonder begeleidingsvraag kunnen trekken. Een marktonderzoek had dit van te voren kunnen aangeven.

Bewonersgroep

Magic mix

Voor het creëren van een gevarieerde magic mix is meer nodig dan enkel het beschikbaar hebben van woonruimte. De aantrekkingskracht voor jongeren zonder begeleidingsvraag ligt blijkbaar niet in de andere bewoners, maar in de locatie en de voorzieningen.

Bewonersgroep

Bijzondere doelgroepen

Uit de (voorlopige) onderzoeken blijkt het aandeel Foyerbewoners dat met positieve resultaten zijn traject afsluit relatief hoog is vergeleken met elders, ook voor de Antilliaanse jongeren. Waarschijnlijk is dit gerelateerd aan de eerdere ervaringen op dit terrein in de gemeente Dordrecht, over een langere periode en goed ingebed in een structuur waarin kennis wordt overgedragen. (DOCA, 2005) De Foyer kan daarop voortbouwen.

Bouwkundig/ financieel beheer

Ombouwen van bestaande portiekflats

Het herinrichten van bestaande portiekflats tot Foyerwoningen is bouwkundig niet ingrijpend, en kan makkelijk gefaseerd worden uitgevoerd. Een exitstrategie in de vorm van terugbrengen in de

gewone verhuur of zelfs een budgethotel behoort tot de mogelijkheden. Daar staat tegenover dat het aanbod van woonvormen eenzijdig is en niet flexibel kan worden ingespeeld op andere behoeftes, zoals eenpersoonswoningen of voorzieningen.

Bouwkundig/ organisatie/ financieel beheer

Groeimodel, exploitatietekort, ontbreken van voorzieningen

Zonder het vertrouwen, het doorzettingsvermogen en de bereidheid te investeren in een onzekere beginsituatie, was de Foyer waarschijnlijk niet van de grond gekomen. Achteraf was het toch beter geweest om vanaf de initiatieffase een bouwkundig en financieel eindplan te hebben uitgewerkt. Het ontbreken van voorzieningen maakt dat de Foyer geen meerwaarde heeft boven al dan niet begeleid wonen zonder meer. Mede daardoor ontstaat een vicieuze cirkel van weinig jongeren, het ontstaan van exploitatietekorten en geen geld voor het inrichten van voorzieningen.

Organisatie

Groeimodel, geen Foyerorganisatie

De aanlooptijd tussen de eerste ideevorming en de komst van de eerste acht bewoners in een proefportiek bedraagt vier jaar. Na vijf jaar is de Foyer officieel geopend met het ombouwen van het eerste portiek voor 23 bewoners. Na zeven jaar is duidelijk geworden dat het maximum ligt op 125 bewoners. In deze periode zijn vele tientallen medewerkers van de betrokken organisaties in de stuurgroep, de werkgroepen en werkoverleggen intensief met elkaar aan de slag geweest, over de inrichting van de Foyer, over de inhoud van de werkzaamheden, en ook over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden. De inrichting van een Foyerorganisatie onder één projectleider of manager, gebaseerd op een helder ontwikkelings- en eindplan, had dit proces aanmerkelijk kunnen vereenvoudigen. Dit in combinatie met de getoonde vasthoudendheid en flexibiliteit bij het tegenkomen van problemen, had een ideale combinatie gevormd.

Financieel beheer/sociaal beheer

Huurprijzen, doorstroom

In de Foyer Crabbefhof is vanaf het begin rekening gehouden met de noodzaak van het aanbieden van vervolghuisvesting. Door een optimistische inschatting van de financiële draagkracht van de Foyerbewoner, tijdens zijn verblijf en ook na een succesvolle afronding van het begeleidingstraject, zijn de aangeboden woningen niet altijd geschikt. Dit is een serieus afbreukrisico voor de jongere. Betaalbaarheid van de Foyerwoningen en van vervolghuisvesting moet daarom worden meegenomen als aspect van een Foyerplan.

7 Conclusies, discussie, evaluatie, aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn de zes onderzoeksvragen elk voor zich en deels in samenhang aan de orde geweest. In het afrondende deel van deze rapportage worden de bijbehorende conclusies geaggregeerd en bediscussieerd. In de evaluatie wordt ingegaan op de aanpak van het onderzoek, en wat dit voor gevolgen heeft gehad voor het proces en voor het resultaat. Aanbevelingen voor beleid en voor vervolgonderzoek vormen het sluitstuk van deze rapportage.

7.1 Conclusie en discussie

I Terug naar de onderzoeksvragen en probleemstelling

Terugkerend naar de zes onderzoeksvragen en de probleemstelling zijn een aantal conclusies te trekken, van toepassing voor Foyers in Nederland.

Het Foyerconcept in het Verenigd Koninkrijk en in Frankrijk is een succesformule. Bij de realisatie en het beheer van een Foyer komen nog de nodige punten van discussie voor, zoals over bewonerssamenstelling, omvang, inrichting of exploitatie, maar Foyers zijn daar niet meer weg te denken als een belangrijk hulpmiddel tot de oplossing van de huisvestings- en maatschappelijke problemen van jongeren. Ook in Nederland is inmiddels maatschappelijk draagvlak, maar alle inspanningen in de afgelopen zeven jaar hebben nog geen tiental Foyers opgeleverd, met wisselend succes. De ervaringen en daarmee de evaluatiemogelijkheden in Nederland zijn nog beperkt, maar tot nu is het beeld dat de jongeren die begeleiding nodig hebben, voor het merendeel met positieve resultaten uitstromen. Het lukt niet goed om ook de jongeren met enkel een huisvestingsvraag voor het wonen in een Foyer te winnen.

De aandacht van de jongeren en van hun begeleiders gaat in de eerste plaats uit naar de invulling van de begeleiding. Deze jongeren zijn starters op de woningmarkt, en hebben ook niet veel te kiezen. Hun woonwensen zijn niet uitgesproken en in het algemeen bescheiden. De vraag of de jongeren die wel te kiezen hebben in een Foyer willen wonen, en onder welke voorwaarden, wordt nergens systematisch gesteld. Belangrijke criteria voor de jongeren bij het wonen in een Foyer zijn de omvang van de groep waarmee men in een eenheid samenwoont, de locatie en de betaalbaarheid.

De opdrachtgevers maken weinig onderscheid tussen de verschillende jongerendoelgroepen.

Antilliaanse jongeren vormen de grootste groep Foyerbewoners, maar hun woonwensen worden niet apart beschouwd. Voor de direct betrokken organisaties hebben de functionele aspecten niet de eerste aandacht, wel belangrijk zijn die aspecten die zijn afgeleid van beheersbaarheid en exploitatie.

Een ideaaltypisch programma van eisen voor Foyers zou de verschillende wensen en eisen van de beoogde bewoners, de begeleiders en de andere belanghebbenden moeten combineren. Belangrijke keuzen, die leiden tot totaal verschillende typen Foyers, zijn de omvang, de keuze voor herbestemming van een bestaand pand of nieuwbouw, wonen in een groep met gedeelde woonkamer, keuken en sanitair of individueel, en het aanbod aan voorzieningen. De vele onzekerheden bij startende Foyers vragen om flexibiliteit, multifunctionaliteit en variatie in ruimtegebruik. Een exitstrategie in de vorm van een alternatieve bestemming kan het best al in het programma worden meegenomen. Goede doorstroommogelijkheden na afronding van het Foyertraject zijn een gedeeld belang van jongeren, begeleiders en beheerder.

In het elan van de initiatieffase krijgen de effecten in het beheer, die worden veroorzaakt door de keuzen in de initiatieffase vaak weinig aandacht, met name in de situatie van een groeimodel waarin de ontwikkeling van de Foyer al doende en ondersteund door relatief ruime ontwikkelsubsidies wordt ingevuld. De keuze voor de beoogde jongerengroep en de locatie bepalen in belangrijke mate het succes van een Foyer en daarmee de exploitatie. Zo kan een vicieuze cirkel ontstaan van exploitatie tekort, geen geld voor voorzieningen om 'ongesubsidieerde' jongeren aan te trekken en concessies aan de beoogde bewonersgroep.

Iedere Foyer is uniek en daarom gelden de ervaringen in de eerste plaats binnen de context van de unieke projecten. Beschouwing van patronen wat 'goed' of 'fout' gaat, leidt tot de volgende leerpunten:

- Foyers die het 'goed' doen – waar de begeleiding en de bewoners tevreden zijn met de behaalde resultaten, het dagelijkse reilen en zeilen op en rond de Foyer zonder veel problemen verloopt, de exploitatie niet gebukt gaat onder onvoorziene lasten – zijn klein, in schaal en in complexiteit. De jongeren voelen zich prettig in een kleine groep en de begeleiding is intensief.

De voorzieningen zijn beperkt of ontbreken, en de groepssamenstelling is beperkt tot één of twee doelgroepen. Maar het verschil tussen het wonen in een Foyer en begeleid wonen, zoals dit van oudsher wordt ingevuld, is nauwelijks meer aanwezig, behalve in de naamgeving en in financieringsmogelijkheden.

- Bij Foyers die het 'slecht' doen – problemen met de bewonersgroep, financiële problemen, een Foyer die langzaam of niet van de grond komt, of moet sluiten – is altijd sprake van de combinatie van twee of meer van de volgende factoren:
- Belangrijke betrokken partijen haken af, of doen wel mee maar zijn niet echt gecommitteerd, of ontbreken in de initiatieffase en/of de beheerfase.
- De bewonersgroep is eenzijdig en/of erg problematisch.
- De locatie is niet goed gekozen, vanwege een tekort aan beschikbare jongeren of een voor jongeren onaantrekkelijke buurt, met weinig voorzieningen en levendigheid.
- Financieel optimisme over de exploitatie.

Het antwoord op de probleemstelling is dat het Foyer-concept zeker een bijdrage kan leveren aan het oplossen van de problemen van jongeren met een hulpvraag, maar met kanttekeningen. Het ziet ernaar uit dat de meerwaarde van de Nederlandse inspanningen tot nu toe vooral bestaat uit successen in de begeleiding, meer dan in het creëren van een alternatief en aantrekkelijk woon- en leefmilieu voor deze jongeren. In het Foyer-concept bestaat een inherente spanning tussen de wensen van de jongeren en de wensen en eisen van de begeleiders en de externe belanghebbenden waar het gaat om locatie, beheersbaarheid en betaalbaarheid. Voor programma, ontwikkeling en beheer moet op deze punten vooraf duidelijkheid zijn welke keuzen leiden tot welke gevolgen voor alle betrokkenen.

II Discussie

Allochtone jongeren in Nederland hebben een relatief slechtere maatschappelijke positie dan autochtone jongeren en vormen daarmee een belangrijke doelgroep van Foyers. Het merendeel van de bewoners van de Foyers in Nederland is allochtoon, voor een deel het gevolg van de door Direkshon! gesubsidieerde plaatsen voor Antilliaanse jongeren, maar het speelt ook in het Verenigd Koninkrijk en in Frankrijk. Daarom worden in de probleemstelling allochtone, in het bijzonder Antilliaanse jongeren, onderscheiden van jongeren in het algemeen. In het onderzoek bleek, zowel in de literatuur als in de interviews met betrokkenen, maar weinig inzicht of zelfs interesse in de voor deze groep eigen en onderscheidende manier van wonen en bijbehorende woonwensen. Het blijft bij twee algemene ken-

merken, te weten een hoog geluidsniveau en het graag met een grote groep samen komen.

Een belangrijk streven van dit onderzoek is om uit het bronnenmateriaal en de vele ervaringen te komen met resultaten die toepasbaar in de concrete situatie van het ontwikkelen en beheren van een Foyer. Het is niet goed mogelijk gebleken om voor het programma meer dan algemene bouwstenen te identificeren. De uitgewerkte aspecten van ontwikkeling en beheer zijn concreter, maar ook zij kunnen niet direct worden toegepast. Gegeven de grote verschillen tussen de verschillende Foyers kan achteraf de vraag worden gesteld of algemeen geldende en concrete en toepasbare aanbevelingen wel te formuleren zijn, en zo ja, of inzicht op een hoger aggregatieniveau naar succes- en faalfactoren, voor de Nederlandse situatie niet van grotere waarde is. De resultaten van dit onderzoek kunnen desgewenst wel een bijdrage leveren aan het 'concreet' maken van op te stellen ontwikkel- en beheerplannen van Foyers, in de vele gevallen waarin de invalshoek van begeleiding, hulpverlening en sociaal beheer domineert.

In Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk ligt een schat aan ervaring met Foyers, vaak goed gedocumenteerd. Medewerkers zijn bereid om hun ervaringen te delen en de Nederlandse Foyerbegeleiders en beheerders kunnen veel afkijken van hun buitenlandse collega's. Onderzoeks- en exploitatie gegevens boven projectniveau zijn niet zonder meer toepasbaar in de Nederlandse situatie. Waar het gaat om samenwonen en samenleven spelen verschillen in cultuur, waar het gaat om ontwikkeling en beheer verschillen in wet- en regelgeving en in financieringsvormen.

7.2 Evaluatie

Explorerend onderzoek moet leiden tot een *tour d'horizon* van het onderwerp. Het verzamelde materiaal over Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, de Antillen, Aruba en Nederland geeft een brede blik op de geschiedenis van de Foyers en van begeleid wonen van jongeren, maatschappelijke achtergronden, woonculturen, en concrete voorbeelden. De combinatie van geschreven bronnen, internet, ter plekke waarnemen hoe men woont en leeft en spreken met de betrokkenen maakte het mogelijk de ambities, de evaluaties en de praktijk met elkaar te verhouden.

Relatief veel schriftelijk materiaal over Foyers is verzameld vanuit de optiek van de hulpverlening en de zorg. Veel van de andersoortige informatie over Foyerprojecten, de focus van dit onderzoek, zit in

de hoofden van mensen. Daarom, en vanwege de korte ervaringsboog in Nederland, is veel gebruik gemaakt van interviews. Het voordeel is de hoge opbrengst aan specifieke informatie, het nadeel dat het niet goed generaliseerbaar is. Een ander minpunt van deze manier van informatie verzamelen is dat veel gesprekspartners vaak wel de nodige ervaringen hebben, maar het inzicht ontbreekt als het gaat om het verklaren van hun waarnemingen. Dit speelt met name waar het gaat om de specifieke woonwensen van verschillende soorten jongeren. Het materiaal dat is verzameld met het doel bouwstenen voor het programma van eisen van de een optimale Foyer op te stellen geeft mede hierdoor niet voldoende basis voor modelbouw. Veel materiaal in dit onderzoek is verzameld voor het opstellen van het Handboek Beheer van de Foyer Crabbehof. Onderzoek naar bouwkundige aspecten vormde hiervoor geen onderdeel, dat gaf een extra beperking.

Dit onderzoek is geen hypothese toetsend onderzoek, maar niet zonder verwachtingen bij de opzet. Het viel tegen, gegeven de ruime hoeveelheid informatie en evaluatiemateriaal over bestaande projecten, hoe weinig aan theorievorming is gedaan, buiten het domein van pedagogie en hulpverlening. Bij de eerste kennismaking met het onderwerp omstreeks 2002 bezorgde het combineren van de regelgeving op het gebied van zorg, hulpverlening, huren, gemeentelijke verordeningen en het ontwerpen van de juiste huur- en gebruikscontracten de betrokkenen de nodige hoofdbrekens. Maar dit is onderwerp is bij de realisatie nergens een knelpunt gebleken. Voorbeelden met WOZOCO's in de zorgsector kunnen hierbij hebben geholpen. (..) De verwachtingen over de Foyer Crabbehof als de casus waar in Nederland het meest is gedurfd, geëxperimenteerd en geleerd, zijn volledig uitgekomen.

Gegeven de aandacht die bestaat voor de integratie van allochtonen in Nederland in het algemeen, voor gemengd wonen in de wijken, voor Hindoestaans, Chinees, Indisch of Turks wonen in de ouderenzorg, en voor zwarte scholen, verbaast het dat feitelijk geen belangstelling bestaat voor het gemengd wonen van jongeren en de woonwensen van specifieke jongerengroepen. Het kan zijn dat het onderscheid naar achtergrond bij jongeren inderdaad minder speelt, door het ontstaan van een internationale jongerencultuur, mede als gevolg van de globalisering.

Veel materiaal over Foyers is op niveau van projecten. De SEV en Kamers met Kansen spelen een belangrijke rol bij het verzamelen en verspreiden van kennis over Foyers, maar zijn vooral gericht op faciliteren van de uitvoering en op belangen-

behartiging en doen (nog) weinig aan theorievorming. The Foyer Federation en UFJT bieden evaluatiemateriaal op nationaal en verzamelniveau, maar juist op dat niveau spelen ingrijpende nationale verschillen. Waar het gaat om functionele analyse en woon- en gebruikswensen, organisatie, huurzaken en sociaal beheer is het goed mogelijk om algemeen geldende kennis op nationaal niveau samen te brengen. Waar het gaat om regelgeving en financiering zijn de verschillen op lokaal niveau en op projectniveau weer leidend. Deze ongelijksoortigheid komt ook terug in deze studie.

De doorlooptijd van dit onderzoek werd uiteindelijk aanzienlijk langer dan beoogd. De onderzoeksopzet is geschreven toen in Nederland nog maar één Foyer daadwerkelijk draaide, en de andere Foyers in de aanloopfase verkeerden. Sindsdien zijn Foyers opgestart en vervolgens tot bloei gekomen of mislukt. De bijdragen van Direkshon! voor de eerste drie jaar van de nieuwe Foyers project zijn in een aantal gevallen al afgelopen. Deze nieuwe ervaringen hebben tot veel tussentijdse nieuwe feiten en inzichten geleid, maar het verwerken van steeds nieuwe informatie betekende ook het iedere keer herordenen van het verzamelde onderzoeksmateriaal. Met de nu veel ruimer beschikbare ervaringsgegevens zou met de wijsheid van achteraf een onderzoeksopzet met een beperktere scope, minder explorerend en meer evaluerend, een goed alternatief zijn geweest.

7.3 Aanbevelingen

I Aanbevelingen voor beleid

De kennis over Foyers, zowel praktisch als theoretisch, in Nederland groeit. Op dit moment worden de projecten van Direkshon! geëvalueerd en komen evaluaties van de verschillende Foyers beschikbaar. Bij het ontwikkelen van een Foyer hebben de meest betrokken partijen de handen al meer dan vol met het eigen project en zoeken vaak zelf naar de voor hen nodige informatie. Van elkaar leren op projectniveau en op collegiale basis is belangrijk en onmisbaar, maar het voorkomt niet dat in de praktijk veel Foyers toch met problemen te kampen hebben die elders ook hebben gespeeld. Daarom zou de kennis over Foyers ook op een hoger en meer theoretisch niveau, over deelaspecten zoals programma, ontwikkeling, beheer en sociaal beheer, verzameld en beschikbaar gesteld moeten worden. Zoals dit gaat voor wonen en zorg (www.iwz.nl), en bij voorkeur aansluitend op en gebruik makend van een bestaand kenniscentrum.

II Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Exploratief onderzoek leidt onvermijdelijk tot vervolgvragen. Het eerste wat verder kan worden uitgediept is de functionele analyse van de verschillende soorten jongeren. “Jongeren zijn jongeren”, is vaak het uitgangspunt bij het ontwerp van de huisvesting. Maar individuele woonwensen verschillen, wat ook blijkt als de keuze uit meerdere woningtypes wordt geboden. Specifieke groepen als tienermoeders, studenten of Antillianen hebben gedeelde woonwensen, maar zijn ook individueel verschillend. Op grond daarvan kunnen woonmodellen worden gemaakt. Voor woonwensen – en ander gebruikswensen – kunnen exitinterviews worden gebruikt, en evaluaties tijdens en na afloop van het wonen in de periode. Ook de keuzen die worden gemaakt bij variatie in het aanbod van woontypes geeft relevante informatie. Vragen vooraf zijn minder geschikt, zij zijn vooral opiniepeiling.

De tweede vraag die gesteld kan worden is wat Nederland kan leren van het buitenland. Foyers in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn zeer succesvol in het aantal jongeren dat wordt bereikt, terwijl de Foyers in Nederland, ook als alle plannen in de pijplijn daadwerkelijk worden gerealiseerd, “niet meer voorstellen dan een druppel op een gloeiende plaat”, in de woorden van de voorzitter van de Task Force Jeugdwerkloosheid 9). De kunst is om die succesfactoren te identificeren, die ook in Nederland moeten kunnen leiden tot een verdere groei van Foyers of alternatieve vormen van al dan niet begeleid wonen om jongeren te helpen een toekomst te bouwen.

Noten

- 1) Waar in dit rapport wordt gesproken over Antillianen wordt eigenlijk Antillianen en Arubanen bedoeld. Voor de betrokkenen maakt dit wel degelijk verschil, een Arubaan wil zeker niet als Antilliaan gezien worden, of andersom. Ook de “Antilliaan” bestaat alleen in Nederland, iedereen is in de eerste plaats Curaçaoenaar, Bonairiaan, Sabaan, etc. Zowel in de statistiek (CBS, gemeentelijke registraties), als in de regelgeving en in het lokaal beleid worden Antillianen en Arubanen niet apart benoemd. In dit onderzoek wordt dan ook geen verder onderscheid gemaakt.
- 2) In Nederland worden de begrippen Foyer, Foyer de Jeunesse en Foyer de Jeunes Travailleurs door elkaar gebruikt. De SEV, die de ontwikkeling van Foyers in Nederland stimuleert, spreekt graag van “Kamers met Kansen”. In Frankrijk, de kraamkamer van het begeleid wonen voor jongeren concept, spreekt men van Foyer de Jeunes Travailleurs. In Engeland en in de Engelstalige literatuur is het Foyer zonder meer.
- 3) Deze Antillianengemeenten kregen met elkaar 10,9 miljoen euro (fl. 26 miljoen) tot hun beschikking uit de zogenaamde koninkrijks gelden. April 2001 besloot oud minister Van Bonteloo voor Grote Steden en Integratiebeleid om deze 10,9 miljoen euro, vrijgekomen na de stopzetting van invoering van de verplichte inburgeringsactiviteiten op de Antillen voor jongeren die zich in Nederland willen vestigen, in te zetten in Nederland voor opvang en begeleiding van kansarme Antilliaanse jongeren. Het betreft de gemeentes met relatief de grootste Antilliaanse bevolkingsgroep. In 2001 zijn er zeven Antillianengemeenten, dit aantal groeit tot 18, 21, 22 en 26 (augustus 2006). De eerste acht zijn: Rotterdam, Dordrecht, Tilburg, Den Helder, Almere, Den Haag, Amsterdam, Groningen. Voor de periode 2005-2008 is 20 miljoen euro beschikbaar voor bestuurlijke arrangementen met deze gemeentes.
- 4) In Utrecht is door het Leger des Heils een Foyer voor daklozen opgericht. In Rotterdamse gemeentelijke kringen heeft een tijd het voorstel gecirculeerd om de prostituees van de Keileweg op te vangen in een speciaal voor hen op te richten Foyer.
- 5) Deze opvatting wordt o.a. verkondigd door OCaN, diverse kamerleden en Burgemeester Bandell van de gemeente Dordrecht op Radio 1, 9 juni 2005.
- 6) Pete Watts, beheerder van Focus E15 Foyer, Londen, UK met 215 plaatsen. Daarvoor beheerder van de Harlow Foyer, UK met 110 plaatsen.
- 7) Rob Hagens, directeur Sociaal Beheer Woondrecht, in diverse presentaties over SSF en Foyer.
- 8) “Marokkanenbrief”, van juli 2006 naar aanleiding van incidenten met Marokkaanse jongeren. Voor gezinsbeleid, waaronder tegengaan van het bewonen van kleine woningen door grote gezinnen, mentoring en coaching door jeugd- en welzijnswerkers is in 2006 81 miljoen euro beschikbaar, oplopend tot 268,5 miljoen per jaar vanaf 2010. De maatregelen zijn afkomstig van de ministeries van BZK en Justitie.
- 9) Hans de Boer, bij zijn bezoek aan de Foyer in Vlissingen, maart 2006.

Bijlagen

Bijlage 1 Aandachtspuntenlijst interviews beheer

Aandachtspunten beheer

1. Juridisch en financieel beheer
2. Fysiek en ruimtelijk beheer (woning en woonomgeving)
3. Beheer voorzieningen
4. Samenleven binnen en rondom de Foyer
5. Integratie van (Antilliaanse) jongeren

Ad 1. Juridisch en financieel beheer

- Welke partijen zijn betrokken? Wat is ieders rol en bijdrage?
- Doelstellingen van de foyer.
- Welke juridische beheervorm?
- Wie heeft het initiatief? Wie trekt? (kan verschillen per fase)
- Wie stelt het beheerplan op?
- Wat is de juridische status van het beheerplan? Inspanningsverplichting, resultaatverplichting of een combinatie?
- Met wie sluiten de bewoners één of meer overeenkomsten? Kan één van deze overeenkomsten worden opgezegd, terwijl de anderen doorlopen?
- Hoe moeten we de wooncomponent juridisch kwalificeren? Als een huurovereenkomst?
- Hoe kan het vertrek na de tijdelijkheid van de bewoning worden geëffectueerd?
- Hoe zit de financiering in elkaar? Risico's?
- Wijze van samenwerken
- De invloed van derde partijen (b.v. Subsidieverleners) en/of regelgeving.
- Hoe anticiperen op het wegvallen van één of meer subsidieregelingen?

Ad 2. Fysiek en ruimtelijk beheer (woning en woonomgeving)

- Eisen aan de locatie
- Eisen aan de woning, uitrustingsniveau van de woningen
- Wie beheert de woningen?
- Eisen aan de openbare ruimte
- Gebruik van de openbare ruimte
- Beheer van de openbare ruimte
- Kwaliteitszorg, prestatie-indicatoren?
- (Management)informatie
- Registratie en privacy

Ad 3. Beheer voorzieningen

- Aanbod van voorzieningen (minimaal)
- Aanbod van voorzieningen (gewenst)
- Wie beheert de voorzieningen?
- Kwaliteitszorg, monitoring, prestatie-indicatoren?
- (Management)informatie, bewonersinformatie (MIS/BIS)

Ad 4. Samenleven binnen en rondom de Foyer

- Wat maakt de Foyer aantrekkelijk voor de doelgroep?/ Marketing naar de doelgroep
- Wie bepaalt wie er binnenkomt? Hoe?
- Wie bepaalt de magic mix? Hoe? Uitsluitende voorwaarden? Voorrang en/of uitsluiting van groepen?
- Verblijfsduur?
- Gedragsregels en sancties, calamiteiten
- Voortraject Foyer
- Natraject Foyer
- Participatie van de bewoners
- De relatie en communicatie met de buurt
- De relatie en communicatie met de rest van de stad (regio?)

Ad 5. Integratie van (Antilliaanse) jongeren

- Bijdrage van de Foyer aan integratie
- Taal
- Deelname werk en/of school
- Deelname aan maatschappelijk activiteiten
- Verhouding autochtoon-allochtoon (kwantitatief)
- Is er een beleid of doelstellingen o.g.v. integratie?
- Invloed van derden (subsidies, Antilliaanse gemeenschap?)
- Inbreng vanuit de Antilliaanse gemeenschap?

Bijlage 2 **Inhoudsopgave Handboek Foyer Crabbehof**

Het gebruik van het Handboek Foyer

- 1 Het gebruik van het Handboek Foyer
- 2 De doelstelling van het Handboek
- 3 Wat is een Foyer?
- 4 De Foyer in de Crabbehof

Deel I:

Afspraken voor bestuurders en management

- 5 Het Foyer Concept, Masterplan en vervolgplannen
- 6 Samenwerkende organisaties Foyer
 - 6.1 Rol en bijdrage
 - 6.2 Stuurgroep
 - 6.3 Gegevens
- 7 Kaders en randvoorwaarden
- 8 Foyer organisatie
- 9 Afspraken Foyer partners
- 10 Afspraken Foyer Federatie Nederland

Deel II:

Afspraken voor de medewerkers van de Foyer

- 11 Financieel beheer, subsidies
 - 11.1 Woondrecht
 - 11.2 Gemeente Dordrecht
 - 11.3 Andere organisaties
- 12 Financieel beheer, exploitatie en huurzaken
 - 12.1 Exploitatie en bedrijfsvoering
 - 12.2 Huurzaken
- 13 Personeel beheer
 - 13.1 Functies
 - 13.2 Medewerkersoverleg, medewerkersraad
 - 13.3 Personeelsadministratie
- 14 Sociaal beheer: instroom, aanmelding, intake en inschrijving
 - 14.1 Doelgroep en magic mix
 - 14.2 Criteria toelating voor de Foyer
 - 14.3 Aanmelding en intake
- 15 Sociaal beheer: fasering, begeleiding, monitoring, vertrek
 - 15.1 Fasering
 - 15.2 Begeleiding en monitoring
 - 15.3 Huisregels
 - 15.4 Vertrek
- 16 Sociaal beheer: activiteiten
 - 16.1 Activiteiten van de partner organisaties
 - 16.2 Werken aan de Foyer
 - 16.3 Communicatie in de Foyer
 - 16.4 Veiligheid
 - 16.5 Privacy

- 17 Beheer voorzieningen en algemene ruimten
 - 17.1 Gemeenschappelijke ruimten voor organisaties
 - 17.2 Gemeenschappelijke ruimten voor bewoners
 - 17.3 Beheer van de buitenruimte
- 18 Technisch beheer woningen
 - 18.1 Onderhoud
 - 18.2 Schoonmaak
 - 18.3 Beheer portiek en gemeenschappelijke ruimtes binnen de woning
- 19 Buurtzaken

Deel III:

Informatie voor de bewoners van de Foyer

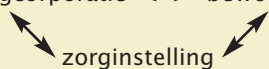
- 20 Inschrijving en intake procedure
- 21 De begeleiding
- 22 Huisregels
- 23 Vertrek
- 24 Activiteiten
- 25 Communicatie

(Langenberg, 2004)

Bijlage 3 Modellen voor woon- en zorgcontracten

In de zorg is al uitgebreide ervaring met de combinatie van zorgcontracten en huurcontracten. Er zijn in principe zes contractconstructies mogelijk (juridisch getoetst 1998) voor de huurovereenkomst en de begeleidingsovereenkomst:

- 1 Woningcorporatie ↔ zorginstelling ↔ bewoner. De corporatie sluit een overeenkomst met de zorginstelling, de zorginstelling met de bewoner.
- 2 Woningcorporatie ↔ bewoner

De corporatie sluit een overeenkomst met de bewoner, de bewoner met de zorginstelling en de zorginstelling met de corporatie. De verantwoordelijkheden dienen zorgvuldig te worden afgebakend.

- 3 Woningcorporatie ↔ zorginstelling + bewoner als 2, maar dan in één overeenkomst.
4. Woningcorporatie ↔ zorginstelling ↔ bewoner, gaat over in:
Woningcorporatie ↔ bewoner na afloop begeleiding. Als 1, maar met vervolg als zelfstandige huisvesting bij de corporatie.
5. Woningcorporatie ↔ zorginstelling + bewoner, gaat over in:
Woningcorporatie ↔ bewoner. Combinatie 2 en 4.
6. Woningcorporatie ↔ zorginstelling ↔ zorginstelling ↔ bewoner. Als bewoner van meer instellingen begeleiding ontvangt.

(Fahrenfort, Reuchlin, 2002)

Bijlage 4 **Fondsen en subsidieregelingen voor de ontwikkeling van Foyers**

Fondsen

Er zijn vele fondsen, vaak alleen regionaal actief. Twee belangrijke voorbeelden van landelijk werkende fondsen zijn:

- 1) *Fonds 1818* steunt, stimuleert en initieert projecten die mensen in staat stellen zelfstandig en gelijkwaardig deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Het Werkhotel Leiden en de DUWO-Foyer in Den Haag ontvangen steun.
- 2) *Start Foundation* is een fonds voor projecten die tot doel hebben om de positie van mensen op de arbeidsmarkt te verbeteren. Het Werkhotel Leiden ontvangt steun.

Subsidieregelingen

- 1) *CRIEM (= Criminaliteit in Relatie tot Integratie van Etnische Minderheden)*

Naar aanleiding van de parlementaire enquête "Inzake opsporing" (de commissie Van Traa), waarin blijkt dat delen van bepaalde etnische minderheden in zorgwekkende mate betrokken zijn bij georganiseerde drugscriminaliteit, wordt in 1997 de CRIEM-nota aan de Tweede Kamer aangeboden. Na instemming van de Tweede Kamer in 1998 gaan de ministeries van BZK en Justitie op basis hiervan aan de slag met diverse activiteiten op het gebied van criminaliteitspreventie en -repressie. Er komen pilot-projecten in 8 gemeenten (niet Dordrecht) en "Jongeren en Veiligheid" wordt één van de zeven thema's in het Integraal Veiligheidsprogramma (IVP), met daarinbinnen een oververtegenwoordiging van jongeren uit etnische minderheden. De projecten worden opgezet vanuit de ketenbenaderingsfilosofie: het beleid is gericht op een samenhangende aanpak van criminaliteitspreventie, onder heldere regie vanuit de gemeente en met actieve participatie van de doelgroepen. Uitgangspunt is om vanuit reeds bestaande initiatieven tot één integrale aanpak te komen. In de evaluaties wordt onder meer geconstateerd dat er geen sprake kan zijn van een eenduidige blauwdruk voor alle gemeenten in Nederland. Het is en blijft maatwerk op lokaal niveau.

In 2000 wordt naar aanleiding van de CRIEM-pilots voor BZK een bedrag van 4 x jaarlijks fl. 36 miljoen vrijgemaakt voor vervolgbeleid in de periode 2001-2004, waarin de geteste aanpak wordt verbreed. De gemeenten worden gesteund bij de preventie van marginalisering en criminalisering van jongeren uit etnische minderheidsgroepen. Voor de doelgroep worden geen strikte leeftijdsgrenzen gehanteerd, maar aangesloten bij leeftijdscriteria van de betrokken instellingen. Activiteiten kunnen worden ontwikkeld voor jongeren in zowel de naschoolse,

schoolse als voorschoolse fase. Deze CRIEM-gelden vallen uiteen in een aantal onderdelen, waarvan de meest relevante zijn:

- Een algemeen deel van het preventiebeleid 2001-2004 voor ontwikkeling van instrumenten, handreikingen bij registratiekwesities, voorlichting en informatie-uitwisseling van "best practices". In het algemene deel valt ook het "uitrollen" van overige reeds uitgevoerde succesvolle projecten, waarbij de Foyer de Jeunesse met name wordt genoemd.
- In het specifieke deel van het beleid worden een aantal gemeenten (niet Dordrecht) ondersteund bij hun planvorming, zowel financieel als met menskracht en know how.
- Los daarvan is er voor deze vier jaar fl. 10 miljoen gereserveerd voor actuele kwesities en concrete activiteiten met een innovatieve en experimentele aanpak in 20 gemeenten waaronder Dordrecht.
- Tenslotte wordt er jaarlijks fl. 6 miljoen besteed aan stimuleringsprojecten in de zeven Antilliaanse gemeenten (waaronder Dordrecht). Dit staat los van de bovengenoemde fl. 26 miljoen uit de Koninkrijks gelden.

- 2) *Experimentele Stimuleringsregeling Opvang en Integratie Antilliaanse Jongeren & Direkshon!*

Op 4 mei 2002 trad de Experimentele Stimuleringsregeling Opvang en Integratie Antilliaanse Jongeren in werking. Een deel van dat geld komt terecht in projecten voor begeleid wonen. Een belangrijk onderdeel hiervan is het programma *Habri Porta*, voorjaar 2002 omgedoopt in *Direkshon!*. Goedgekeurde projecten ontvangen gedurende drie jaar een stimuleringssubsidie van het Ministerie van Justitie en worden gestimuleerd en inhoudelijk begeleid door SEV. Ook beoordeelt de SEV de projectplannen en draagt deze ter goedkeuring voor bij de minister van Justitie. De projecten moeten zo goed mogelijk aansluiten bij bestaande voorzieningen, die op hun beurt weer intensief zorg moeten dragen voor "case management" van de Antilliaanse deelnemer. De projectplannen dienen in ieder geval aan te geven om hoeveel woon- en begeleidingsplannen het gaat en wie er aanspraak op kan maken. Belangrijke voorwaarde is dat aangegeven moet worden op welke wijze de Antilliaanse gemeenschap wordt betrokken bij de voorbereiding en uitvoering van de projecten. Het project moet verder de goedkeuring hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente. Tenslotte geeft het projectplan aan op welke wijze wordt gerealiseerd dat de voorziening na afloop van

de subsidieperiode aan jongeren wordt aangeboden. In de projecten gaat het om samenwerking van allerlei gemeentelijke en maatschappelijke instellingen en organisaties. In de meeste gevallen heeft de gemeente de regie en coördinatie van de projecten in handen. Antilliaanse organisaties, intermediairs en beraden horen een belangrijke stem te hebben in het huisvestingsproject. De doelgroep bestaat uit jongeren van 16 en 25 jaar oud, zonder afgeronde opleiding, met onvoldoende actieve beheersing van de Nederlandse taal en weinig werkervaring. Het moet gaan om gemotiveerde mensen die een steun in de rug nodig hebben, ter voorkoming van een langdurig overlevingsgedrag en de afglijding naar de criminaliteit. Deelnemers moeten duidelijk behoefte hebben aan "direkshon" (= richting, een adres) met behulp van een begeleider. Wie tussentijds afhaakt met het school- of werktoeleidingstraject verliest zijn recht op woonruimte. Hierover sluiten de deelnemers een contract vooraf. Ook jonge moeders komen in aanmerking voor deelname. Niet tot de doelgroep behoren mensen met een zwaar crimineel verleden of met veel politiecontacten, verslaafden en psychiatrische patiënten.

3) IPSV

Het doel is het bevorderen van een kwaliteitssprong stedelijke vernieuwing via steun aan innovatieve plannen en projecten. De instroom van nieuwe projecten gestopt in 2004. Nu 56-wijken aanpak.

4) GSB

In 1994 startte het Rijk op initiatief van de vier grote steden, Den Haag, Utrecht, Rotterdam en Amsterdam het grotestedenbeleid (GSB). Inmiddels is het uitgegroeid tot een beleid dat zich richt op dertig grote en middelgrote steden (eenendertig steden in 2006). Het kabinet Balkende II koos ervoor om het GSB voort te zetten met een derde periode, van 2005 tot 2009. "Het grotestedenbeleid wil dat de eenendertig grote steden krachtige steden worden, waarin zichtbare resultaten worden geboekt, met een minimum aan bureaucratie."

Daarbij horen de volgende doelstellingen:

- Het verbeteren van de objectieve en de subjectieve veiligheid;
- Het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving;
- Het verbeteren van de sociale kwaliteit van de leefomgeving;
- Het binden van de midden- en hogere inkomensgroepen aan de stad;
- Het vergroten van economische kracht van de stad.

Om deze doelstellingen te realiseren maakt het Rijk in januari 2005 met de steden gerichte resultaatsafspraken voor vijf jaar. De steden wordt voor die volledige periode financiële zekerheid geboden. In het GSB wordt aan de steden overgelaten hoe zij de vooraf afgesproken resultaten op verschillende terreinen willen bereiken. De steden weten immers het beste op welke manier zij - efficiënt en effectief - de beoogde resultaten kunnen halen. De dertig grote steden schrijven een Meerjaren

Ontwikkelingsprogramma. In dat programma onderbouwen de steden de beoogde resultaten. De steden formuleren binnen het afgesproken rijkskader hun eigen aanpak. Steden kunnen eigen doelstellingen toevoegen aan hun Meerjaren

Ontwikkelingsprogramma. Bovendien bepalen zij zelf het ambitieniveau voor de doelstellingen. Op enkele punten kan dat betekenen dat steden een lage ambitie of zelfs geen ambitie formuleren, als de lokale situatie daar aanleiding toe geeft.

Daarmee geeft het Rijk meer ruimte voor een eigen stedelijke benadering. De steden dienen hun Meerjaren ontwikkelingsprogramma's op 1 juli in bij het Rijk. Na een onderhandelingsperiode worden de plannen door het Rijk, en tot slot, door de Gemeenteraad goedgekeurd. Hierna worden de afspraken vastgelegd in convenanten. In januari 2005 ondertekenen de stad en het Rijk deze convenanten. De nieuwe afspraken tussen Rijk en steden zijn meetbaar. De steden formuleren meetbare resultaten op 30 zogeheten outputdoelstellingen. Het Rijk zal de dertig steden voor vijf jaar in totaal euro 3,5 miljard beschikbaar stellen via drie brede doeluitkeringen. Die drie brede doeluitkeringen (BDU's) vervangen de tientallen regelingen uit de huidige convenantsperiode (GSB II). De administratieve lasten voor de steden worden hierdoor aanzienlijk beperkt. De steden kunnen de financiële middelen naar eigen inzicht inzetten voor het behalen van de resultaten die gekoppeld zijn aan de betreffende BDU.

Bijlage 5 Literatuur

- Adriaansens, prof.mr. C.A. en mr. A.Ch. Fortgens, *Volkshuisvestingsrecht*, Kluwer, Deventer, 2000.
- Aedesmagazine nr. 4, *Foyer populaire in Engeland*, 2002
- Aedesmagazine nr. 7, *Investeren in Foyers loont*, 2006
- B&W Dordrecht, *Beslisformulier Foyer*, Dordrecht, 2002
- Baarda, D.B. en M.P.M. de Goede, *Basisboek methoden en technieken*, Leiden, 1990
- Baars, Jessica, *Foyer de Jeunesse in Nederland, een analyse van knelpunten rond een nieuwe woonvorm*, afstudeerscriptie Erasmus Universiteit Rotterdam, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Den Haag, 2002
- BENEf-projectservice, *FOYER Hengelo Draaiboek*, Hengelo, 1997
- Blom, M. en J. Oudhof, R.V. Bijl, B.F.M. Bakker (redactie), *Cahier 2005-2 Verdacht van criminaliteit, allochtonen en autochtonen nader bekeken*, CBS, Ministerie van Justitie WODC, 2005
- Bodegraven, Robbert, *Gescheiden werelden*, Contrast 37, 5 december 2002
- Bouwmeester, Henk, *Heerlijke stad, dertig excellentie voorbeelden van stedelijke vernieuwing*, Ministerie van VROM, SEV, april 2005
- Bureau Antillen, *Antillenmonitor-22*, Den Haag, 2003
- CBS, *Allochtonen in Nederland 2004*, Voorburg/Heerlen, 2004
- Common Ground, *Annual Report 2004*, New York, USA, 2005
- Damen, Harm en Jan-Wilm Delicat, *Samen leven, samen leren: Kansen voor jongeren op een zelfstandig bestaan*, Praktikon, Nijmegen, 2004
- De Key, *Op kamers, zestig jaar studentenhuysvesting in Amsterdam*, Amsterdam, 2005
- De Key, *Jaarverslag 2005*, Amsterdam, 2006
- DOCA bureaus, *Antillianenbeleid in zeven gemeenten. Rapportage over 2001 tot 2004, opgesteld voor de Directie Coördinatie Integratie Minderheden van het Ministerie van Justitie*, Lepelstraat, 2005
- DUWO, *Jaarverslag 2003*, Delft, juli 2004
- East Thames Housing Group, East Thames Housing Group, *Working with young people*, London, z.j.
- Elsevier Congressen, *Documentatiemap Multicultureel plannen en bouwen, nieuwe eisen aan ruimtelijke inrichting?*, Den Haag, 18 september 2002
- Hülya Ergün, *Foyer van proef naar een brede aanpak*, Woondrecht, Dordrecht, 2003
- Fahrenfort, Dr. Mary en drs. O. Reuchlin, B&A Groep Beleidsonderzoek & -Advies, bv, *Kleinschalig wonen voor dementerenden, Handreiking voor de organisatie*, Innovatieprogramma Wonen en Zorg (IWZ), Rotterdam, april 2002
- Focus E15, *Annual report 1999-2000*, London, 2001
- Foyer Federation, *100 Foyers, 25000 new futures*, London, 2000
- Foyer Federation, *The Foyer Practice Handbook*, London, 2000
- Foyer Federation, *Foyers and health services working together*, London, 2001
- Foyer Federation, *Make or break, how homeless young people struggle to fulfil their potential*, London, 2001
- Foyer Federation, *Working together, to promote better health for young people*, London, 2001
- Foyer Federation, *Converting to a Foyer*, London, 2002
- Foyer Federation, *10 - Ten Years of the Foyer Federation*, London, 2003
- Foyer Federation, *A Guide to Foyer Development*, London, z.j.
- Foyer Federation, *foyer directory 2005/6*, London, 2005
- Freriks, M.J. en L. van Gelderen, *Projectplan Antianonan den Foyer Crabbehof (Antillianen in de Foyer Crabbehof)*, IDplein BV, Rotterdam, 2002
- Gateway Foyer, diverse brochures, London SE1, UK, 2001-2004
- Gemeente Dordrecht, *Stadsvisie 2010*, Dordrecht 1999
- Gemeente Dordrecht, *Jaarprogramma 2001-2002 Antillianen in Dordrecht*, Dordrecht, juni 2001
- Gemeente Dordrecht, *IPSV aanvraagformulier*, Dordrecht, 2002
- Gemeente Dordrecht, *Voortgangsrapportage jaarprogramma 2001-2002 Antillianen in Dordrecht*, Dordrecht, april 2002
- Gijsberts, Mérove en Jaco Dagevos, *Uit elkaars buurt, de invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, juni 2005
- Gommans, J.E., WijkMT Crabbehof, *Startnotitie Foyer in de Colijnstraat*, Collegevoorstel Gemeente Dordrecht, Dordrecht, 2002
- Griekspoor, G., *Pendelwoningen en klantvriendelijke corporaties*, Aedes Magazine 11, 2001
- Grinsven, drs. Anne van, *Startnotitie Foyer*, RIGO, Amsterdam, 2003

- Horst, Drs. H.M. van der, Dipl.-Ing A. Haars, ir. A.L. Ouwehand, *Multicultureel bouwen: de weer-slag van culturele diversiteit op de gebouwde omgeving*, OTB Delft, 2001
- Kolsloot, *Investeer in jongeren* (interview Rob Hagens), januari 2006
- Köster, Frank, *Businessplan WerkHotel Leiden*, ICS Advies bv, Leiden, 2002
- Kroneman, Marieke, *Lichtvoetige kamertraining*, Aedes Magazine 2, 2002
- Kuiper, Rik, *Antillen in de polder* (interview Carel Weeber), De Groene Amsterdammer, 8 juni 2002
- Kullberg, Jeanet, *Wonen, hoofdstuk 8, Sociaal en Cultureel rapport 2002, De kwaliteit van de quatrijve sector*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 2002
- Laagland 'advies, *Wonen naar wensen op de nieuwe campus*, Amersfoort, 2003
- Laagland'advies, *Van Zeecontainer tot grachten-pand, een woonwensenonderzoek onder Amsterdamse studenten*, Amersfoort, 2005
- Langenberg, drs. Marja & Roy A.M. Pieters, *Realitat Soshal, rapportage van de Quick Scan Antillianenbeleid in Dordrecht*, Bureau Ad Interim, Den Haag/Tilburg, 2002
- Langenberg, Marja, "Armoede is bloot", *Dordrecht naar Curaçao ~ Bonaire, Reisverslag werkbezoek Antillen 27 mei - 2 juni 2003*, Gemeente Dordrecht, Sector Onderwijs en Welzijn, Afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling, Dordrecht, 2003
- Langenberg, Marja, *Jongerenhuisvesting op Curaçao en Aruba: vier projecten*, www.sev.nl, Rotterdam, 2003
- Langenberg, drs. Marja, *Handboek Foyer Crabbehof*, i.o.v. Stichting Woondrecht en Gemeente Dordrecht, Dordrecht, mei 2004
- Lovatt, Roland, Christine Whitehead, *The UK Foyer Experiment - 10 years on*, Cambridge UK, 2003
- Lovatt, Roland, Christine Whitehead, Claire Levy-Vroelant, *Foyers in the UK and France, Comparisons and Contrasts*, University of Cambridge, Cambridge UK, 2006
- Minister van Grote Steden- en Integratiebeleid, *Reactie op het advies van de Externe Commissie CRIEM & opzet vervolgbeleid '01-'04*, 2001
- Ministerie van BZK, Directie Coördinatie Integratiebeleid Minderheden, *Besluit vaststelling protocol Experimentele stimuleringsregeling opvang en integratie Antilliaanse jongeren*, 2002
- Ministerie van BZK, Directie Coördinatie Integratiebeleid Minderheden, *Experimentele sti-muleringsregeling opvang en integratie Antilliaanse jongeren*, 2002
- Ministerie van OCW, *Factsheet Voortijdig Schoolverlaten*, Den Haag, april 2006
- Ministerie van VROM, *Introductiedossier, Deel A Gezichtsbepalende dossiers, A1 De transformatie van het stedelijk gebied, b. Grote Steden Beleid*, Den Haag, 2001
- Ministerie van VROM, *De kracht van de stad, praktijkboek stedelijke herstructurering 2004-2005*, november 2004
- Ministerie van VWS, Directie Sociaal Beleid, *In Dordrecht staat een Huis, Het verhaal van een sociaal woon- en werkproject*, Den Haag, november 2002
- Nijsten, Cécile, Paul Geense, Trees Pels & Wilma Vollebergh, *Allochtone ouders en justitie*, Orthopedagogiek, Katholieke Universiteit Nijmegen/ Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO), Erasmus Universiteit Rotterdam, i.o.v. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum, Ministerie van Justitie, september 2002
- NIPO Consult, *Het grote Contrast Integratie-onderzoek*, in opdracht van Contrast, Amsterdam, 2002
- NRC/Handelsblad, *Allochtoon wil gang ruilen voor salonhal*, 19 juli 2002
- OCaN (Overlegorgaan Caribische Nederlanders), *reactie OCaN op wetsvoorstel "verblijf Antilliaanse en Arubaanse risicjongeren en inburgering Antilliaanse en Arubaanse Nederlanders"*, Den Haag, 14 maart 2006
- Perspectief 39, "Foyer Bos en Lommer" *Amsterdam, een knipoog naar een hotel*, Hillen en Roosen, Amsterdam, september 2003
- Post, Ilja, *Utopie tussen de rivieren*, Elsevier, juli 2002
- QA+, *State-of-the-Art studie Antilliaanse risico-jongeren*. In opdracht van Kennisnet Integratie-beleid en Etnische Minderheden (KIEM), Den Haag, 2005
- Römer, René A., *De Curaçaoose samenleving*, Curaçao, N.A., 2000
- San, M. van, *Stelen en steken, delinquent gedrag van Curaçaoose jongens in Nederland*, Het Spinhuis, 1998
- Scheffer, Paul, *Het multiculturele drama, een repliek*, NRC/Handelsblad, 25 maart 2000
- Scheffer, Paul, *Het multiculturele drama*, NRC/Handelsblad, 29 januari 2000
- SEV, *Foyers een toegang naar de woning en/of arbeidsmarkt voor nieuwkomers?*, Rotterdam, 1995
- SEV i.s.m. Gemeente Leiden, *Foyer de Jeunesse, tussenstation voor jongeren op weg naar wonen, werk en inburgering*, verzamelmap studiedag 21 november 1996, Leiden, 1996

- SEV, *Groepswonen voor allochtone ouderen, evaluatie van vier projecten*, 1998, Rotterdam
- SEV, *Tijdelijk thuis, woonhotels en foyers in Nederland*, 1998, Rotterdam
- SEV, *Checklist Projectplan Experimentele stimuleringsregeling opvang en integratie Antilliaanse jongeren*, 2002, Rotterdam
- SEV, *Stimuleringsprogramma opvang en integratie jonge Antillianen*, 2002, Rotterdam
- SEV, *Modelovereenkomst in het kader van de experimentele stimuleringsregeling opvang en integratie Antilliaanse jongeren in combinatie met huisvesting en persoonlijke begeleiding*, 2002, Rotterdam
- SEV/ Van Breevoort Advocaten, *Eindrapport inzake juridische mogelijkheden begeleidde huisvesting Antilliaanse Jongeren en Foyer Projecten*, Rotterdam, 2003
- SEV, *Kamers met kansen*, Rotterdam, 2003
- SEV, *Cohesie of meltingpot, een voorstudie naar het succes van gemengde wijken*, door Hans van den Hombergh, Woonlab, 2004, Rotterdam
- SEV, *Direkshon!, van eerste honk naar homerun*, Rotterdam, 2004
- SEV, *Foyer de Jeunesse Walcheren*, Rotterdam, z.j.
- SEV, *Handleiding tijdelijke woonvoorzieningen*, Rotterdam, z.j.
- SEV, *Samen verder in Nederland, groepswonen voor allochtone ouderen*, z.j.
- Singelenberg, Jeroen, *Woningcorporaties in begeleid wonen*, Innovatieprogramma Wonen en Zorg (IWZ), Utrecht, 1999
- SLS, *Jaarverslag 2005*, Leiden, 2006
- Smith, Dr. Joan M., *Dispersed Foyers, a research study. Delivering Services Through Diversity: An evaluation of Dispersed Foyers compared with Single-Site Foyers and Floating Support Schemes*, i.o.v. The Foyer Federation, London, U.K., september 2003
- Smits, ir. F.J., ir. D. Spekkink en ir. E.A.M. ten Dam, *Van Programma van Eisen naar Bestek*, SBR, Rotterdam, 1996
- Spekkink, D. *Programma van Eisen. Instrument voor kwaliteitsbeheersing*, Stichting Bouwresearch, Rotterdam, 1995
- Spit, Arjan, *Opstap naar zelfstandigheid*, Vitale stad, Rotterdam, 2002
- Stichting DUWO, *Foyer Amsterdamse Veerkade*, Den Haag, 2001
- Stichting Foyer de Jeunesse, *Projectplan Foyer de Jeunesse Walcheren*, Vlissingen, 2001
- Stichting Woondrecht, diverse interne voortgangsrapportage en presentaties, Dordrecht 2001-2002-2003
- Stichting Woondrecht, *IPSV aanvraagformulier*, Dordrecht, 2001
- Stichting Woondrecht, *Verslag bewonersavond Foyer van 12 maart 2002*, Dordrecht 2002
- Stichting Woondrecht, *Melden is meedoen, protocol brede intake Antilliaanse Nieuwkomers*, Dordrecht, z.j.
- Tabak, Lin, *Pak ook eens een keer groot uit*, (interview met Rob Hagens) in: Het experiment, SEV, jaargang 21, nummer 3, september 2005
- Tweede Kamer, *Notitie Antilliaanse risicjongeren*, vergaderjaar 2004-2005, 26283, nr. 19, 2004
- Tweede Kamer, *Kenmerk 2050608650*, vergaderjaar 2005-2006, februari 2006
- UFTJ, *Charte UFTJ*, Vincennes, France, 1996
- UFJT, *Statuts de l'UFJT*, Vincennes, France, 2004
- Vellinga, drs. Johan, *Masterplan Foyer de Jeunes Travailleurs Colijnstraat e.o.* Dordrecht, i.o.v. Gemeente Dordrecht, Programmabureau Wijken, WijkMT Midden, Iníco, Rotterdam, 2003
- Voordt, Theo van der en Herman van Wegen, *Architectuur en Gebruikswaarde*, THOTH, Bussum, 2000
- VROM-raad, *Smaken verschillen: multicultureel bouwen en wonen*, Den Haag, 2002
- Weekers, Sylvia, *Regievoering bij samenwerkingsprojecten wonen, welzijn en zorg*, Innovatieprogramma Wonen en Zorg (IWZ), project vernieuwing en beleidsontwikkeling (VEBO), Utrecht, 2002
- Heleen Weening, Jurgen van der Heijden, Marcel Hertogh, Fred Hobma, Mirjam Bult-Spiering (Redeactie), *Nieuwe vormen van samenwerken in wonen, zorg en dienstverlening*, Eburon, Delft, 2005
- Weijden, Hanneke van der, *brochure SSF de Toren*, (commerciële verhuur), Stichting Woondrecht, Dordrecht, 2000
- Weijden, Hanneke van der, *brochure SSF de Toren*, (hulpverlening), Stichting Woondrecht, Dordrecht, 2000
- Werf, Marja van der, m.m.v. W. Lans, J. Stikvoort en A. Thomsen, *Bewonerspreferenties en gebruikskwaliteit*, Publikatieburo Faculteit der Bouwkunde, Delft, 1989
- Wijk, ir. M., *Bouwstenen, gids bij het maken van een programma van eisen*, SBR, Rotterdam, 2004
- Wijnberg, Bob, *Programma van eisen Foyer Crabbehof*, Woondrecht, Dordrecht, 2003
- WRR, *Nederland als immigratiesamenleving*, Rapporten aan de regering no. 60, Den Haag, 2001

Websites

www.aedes.nl
www.cbs.nl
www.commonground.org
www.contrastonline.nl
www.direkshon.nl
www.dordrecht.nl
www.duwo.nl
www.foyerdordrecht.nl
www.foyer.net
www.grotestedenbeleid.nl
www.kenniscentrumsb.nl
www.integratienet.nl
www.ipsv.nl
www.iwz.nl
www.jeugdwerkloosheid.nl
www.jeugdzorg.nl
www.kamersmetkansen.nl
www.kasbruderpius.com
www.kei-centrum.nl
www.hetkenniscentrum.nl
www.majt-lille.asso.fr
www.minbzk.nl
www.ocan.nl
www.people.zeelandnet.nl/foyer
www.pzh.nl
www.sev.nl
www.ufjt.org
www.vrom.nl/ipsv
www.werkhotel.nl
www.woondrecht.nl
www.wrr.nl
www.ymca.org.uk
www.ymere.nl

Bijlage 6 Geïnterviewde personen

André J. Adriaanse Gemeente Dordrecht, *Hoofd Bureau Projecten Sociale Dienst*

Trudy van Asch Syndion, Dordrecht, *Afdelingshoofd*

Bert van Baardwijk De Grote Rivieren Zuid-Holland Zuidoost, Dordrecht, *Projectleider*

Drs. Jessica Baars IOO bv, Zoetermeer, *(ex- Ministerie VROM, Den Haag)*

Karin Been Politie Zuid-Holland-Zuid, Dordrecht, *Contactpersoon Foyer*

Drs. Henk den Boer Humanitas, Rotterdam, *Beleidsmedewerker*

Marianne de Bie MLD Bureau Jeugdzorg Zuid-Holland, Dordrecht, *Regiomanager Zuid-Holland Zuid*

Drs. Thea M. J. van Biemen Gemeente Dordrecht, *Hoofd Maatschappelijk Ontwikkeling*

Ir. Marjan van den Bos Ingenieurs Associatie Van den Bos & De Jongh, Zierikzee, *Interim procesmanager Wielwijk Gemeente Dordrecht*

Ruth Damberg-Varlack Kas Bruder Pius, Curaçao, N.A., *Directrice*

Piet-Jan van Diest Dordtse Welzijns Organisatie (DWO), Dordrecht, *Directeur*

Gert P. van Dooren De Grote Rivieren Zuid-Holland Zuidoost, Dordrecht, *Circuitmanager Langdurige Zorg*

Fabienne Duarte Foyer de Jeunes Travailleurs, Lille, France, *Service Hébergement*

Scott Fissenden East Thames Housing Group, Network East Foyers, *General Manager Focus E15 Foyer, London, U.K.*

Drs. Anne van Grinsven RIGO, Amsterdam, *Consultant*

Jenny Groeneweg Da Vinci College, Dordrecht, *Clustermanager Economie en Educatie*

Drs. Rob Hagens Stichting Woondrecht, Dordrecht, *Directeur Sociaal Beheer*

Marianne Hezemans Dordtse Welzijns Organisatie, *Opbouwwerker Crabbehof*

Adriaan van der Hoeven Fundashon Sonrisa, Curaçao N.A., *Voorzitter bestuur*

Siep J. de Hoop Politie Zuid-Holland-Zuid, Dordrecht, *MV GPF Crabbehof/Zuidhoven*

Gilbert P. Isabella Gemeente Dordrecht, *Projectleider Antillianen/ Diversiteit*

Jeannette Jimenez Cas pa Hubentud, Aruba, *Plaatsvervangend directeur*

Mr. Leon de Jong Stichting Woondrecht, Dordrecht, *Directiesecretaris*

Frank Köster Frank Köster ICS-Advies bv, Leiden, *Projectleider Werkhof Leiden*

Ineke Lammers Stichting Woondrecht, Dordrecht, *Projectleider Foyer (vanaf 01-01-2004)*

Bram van der Leden De Grote Rivieren Zuid-Holland Zuidoost, Dordrecht, *Teamleider*

Pat McAllister Foyer Federation Londen, Londen, U.K., *Head of Services*

Chris J. van Mechelen Da Vinci College, Dordrecht, *Clustermanager Techniek en Educatie*

Eric van Noordenne Da Vinci College, Dordrecht, *Beroepsonderwijs en Educatie Gorcum e.o.*

Jan Riemens Foyer de Jeunesse Walcheren, Vlissingen, *Coördinator*

Saskia Schreuder Look Ahead Housing and Care, Londen, U.K., *Foyer Manager Gateway Foyer, London SE 1*

José M.E. van Spaandonk Stichting Woondrecht, Dordrecht, *Ontwikkelaar, ontwerprijsvraag Foyer*

Drs. Arjan Spit SEV, Rotterdam, *Programma-begeleider Direkshon! Stimuleringsprogramma Antilliaanse Jongeren*

Vincent Pechaczek Stichting Woondrecht, Dordrecht, *Projectleider ontwikkeling Foyer (t/m 31-12-2003)*

Natasaha Pieter Dienst GOG, Curaçao, N.A.,
Teamleider

Roy A. M. Pieters Bureau Ad Interim b.v., Tilburg,
Voorzitter Stichting OCaN

Charette Pinedo Dienst GOG, Curaçao, N.A., *Interim directeur*

H. Trousselot Gemeente Den Helder,
Clustercoördinator Zorg, projectleider Bon Komienso

Drs. Johan Vellinga Início, bureau voor stedelijke vernieuwing en beheer, Rotterdam, *Projectleider Foyer Gemeente Dordrecht*

Marjorie J. Vuurmans-Sterck Fundashon Sonrisa, Curaçao, N.A., *Directeur*

Pete Watts East Thames Housing Group, Network East Foyers, *Senior Housing Manager Focus E15 Foyer, London, U.K.*

Hanneke van der Weijden Stichting Woondrecht, Dordrecht, *(Oud-)manager SSF, manager de Toren*

Tim van de Wiel Ymere, Amsterdam, *Woonconsulent Wonen West*

Drs. Dulce de Wind DUWO Delft/ Den Haag,
Begeleider DUWO Foyer Den Haag vanuit Direkshon!

Rudy F.M. Wijngaarde Reda Sosial, Curaçao, N.A.,
Beleidsmedewerker

Frans van der Zanden DUWO Delft/ Den Haag,
Coördinator DUWO Foyer Den Haag

René van Zundert Trivium, Dordrecht,
Sectormanager Residentiële Hulpverlening

Drs. Rob Zijlstra Gemeente Den Helder,
Beleidsmedewerker Minderheden

Bewoners

DUWO Foyer, Den Haag
Foyer Crabbehof, Dordrecht
Foyer Walcheren, Vlissingen
Gateway Foyer, London SE1, UK
Werkhotel Leiden

Bijlage 7 Afkortingen

Ama	alleenstaande minderjarige asielzoeker	PABO	Pedagogische Academie Basisonderwijs
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten	PAN	Stichting Pidi ayudo nesesario (= De nodige hulp vragen)
AWV	Algemene Woningbouwvereniging (Amsterdam)	PR	Public Relations
AZZ	Agogische Zorgcentra Zeeland	PVE	Programma van Eisen
B&W	Burgemeester en Wethouders	ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
BBHS	Besluit Beheer Sociale Huursector	SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
BIS	Bewoners Informatie Systeem	SEV	Stichting Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting
BST	Buurt Service Team	SLS	Stichting Leidse Studentenhuysvesting
BTW	Belasting over toegevoegde waarde	SSF	Short Stay Facility
b.v.	Besloten vennootschap	TOS	Thuis Op Straat
BWS	Besluit woninggebonden subsidies	UFJT	L'Union nationale des foyers et services pour jeunes travailleurs
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	UK, VK	United Kingdom, Verenigd Koninkrijk
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek	USA, VS	United States of America, Verenigde Staten
CRIEM	Criminaliteit in Relatie tot Integratie van Etnische Minderheden	v.o.f.	Vennootschap onder firma
c.v	Commanditaire Vennootschap	VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen	YMCA	Young Men's Christian Association
DCIM	Directie Coördinatie Integratiebeleid Minderheden	YWCA	Young Women's Christian Association
DUWO	Delftse Universitaire Woning Stichting	WIW	Wet inschakeling werkzoekenden
DWO	Dordtse Welzijns Organisatie	WOZO	Woonzorgstimuleringsregeling
fte	full time equivalent = voltijdse arbeidsplaats	WOZOCO	Woon Zorg Combinatie
G17	17 middelgrote gemeenten, in grootte na de G25	WW	Woningwet
G25	25 grootste gemeenten van Nederland		
GSB	Grote Steden Beleid		
HAT	Huisvesting Alleenstaanden en Tweepersoonshuishoudens		
Hbo	Hogere beroeps opleiding		
HVO	HVO Querido Maatschappelijke opvang begeleid en beschermd wonen		
ID	In- en Doorstroom(banen)		
IHS	Individuele huursubsidie		
IPSV	Innovatieprogramma Stedelijke Vernieuwing		
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing		
IVP	Integraal Veiligheids Programma		
IZW	Innovatieprogramma Zorg en Wonen		
KIEN	Kenniscentrum voor de Integratie van Etnische Minderheden		
KvK	Kamer van Koophandel		
LOM	Landelijk Overleg Minderheden		
MGE	Maatschappelijk Gebonden Eigendom		
MIS	Management Informatie Systeem		
MKB	Midden- en kleinbedrijf		
NIZW	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn		
OCaN	Overlegorgaan Caribische Nederlanders		
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen		

